

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Jongerenoverlast in perspectief

Een analyse van de omstandigheden
die van invloed zijn op de overlast
van jongeren

Jongerenoverlast in perspectief

Een analyse van de omstandigheden die van invloed zijn op de overlast van jongeren

Opdrachtgever
BZK/WWI

Auteurs
K. Leidelmeijer
A. Bogaerts
W. Roet

Uitgave
december 2010

RIGO Research en Advies BV · De Ruyterkade 139 · 1011 AC Amsterdam
Telefoon 020 522 11 11 · Fax 020 627 68 40 · E-mail info@rigo.nl · www.rigo.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting Jongerenoverlast in perspectief	5
1 Aanleiding en doel	5
2 Aanpak en werkwijze	5
3 Resultaten	6
4 Aanknopingspunten voor beleid	8
1 Jongerenoverlast	11
1.1 Beleidsaandacht en onderzoeksvragen	11
1.2 Aanpak van het onderzoek	12
2 Literatuurverkenning	15
2.1 Wie zijn de overlastgevers?	15
2.2 Wie ervaren overlast?	20
2.3 Welke omgevingsfactoren zijn van belang?	21
2.4 Samenvatting	27
3 Typering van jongerenoverlast	29
3.1 Manifestatie(s) van jongerenoverlast	29
3.2 Ontwikkeling jongerenoverlast	31
3.3 Prevalentie jongerenoverlast naar gebiedstype	35
3.4 Mensen die overlast ervaren	37
3.5 De overlastgevers	45
3.6 Samenvatting	47
4 Invloed van omgevingsfactoren op jongerenoverlast	49
4.1 Kenmerken van de openbare ruimte	49
4.2 Woningvoorraad	54
4.3 Kenmerken van de bevolking	56
4.4 Normen, gedrag en imago	59
4.5 Institutioneel	61
4.6 Samenvatting	62
5 Doorslaggevende factoren	65
5.1 Vergelijkingen	65
5.2 Basismodel	66
5.3 Gebiedstypen	66
5.4 Kenmerken van de waarnemers	68
5.5 Samenvatting	72

6	Illustratie hotspotbeleid Den Haag	75
6.1	Casus: Den Haag	75
6.2	Hotspotaanpak algemeen	75
6.3	Haagse hotspots	75
6.4	Hotspots: aanpak	77
6.5	Resultaten	78
6.6	Samenvatting	80
7	Conclusies en aanbevelingen	81
7.1	Wie zijn de overlastgevers?	81
7.2	Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?	81
7.3	Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?	82
7.4	In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder?	82
7.5	Spelen factoren als gewenning en imago een rol?	83
7.6	Wat zijn aanknopingspunten voor beleid?	83
	Bijlagen	87
	Bijlage 1 Geraadpleegde literatuur	89
	Bijlage 2 Afbakening hotspots Den Haag	93
	Bijlage 3 Aanpak in Haagse hotspots	97

Samenvatting

Jongerenoverlast in perspectief

1 Aanleiding en doel

Dit onderzoek is door RIGO in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directoraat-Generaal Wonen, Wijken en Integratie (WWI) uitgevoerd. Het is erop gericht om de kennis over en de verklaring van (de perceptie van) jongerenoverlast vanuit het perspectief van de woonomgeving te versterken. Bovendien wil het onderzoek inzicht geven in de mate waarin etniciteit een rol speelt bij de perceptie van overlast.

Met het in beeld brengen van de invloed van (aspecten van) de woonomgeving, worden aanknopingspunten gezocht voor ingrepen in de woonomgeving die de overlast door jongeren effectief kunnen verminderen en waarmee kan worden voorkómen dat het ontstaan van overlastsituaties onbedoeld in de hand wordt gewerkt (bijvoorbeeld in nieuwe wijken of bij herstructurering). Deze vraag is daarmee van direct belang voor de vormgeving van onderdelen van het wijkenbeleid. De beleidsrelevantie van het inzicht in de rol van etniciteit bij de perceptie van overlast moet meer vanuit een integratievraagstuk worden gezien. In het bijzonder gaat het dan om de vraag of (interetnische) contacten in de buurt een rol spelen. Daarmee kan een scherper beeld worden geschetst van het belang om dergelijke contacten te stimuleren.

Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen, waar we hierna achtereenvolgens op in zullen gaan, zijn door BZK/WWI gesteld:

- 1 Wie zijn de overlastveroorzakers (waaronder hun etnische achtergrond)?
- 2 Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?
- 3 Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?
- 4 In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder en zijn er specifieke factoren aan te wijzen, zowel in de fysieke woonomgeving als in de sociale structuur in de wijk die overlast in de hand werken of juist verminderen?
- 5 Spelen factoren als gewinning en imago een rol?

Aansluitend is ingegaan op de vraag of er op basis van de bevindingen aanknopingspunten voor de vermindering van de jongerenoverlast kunnen worden geformuleerd.

2 Aanpak en werkwijze

De onderzoeksvragen zijn via twee – elkaar aanvullende – methoden benaderd. Eerst is een verkenning uitgevoerd van wat in de literatuur zoal is beschreven over jongerenoverlast. Aansluitend daarop is een empirische analyse uitgevoerd waarbij primair gebruik is gemaakt van de module Sociaal-Fysiek van het WoON2009. In dat onderzoek is een groot aantal bewoners bevraagd over de sociaal-fysieke aspecten van hun woonomgeving, waaronder de mate waarin zij overlast van jongeren ervaren. De primaire bron is verrijkt met gegevens over objectieve kenmerken van de woonomgeving (zoals de woningvoorraad en de bevolking in de buurt, maar ook zaken als de aanwezigheid van voorzieningen bijvoorbeeld). Daardoor is er niet alleen inzicht in de perceptie van de woonomgeving door de bewoners maar is er ook een beeld van de feitelijke omgevingscondities waarin zij wonen. Veel van die gegevens – zoals over de samenstelling van de bevolking en de woningvoorraad - zijn ontleend aan de onderliggende indicatoren van de Leefbaarometer. Er zijn ook aanvullende registraties gebruikt, bijvoorbeeld over waar misdrijven plaatsvinden en waar voorzieningen zoals scholen, winkels en dergelijke zijn gelokaliseerd. Tot slot is gebruik gemaakt van inspecties van de woonomgeving van de respondenten op aspecten als vernieling, vervuiling en dergelijke. Om de betekenis van de uitkomsten te valideren is nog een casusanalyse gemaakt, gebaseerd op de ‘hotspot’ aanpak gehanteerd in de gemeente Den Haag.

Afbakening en begripsbepaling

Jongerenoverlast wordt in dit onderzoek opgevat als een subjectief fenomeen. Waar de ene persoon overlast ervaart, hoeft dat voor een andere in dezelfde situatie niet te gelden. Desondanks zijn er omstandigheden die voor de meeste personen tot het ervaren van jongerenoverlast leiden. Dit onderzoek is erop gericht om die omstandigheden inzichtelijk te maken, evenals de verschillen in perceptie voor verschillende groepen. Voor wat betreft de grens van ‘jongeren’ gaan we primair af op het oordeel van de bewoners. Als bewoners aangeven dat ze jongerenoverlast ervaren, gaan we ervan uit dat het ook jongeren zijn die de overlast geven. Voor wat betreft registratiegegevens (misdadaadcijfers, samenstelling van de bevolking) hanteren we een bovengrens van 23 jaar.

3 Resultaten

1 Wie zijn de overlastgevers?

Deze onderzoeksvraag spitst zich in een groot deel van de literatuur toe op de vraag of er bij jongerenoverlast sprake is van een oververtegenwoordiging van jongeren met een niet-Nederlandse herkomst. In de literatuur zijn er twee hoofdstromingen met – wat dit betreft – tegengestelde uitkomsten.

- Aan de ene kant laten criminaliteitscijfers zien dat er een sterke oververtegenwoordiging is van jongeren met een niet-Nederlandse herkomst bij overlast-gerelateerde delicten.
- Aan de andere kant geven zelfrapportages van jongeren aan dat de verschillen tussen Nederlandse jongeren en jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond nagenoeg afwezig zijn.

In dit onderzoek is een derde benadering gehanteerd: die van de oordelen van de slachtoffers van jongerenoverlast over de herkomst van die jongeren. Die geven net als de criminaliteitscijfers aan dat er sprake is van een oververtegenwoordiging van niet-Nederlandse jongeren bij overlastgevend gedrag. Dat is niet alleen zo in de perceptie van bewoners met een Nederlandse achtergrond. In de wijken met een mindere leefbaarheid geven zowel autochtone bewoners als bewoners met een niet-Nederlandse herkomst aan dat de overlastgegenden in meerderheid jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond zijn. In de wijken met een op zichzelf goede leefbaarheid geven de bewoners aan dat het vooral ‘gemengde groepen’ betreft.

Verder blijkt ook voor zowel de autochtone Nederlanders als de bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond het aandeel bewoners in de buurt met een niet-Nederlandse achtergrond de belangrijkste verklarende factor voor het voorkomen van situaties van jongerenoverlast.

Wellicht ten overvloede kan nog worden opgemerkt dat voor Nederland als geheel geldt, dat er nog steeds meer jongeren met een Nederlandse herkomst worden verdacht van aan overlast gerelateerde delicten dan jongeren met een niet-westerse herkomst.

2 Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?

De mensen die overlast ervaren, zijn allereerst de mensen die in buurten wonen waar zich leefbaarheidsproblemen voordoen. Het vóórkomen van jongerenoverlast is daar vermoedelijk ook een belangrijk deel van die leefbaarheidsproblemen. Doordat in deze buurten veel mensen met een niet-westerse achtergrond wonen, ervaren niet-westerse allochtonen meer dan twee keer zo vaak overlast als autochtone bewoners. In absolute aantallen zijn de autochtonen vaker slachtoffer van jongerenoverlast dan de niet-westerse allochtonen.

Door mensen te vergelijken die in min of meer gelijke omstandigheden verkeren, kan inzicht worden verkregen in wie er gevoeliger zijn voor situaties die potentieel overlastgevend zijn.

Uit de literatuur komt naar voren dat hierbij in het bijzonder het gevoel controle te hebben over de situatie een rol speelt. In het voorliggende onderzoek wordt bevestiging gevonden voor de verwachtingen dat in het bijzonder bewoners in de middenleeftijdsgroepen, vrouwen, mensen die al eens slachtoffer zijn geweest van een delict in hun eigen buurt en mensen met een hoger inkomen in buurten met een mindere leefbaarheid gevoeliger zijn voor overlast-situaties. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de nog wel eens in de beeldvorming bestaande gedachte dat vooral ouderen en autochtone bewoners snel jongerenoverlast ervaren. Bij ouderen is het aandeel dat jongerenoverlast rapporteert opvallend laag. Autochtone bewoners en bewoners met een niet-Nederlandse herkomst rapporteren eenzelfde mate van jongerenoverlast (mits wordt gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt).

Er is verder ondersteuning gevonden voor de gedachte dat contacten in de buurt ertoe doen. In het bijzonder voor de autochtone Nederlanders zijn contacten met buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst van belang. Dat wil zeggen, als er geen contact is (dus noch oppervlakkig, noch wat persoonlijker), ervaren zij meer overlast. Ook het bestaan van oppervlakkige contacten (groeten en praatje maken) met Nederlandse buurtbewoners hangt samen met minder ervaren jongerenoverlast.

Voor al in buurten waar de leefbaarheid niet heel erg slecht (of erg positief) is maakt het bestaan van contacten met zowel de autochtone buurtgenoten als met buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst een verschil. Of men contacten heeft met buurtgenoten blijkt verder vooral sterk samen te hangen met ervaren jongerenoverlast voor bewoners in de middenleeftijdsgroep: tussen de 35 en 65 jaar.

3 Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?

Nadere bestudering van de literatuur geeft aan dat het niet goed mogelijk is om feitelijke overlast te onderscheiden van ervaren overlast. Dat maakt het ook niet goed mogelijk om deze vraag te beantwoorden.

Er kan wel een onderscheid worden gemaakt tussen de aanwezigheid van potentieel overlastgevend gedrag enerzijds en ervaren overlast aan de andere kant of tussen objectief meetbare tekenen van overlast (zoals graffiti) en de ervaren overlast. Maar de aanwezigheid van potentieel overlastgevend gedrag is conceptueel iets anders dan ‘feitelijke’ overlast. De betekenis van het woord ‘overlast’ veronderstelt namelijk dat iemand overlast ervaart. Overlast bestaat niet zonder mensen die overlast ervaren. Daarmee is overlast per definitie een subjectief verschijnsel. Ook meldingen en aangiften van overlastsituaties hebben betrekking op de ervaring van mensen. Immers, voordat iemand een overlastsituatie meldt, zal die persoon eerst overlast hebben ervaren.

Dat overlast een subjectief verschijnsel is, betekent natuurlijk niet dat het niet bestaat, onbelangrijk is, of dat er niets aan moet worden gedaan. De perceptie van overlast wordt immers – zo is in dit onderzoek ook aangetoond – wel degelijk veroorzaakt door

feitelijk overlastgevend gedrag en beïnvloed door objectief meetbare omstandigheden.

Manifestatie van jongerenoverlast

Gedragingen die het meest aanleiding geven tot het benoemen van een situatie als een situatie van jongerenoverlast zijn: het lastigvallen van mensen op straat, het vernielen en beschadigen van auto's en tuinen, drugsoverlast en het voorkomen van bedreigingen en berovingen. Als dit soort gedrag zich voordoet in een buurt, is de kans groot dat mensen jongerenoverlast ervaren. Dat geldt minder voor gedrag dat weliswaar meer voorkomt in buurten met veel jongerenoverlast, maar ook nog behoorlijk veel in buurten waar vrijwel geen sprake is van jongerenoverlast. Het gaat dan om te hard rijden op brommers, te hard rijden van auto's, inbraak, fietsdiefstal en diefstal uit auto's. Blijkbaar moet er dus voor de meeste mensen meer aan de hand zijn dan dergelijk gedrag voordat men van jongerenoverlast spreekt.

Ontwikkeling van jongerenoverlast

Een opmerkelijk resultaat voor wat betreft de verhouding tussen ervaren en 'feitelijke' overlast betreft de ontwikkeling van overlast. Terwijl het algemene beeld bestaat dat er sprake is van een toenemende overlast van jongeren, blijkt dat niet uit de cijfers. Cijfers uit verschillende bronnen geven aan dat het aandeel bewoners dat overlast van jongeren ervaart al jaren nagenoeg gelijk is. Met het Woononderzoek van VROM kunnen we terug tot 2002. We vinden over die periode een constant percentage bewoners van 7 à 8 dat vaak overlast van jongeren ervaart en een percentage van 22 dat dit soms doet. Andere bronnen zoals de Integrale Veiligheidsmonitor en de Veiligheidsmonitor Rijk komen weliswaar op (iets) andere cijfers uit, maar geen bron laat een structurele toename zien. Dit geeft aan dat er een discrepantie bestaat tussen de (som van de) individuele percepties en de collectieve perceptie van jongerenoverlast. Het is aannemelijk dat hierin de berichtgeving over jongerenoverlast een grote rol speelt. Die leidt er immers toe dat er ook bij mensen die zelf geen jongerenoverlast ervaren (individuele perceptie) wel het beeld kan ontstaan dat er bij anderen sprake is van jongerenoverlast (collectieve perceptie).

4 In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder?

Uit de literatuur komt een groot aantal omstandigheden naar voren die samenhangen met de prevalentie van jongerenoverlast. Voor de meeste daarvan is in de empirische analyses ook ondersteuning gevonden. We sommen de belangrijkste op.

Sociaal

Op sociaal vlak is er een sterke ondersteuning gevonden voor de hypothese dat de afwezigheid van publieke familiariteit samenhangt met de ervaring van jongerenoverlast. In het bijzonder de situatie van enerzijds een gebrek aan stabiliteit in de sociale orde (als er veel wordt verhuisd, als mensen niet meer goed weten wie er in de buurt wonen en als men vindt dat de buurt te snel verandert) en anderzijds de afwezigheid van (oppervlakkige) contacten met buurtgenoten, hangt voor nagenoeg alle onderscheiden groepen samen met de ervaring van jongerenoverlast.

De instabiliteit van de sociale orde hangt bijvoorbeeld ook voor bewoners met een niet-westers allochtone herkomst samen met meer jongerenoverlast.

Los van de samenhang met publieke familiariteit is de aanwezigheid van een groot aandeel bewoners met een niet-Nederlandse herkomst indicatief voor de prevalentie van jongerenoverlast. Daarbij lijken twee drempelwaarden aan de orde. (1) Er wordt substantieel meer jongerenoverlast ervaren als het aandeel bewoners van niet-Nederlandse herkomst in een buurt de 5 à 10% overschrijdt en (2) er ontstaat nog weer meer jongerenoverlast als hun aandeel rond de 30% uitkomt. Ook dit geldt zowel voor de oordelen van autochtone bewoners als voor bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond.

Minder sterke, maar wel significante verbanden zijn geconstateerd voor het aandeel jongeren in een buurt (onafhankelijk van hun herkomst), het aandeel ouderen in de buurt (minder jongerenoverlast) en de sociaaleconomische positie van de bewoners. Voor wat betreft die sociaaleconomische positie lijkt in het bijzonder de menging van inkomensgroepen voor de hogere inkomens nogal eens samen te gaan met meer ervaren jongerenoverlast. In de buurten met vrij veel hogere inkomens maar met een mindere leefbaarheid is het niveau van jongerenoverlast vaak hoog. Het is waarschijnlijk dat het bestaan van die situaties van jongerenoverlast voor een belangrijk deel ook de oorzaak van die mindere leefbaarheid is. Enigszins parallel hiermee zijn er ook vrij sterke aanwijzingen dat de menging van koop en huur voor de eigenaar-bewoners samenhangt met meer jongerenoverlast.

Fysiek

Op fysiek vlak blijken in het bijzonder situaties van leegstand in de directe woonomgeving en de aanwezigheid van veel hoogbouw indicatief voor het voorkomen van jongerenoverlast. Het aandeel hoogbouw hangt samen met meer overlast, ook als wordt gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt. Voor leegstand is nog gevonden dat die in buurten met een (zeer) negatieve leefbaarheid *niet* indicatief is voor meer jongerenoverlast. In deze buurten wordt juist meer overlast ervaren als er geen leegstand is. Het is aannemelijk dat dit te maken heeft met enerzijds het flankerend beleid rond herstructurering (versterkt beheer) en anderzijds met de perceptie van bewoners. Leegstand is dan in deze buurten met een negatieve leefbaarheidssituatie meer een indicatie voor het feit dat er wordt ingegrepen in de wijk, wat op zichzelf tot een positief oordeel kan leiden.

Verder blijkt een groot aantal vrij specifieke elementen in de woonomgeving indicatief te zijn voor het voorkomen van jongerenoverlast. Deze elementen benoemen we als de zogenaamde 'attractiepunten': voorzieningen die jongeren aantrekken en waarvan de aanwezigheid dus vaker leidt tot het ontstaan van overlast van jongeren. De belangrijkste attractiepunten zijn: coffeeshops, 'overige horeca'¹,

¹ Dit betreft alle horeca, anders dan coffeeshops en kan dus variëren van een grand café tot een snackbar of een restaurant.

scholen voor speciaal onderwijs en voor VMBO, supermarkten en winkelcentra.

5 Spelen factoren als gewenning en imago een rol?

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de gedachte dat vermindering van jongerenoverlast een kwestie van gewenning is. Zowel in relatie tot woonduur als in relatie tot de duur van het vóórkomen van door jongeren gepleegde delicten in een buurt, is er eerder sprake van een omgekeerd verband. Hoe langer de situatie blijft bestaan en hoe langer men ergens woont, hoe meer overlast wordt ervaren.

Er is een sterke samenhang tussen het imago van een buurt en de mate waarin er jongerenoverlast plaatsvindt. Dat wil echter niet zeggen dat het imago bijdraagt aan de ervaren jongerenoverlast. Het is op zichzelf aannemelijker dat jongerenoverlast in een buurt één van de aspecten is die er voor zorgt dat een buurt een slecht imago heeft.

4 Aanknopingspunten voor beleid

Uit de literatuur komt al een aantal relevante benaderingen naar voren die kunnen bijdragen aan de vermindering van jongerenoverlast. De uitkomsten van dit onderzoek bieden daar op een aantal aspecten verdere onderbouwing en/of specificering van.

Bronbeleid

De eerste benadering heeft te maken met de bron van de overlast: de jongeren zelf. Vooral in situaties waar er nadrukkelijk veel overlastgevend gedrag is en waar ook veel overlast wordt ervaren door bewoners, is dat de preferente benadering. Bij de huidige wijzen van aanpak van jongerenoverlast is dat ook waar de aandacht vooral naar uitgaat in een combinatie van op repressie en preventie gerichte maatregelen. Preventiegerichte maatregelen kunnen ook worden ingezet waar de ervaren overlast nog meevalt maar waar wel risicogroepen in de bevolking aanwezig zijn. Voorbeelden van op preventie gerichte maatregelen zijn het vroegtijdig herkennen van psychosociale problemen, drank- en drugsgebruik tegengaan, supervisie door de ouders versterken en meer structuur in de vrijetijdsbesteding brengen. Ook met het direct benaderen van de jongeren als ze overlast veroorzaken (bijvoorbeeld door straatcoaches) en waar dat aan de orde is ook de ouders aanspreken, zijn goede ervaringen opgedaan.

Potentiële probleemsituaties herkennen en tegengaan

Een andere benadering die van belang is, heeft te maken met het vroegtijdig herkennen van potentiële probleemsituaties zodat kan worden voorkomen dat jongerenoverlast uit de hand loopt. In deze situaties is de ervaren overlast (nog) gering, maar kunnen er al wel tekenen zijn van verloedering en overlastgevend gedrag. Ook kunnen omgevingscondities aangeven dat er reële risico's zijn voor het ontstaan van jongerenoverlast.

In het bijzonder in wijken waar het – op grond van algemene leefbaarheidsindicaties – niet direct voor de hand ligt dat er problemen zijn of kunnen ontstaan, biedt deze benadering een toegevoegde waarde. In de gebieden met een mindere leefbaarheid is de kans namelijk toch al groot dat er beleidsmatig aandacht voor is. Jongerenoverlast zal dan vermoedelijk niet worden ‘vergeten’ omdat het vanuit het perspectief van de bewoners een belangrijk onderwerp is. Het zijn juist de gebieden waar op het eerste gezicht (nog) niet veel aan de hand is, waar winst kan worden behaald. Ook daar kunnen situaties van jongerenoverlast ontstaan. Door hier vroegtijdig alert op te zijn, kan veel ellende worden voorkomen. Er kunnen dan bijvoorbeeld in dergelijke potentiële risicogebieden al in een vroeg stadium initiatieven worden gestimuleerd (buurtvaders, versterken onderlinge contacten, bieden van voorzieningen en gestructureerde vrijetijdsbesteding voor de jongeren) die normaal pas aan de orde zijn als er al een probleem is.

In dit onderzoek is een groot aantal risico-indicatoren – kenmerken van de woonomgeving die het waarschijnlijk maken dat er een situatie van jongerenoverlast kan ontstaan – geïdentificeerd. Die kunnen worden gebruikt om potentiële risicogebieden aan te wijzen. In situaties waar meerdere van deze risico-indicatoren aanwezig zijn, neemt de kans op het vóórkomen van jongerenoverlast verder toe.

Uit de analyse van de identificatie van hotspots in Den Haag komt het beeld naar voren dat er verschillende ‘typen’ situaties zijn waarin specifieke combinaties van deze indicatoren overheersen, bijvoorbeeld:

- 1 Situaties waar een combinatie is van een bevolking met veel niet-westerse allochtonen en veel attractiepunten voor jongeren.
- 2 Situaties waar veel attractiepunten zijn en een grote mate van anonimiteit bestaat.
- 3 Situaties waar een gebrek aan stabiliteit van de sociale orde in de buurt is.
- 4 Situaties waar een menging van hoge en lage inkomensgroepen en/of huurders/eigenaar-bewoners op een laag schaalniveau heeft plaatsgevonden.

De bovenstaande typen beschrijven situaties waar de problemen al uit de hand liepen en waar ‘hard’ moest worden ingegrepen. Het is aannemelijk dat er ook voor de minder evidente risicosituaties herkenbare typen te formuleren zijn.

Er zijn vermoedelijk maar weinig probleemsituaties die altijd kunnen worden voorkomen. Wellicht kan dat bij specifieke voorzieningen in buurten – die kunnen bijvoorbeeld altijd buiten de woonbuurten worden geplaatst – of bij het onderhoud van de openbare ruimte (gaat verloedering tegen). Maar in veel gevallen is het voorkómen dat potentieel overlastgevend situaties ontstaan niet goed mogelijk of om andere redenen onwenselijk. Zo draagt een menging van hoge en lage inkomens en/of van eigendomsverhoudingen in een wijk bijvoorbeeld bij aan de vermindering van de concentratie van minder kansrijke huishoudens. Op zichzelf heeft dat voor de wijk als geheel een positief effect.

Voor specifieke bewoners kan dat echter leiden tot situaties waarin gemakkelijk overlast kan ontstaan. Het is dan van belang om enerzijds de schaal van menging goed te doseren: dus wel op buurtniveau maar niet op blok/gebouwniveau. Anderzijds ligt het in de rede om in dat soort situaties ook te investeren in toezicht en beheer, bijvoorbeeld in de vorm van straatcoaches. Waar probleemsituaties niet kunnen worden voorkomen en/of al bestaan is beheer en toezicht – ook in preventieve zin – wenselijk.

Gebieds- en doelgroepgericht beleid

De derde benadering die van belang is, is meer gericht op de mensen die overlast ervaren. Vooral in gebieden waar het met het feitelijk overlastgevend gedrag wel mee lijkt te vallen, maar waar door bewoners verhoudingsgewijs wel veel overlast wordt ervaren, kan deze benadering zinvol zijn.

In het bijzonder in de gebieden die nog geen scherp profiel hebben qua leefbaarheid (dus in de klassen ‘matig’ en ‘matig positief’), kan het versterken van contacten tussen buurtgenoten bijdragen aan het verminderen van overlastsituaties. In de gebieden waar de leefbaarheid zeer positief is en waar ook geen specifieke aan jongerenoverlast verbonden risico-indicaties zijn, is het niet nodig om hierin te investeren. In de gebieden met een zeer negatieve leefbaarheid zal de aanpak eerder gericht moeten zijn op het verminderen van het overlastgevend gedrag (de bron) dan op de perceptie.

Het is opvallend dat er doelgroep-specifiek andere sleutelfactoren lijken te zijn bij de ervaring van overlast. Zo hangt de ervaring van overlast voor vrouwen en mannen met andere aspecten van de woonomgeving samen. Waar de door vrouwen ervaren overlast sterk samenhangt met de aanwezigheid van specifieke voorzieningen in de directe woonomgeving en met het al dan niet onderhouden van oppervlakkig contact met Nederlandse buurtgenoten, hangt het voor mannen sterk samen met de aan/afwezigheid van contacten met niet-Nederlandse buurtgenoten en met de aard van de bebouwing in de buurt. Dat betekent ook dat een eventuele aanpak die mannen of vrouwen tot doel heeft zich zal moeten richten op andere aspecten. Datzelfde geldt voor andere mogelijk te onderscheiden doelgroepen. Zo lijkt de factor ‘contact’ vooral voor autochtone bewoners en dan in het bijzonder voor de middenleeftijdsgroepen (35-65-jarigen) van belang en veel minder voor jongeren, ouderen of bewoners met een niet-Nederlandse herkomst. Door systematisch na te gaan voor welke doelgroep, welke aspecten van de fysieke en sociale structuur in een wijk een rol spelen, kan dan adequater worden gestuurd op vermindering van de ervaring van overlast.

Net als bij ander hinderbeleid – bijvoorbeeld het geluidbeleid – ligt het overigens in de rede om, daar waar sprake is van jongerenoverlast, de prioriteit te leggen bij de bron: degenen die overlast veroorzaken. Vervolgens zou de aandacht uit moeten gaan naar de situaties waarin overlast ontstaat en pas in laatste instantie naar de perceptie van de mensen die overlast ervaren. Waar (nog) geen sprake is van jongerenoverlast, maar waar het op grond van omgevings- en bevolkingskenmerken aannemelijk is dat er zich in de nabije toekomst wel problemen zouden kunnen gaan voordoen, is het raadzaam om

de aandacht te richten op de fysieke inrichting van het gebied en de buurtbewoners zelf (stimuleren van contacten / publieke familiariteit).

1 Jongerenoverlast

Baldadige hangjeugd die op platgetrapte voetbalveldjes aan bier lurkt, die het ‘hufterproof’ straatmeubilair voorziet van graffiti en die met opgevoerde scootertjes de wijk onveilig maakt. De probleemjeugd houdt de gemoederen bezig (CVV, 2008). Overlast door groepen jongeren is naar verhouding de meest gesignaleerde vorm van bedreigende overlast in de woonbuurt. In de Integrale Veiligheidsmonitor 2008 geeft ruim elf procent van de inwoners aan dat dit in hun buurt vaak voorkomt. Dronken mensen op straat, overlast van jeugdcriminaliteit en drugsoverlast komen met vijf à zes procent daarna het meeste voor. In de Integrale Veiligheidsmonitor 2008 is aan degenen die zich wel eens onveilig voelen ook gevraagd of zij zich wel eens onveilig voelen op specifieke plekken in de eigen gemeente, zoals in het openbaar vervoer, rondom uitgaansgelegenheden of op plekken waar groepen jongeren rondhangen. Met ‘wel eens’ wordt bedoeld dat de respondenten aangeven zich vaak of soms onveilig voelen. Iets meer dan twee vijfde (42 procent) van deze inwoners geeft aan dat het wel eens voorkomt dat men zich onveilig voelt op plekken waar jongeren rondhangen.

1.1 Beleidsaandacht en onderzoeksvragen

Hoewel jongerenoverlast van alle tijden is, komt het de laatste tijd prominent naar voren in de media en in politieke discussies. Daarbij is er ook vrij duidelijk sprake van een verandering in de discussie. Waar ‘jongerenoverlast’ in het verleden vooral het conflict der generaties was, klinkt er nu ook in toenemende mate een etnisch-culturele component in door. Onderzoek van het CBS en WODC² in dat kader onderstreept dat verder. Er komt een duidelijke oververtegenwoordiging naar voren van specifieke etnische groepen jongeren als verdachten van allerlei delicten.

In beleid en onderzoek zijn de laatste jaren de volgende thema’s te onderscheiden:

- identificatie en aanpak van jeugdgroepen en probleemjongeren;
- achtergronden van de beweegredenen van de overlastveroorzakers (waaronder hun culturele achtergrond);
- evaluatie van de effectiviteit van maatregelen;
- perceptie van overlast;
- invloed van omgevingsfactoren.

Doel van dit onderzoek

Veel van de onderzoeken die de laatste jaren zijn gepubliceerd zijn beschrijvend van aard, gericht op specifieke situaties en/of gericht op de invloed van een of enkele omgevingsconditie(s) in relatie tot het voorkomen van (jongeren)overlast. Het voorliggende onderzoek – dat RIGO in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directoraat-Generaal Wonen, Wijken en Integratie (WWI) heeft uitgevoerd – hanteert een meer brede en kwantitatieve invalshoek. Het is er vooral op gericht om het inzicht in en de verklaring van (de perceptie van) jongerenoverlast vanuit het perspectief van de woonomgeving te versterken. Bovendien wil het onderzoek inzicht geven in de mate waarin etniciteit een rol speelt bij de perceptie van overlast.

Met het in beeld brengen van de invloed van (aspecten van) de woonomgeving, worden aanknopingspunten gezocht voor ingrepen in de woonomgeving die de overlast door jongeren effectief kunnen verminderen en waarmee kan worden voorkomen dat het ontstaan van overlastsituaties onbedoeld in de hand wordt gewerkt (bijvoorbeeld in nieuwe wijken of bij herstructurering). Deze vraag is daarmee van direct belang voor de vormgeving van onderdelen van het wijkenbeleid.

De beleidsrelevantie van het inzicht in de rol van etniciteit bij de perceptie van overlast moet meer vanuit een integratievraagstuk worden gezien. In het bijzonder gaat het dan om de vraag of (interetnische) contacten in de buurt een rol spelen. Daarmee kan een scherper beeld worden geschetst van het belang om dergelijke contacten te stimuleren.

Onderzoeksvragen

Voor dit onderzoek zijn de volgende specifieke onderzoeksvragen door de opdrachtgever geformuleerd:

- Wie zijn de overlastveroorzakers (waaronder hun etnische achtergrond)?
- Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?
- Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?
- In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder?
- Spelen factoren als gewenning en imago een rol?
- Zijn er specifieke factoren aan te wijzen, zowel in de fysieke woonomgeving als in de sociale structuur in de wijk die overlast in de hand werken of juist verminderen?

² Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

En aansluitend daarop:

- Wat zijn de aanknopingspunten voor de vermindering van de jongerenoverlast?

1.2 Aanpak van het onderzoek

Dit onderzoek betreft een analyse van bestaande, reeds verzamelde bronnen. We beschrijven hierna kort de gehanteerde bronnen en de vragen die ermee kunnen worden benaderd. Aansluitend wordt een aanzet gegeven tot een nadere begripsbepaling van ‘jongerenoverlast’. Het onderzoek is begeleid door een commissie bestaande uit Sinisa Boksic (BZK/WWI, projectleider), Chan Choenni (BZK/WWI), Alma Dijkstra (Ministerie van Veiligheid en Justitie), Martin Noorman (BZK/WWI), Yolanda van Zuilekom (BZK/WWI) en Farhana Goelaman (BZK/WWI).

1.2.1 Onderzoeksmateriaal

De primaire bron van het onderzoek is de module Sociaal-Fysiek van het Woononderzoek Nederland (WoON) van WWI. Dit is een enquête-onderzoek onder circa 9.000 respondenten waarbij bewoners hun woonomgeving beoordelen op tal van aspecten, waaronder het vóórkomen van jongerenoverlast. Daarnaast zijn rond de woningen van een deel van de respondenten (zij die in één van de 31 grootste gemeenten wonen, de G31) inspecties uitgevoerd. Deze inspecties leveren onafhankelijke oordelen over de woonomgeving, bijvoorbeeld over de mate waarin er vernielingen zijn, de woonomgeving vervuild is, er leegstand is en voorzieningen zijn, maar ook over hoe de stedenbouwkundige invulling van de straat is. De inspecties worden in het kader van dit onderzoek verder aangevuld met registratiegegevens over de woonomgeving en de mensen die in de buurt wonen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de dichtheid van de bebouwing, de woningtypen, de aanwezigheid van specifieke voorzieningen en het aandeel bewoners naar leeftijd of herkomst in een buurt. Door de combinatie van bronnen kan een uiterst gedetailleerd en gedifferentieerd beeld worden geschetst van de woonomgeving – wat het ook mogelijk maakt om nauwkeuriger te bepalen wat de invloed is van (aspecten van) de fysieke en sociale woonomgeving op het vóórkomen van jongerenoverlast. In het WoON zijn naast (oordelen over) de woonomgeving ook veel vragen gesteld over de bewoners zelf: over hun woon- en huishoudensituatie waaronder de eigen etnische achtergrond, maar ook over eventueel slachtofferschap, hun sociale contacten en opvattingen over de buurt en de bewoners. Het is juist doordat al die kenmerken bekend zijn, dat het mogelijk wordt om de rol van etniciteit bij de perceptie van overlast scherp te stellen.

Relatie met onderzoeksvragen

De meeste van de door de opdrachtgever geformuleerde vragen kunnen met het beschreven onderzoeksmateriaal worden benaderd. Dat geldt slechts in beperkte mate voor de eerste vraag (wie zijn de overlastveroorzakers?). Daarvoor zal in het volgende hoofdstuk een overzicht worden gegeven van wat er uit de literatuur bekend is. In dat hoofdstuk wordt ook de stand van de wetenschappelijke kennis in relatie tot de andere vragen geschetst.

Daarmee kunnen de uitkomsten van dit onderzoek in het perspectief van de bestaande kennis worden geplaatst. Het hoofdstuk eindigt met een opsomming van omgevingscondities die relevant kunnen zijn voor de ervaring van jongerenoverlast.

In de daaropvolgende hoofdstukken komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan bod:

- Beschrijving van overlastsituaties: wie ervaren overlast en in welke situaties?
- De invloed van omgevingsfactoren op de (perceptie van) overlast.
- De mate waarin er verschillen tussen groepen bestaan in de perceptie van overlast.
- Een beschrijving van de aanpak van jongerenoverlast in Den Haag door middel van het zogenaamde ‘hotspotbeleid’.

Er is gekozen om de benadering van Den Haag nader uit te werken omdat hierin nadrukkelijk ook de gebiedsgerichte component aan de orde is. We gaan dan na in welke mate bij de keuze van ‘hotspots’ – al dan niet expliciet – wordt gestuurd op gebieden die ook in het kader van dit onderzoek naar voren komen als potentieel risicovol voor wat betreft het vóórkomen van jongerenoverlast.

1.2.2 Begripsbepaling

Iedereen heeft wel een idee van wat met jongerenoverlast wordt bedoeld. Toch is het nuttig om nog wat scherper te stellen wat we in dit onderzoek bedoelen met jongerenoverlast – en ook vooral: wat niet. Want ook al lijkt het vrij eenduidig waar het over gaat, er zijn toch wel degelijk verschillende invalshoeken mogelijk.

Overlast

Allereerst het begrip overlast. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO, 2004) omschrijft overlast als: “gedragingen die op zichzelf niet strafbaar hoeven te zijn, zoals het rondhangen van groepen jongeren, onbeleefdheden, rondslingerend vuil, bedreigingen en scheldpartijen, maar die wel als hinderlijk of intimiderend worden ervaren”. Bij deze omschrijving zijn minimaal twee zaken van belang:

- overlast gaat over de ervaring van gedrag van anderen als hinderlijk of intimiderend;
- overlast gaat over gedragingen die niet (noodzakelijk) strafbaar zijn.

Het eerste element in de omschrijving benadrukt het subjectieve van overlast. Het gaat niet zozeer om de feitelijke gedragingen maar om de ervaring van die gedragingen (als hinderlijk of intimiderend) door een waarnemer. Eenzelfde gedrag (zoals rondhangen van jongeren) kan dus door de ene persoon als overlastgevend worden ervaren en door de andere niet. We sluiten bij deze benadering aan en definiëren overlast als een subjectief fenomeen.

Het tweede element uit de omschrijving van de RMO is dat overlastgevend gedrag op zichzelf niet strafbaar hoeft te zijn. Nog sterker, vermoedelijk is de meerderheid van gedragingen waarvan mensen overlast ervaren niet strafbaar. In de praktijk lopen de verschillende vormen van overlastgevend gedrag vermoedelijk in elkaar over en

zal er vooral sprake zijn van accentverschillen in de mate waarin het gedrag acceptabel is, wanneer het overlast veroorzaakt en wanneer het strafbaar is. De vierdeling die ook in het veiligheidsbeleid wordt gehanteerd (Vols en Brouwer, 2009) in soorten jeugdgroepen op basis van de Beke shortlist kan hierbij wellicht houvast bieden:

- 1 De aanvaardbare jeugdgroep: veroorzaakt weinig overlast, maar kan wel aan een verminderd veiligheidsgevoel bijdragen.
- 2 De hinderlijke jeugdgroep: hangt rond in de wijk en veroorzaakt overlast die meestal snel in de kiem kan worden gesmoord.
- 3 De werkelijk overlastgevende jeugdgroep: treedt provocerend op, veroorzaakt bewust overlast en maakt zich aan lichte vormen van criminaliteit schuldig.
- 4 De criminele jeugdgroep: is volledig op het criminele pad geraakt en pleegt misdaden (met geweld) voor financieel gewin.

Elk van deze groepen kan in beginsel overlast veroorzaken. De mate waarin – of preciezer: de kans dat mensen overlast ervaren van het gedrag van deze groepen – verschilt wel. De derde groep zal eerder en bij meer mensen overlast veroorzaken dan de eerste. Maar dat wil niet zeggen dat de eerste groep geen overlast veroorzaakt. Voor de vierde groep is het overigens niet noodzakelijk dat die meer overlast veroorzaakt dan de derde. Als de activiteiten van een groep vooral gericht zijn op financieel gewin (dus: inbraken, overvallen, diefstal, drugs dealen en dergelijke) is het denkbaar dat de overlastgevende activiteiten een minder prominente rol spelen in de dagelijkse routine van zo'n groep.

In dit onderzoek ligt de nadruk niet op specifieke jeugdgroepen. Het gaat vooral om het gedrag dat wordt vertoond, de gevolgen van dat gedrag (zoals vernield straatmeubilair) en hoe dat gedrag en de consequenties ervan worden ervaren. Conform de insteek van de RMO gaan we er ook van uit dat overlastgevend gedrag niet strafbaar hoeft te zijn. We willen die categorie echter ook niet geheel uitsluiten. Zo is het plegen van vernielingen wel strafbaar en kan het eveneens als overlastgevend worden ervaren. Ook het dealen van drugs is strafbaar en kan als intimiderend worden ervaren (en dus overlast veroorzaken). Het is dan echter niet per se het drugs dealen dat overlastgevend is, want dat kan ook zonder overlast plaatsvinden, maar de verschijningsvorm: rondhangen op een pleintje, intimiderend gedrag richting voorbijgangers enzovoort. Dat geldt nog sterker voor gedrag als het plegen van inbraken en overvallen. Op zichzelf ligt het niet voor de hand om dat als overlastgevend gedrag te betitelen. Een dergelijke kwalificatie is duidelijk 'te licht'. Maar overlast kan er wel een bijeffect van zijn.

De gemeente Leeuwarden onderscheidt in haar protocol 'aanpak jongerenoverlast' (2005) drie categorieën overlastgevende gedragingen die in dit kader ook een bruikbaar idee geven van het soort gedragingen waar we het over hebben:

- 1 audiovisuele overlast: geluidsoverlast; afval; drugs- of alcoholgebruik; aanstootgevend en/of onzedelijk gedrag onderling;
- 2 openbare orde overlast: provocerend of intimiderend optreden; passanten lastigvallen; en overige gedragingen die de openbare orde verstoren;
- 3 criminele overlast: vernielingen aanrichten; drugshandel; bedreiging; agressief gedrag onderling.

Daarbij wordt dan terecht nog wel wordt opgemerkt dat de verschijningsvormen van overlast vaak in combinatie met elkaar voorkomen.

Naar ons idee geeft de hiervoor genoemde categorisering het spectrum van overlastgevende gedragingen waar het ook in dit onderzoek om gaat, goed weer. Ook de omschrijving die de vtsPN³ hanteert is – hoewel wat losser omschreven en met inbegrip van bedrijven – hier ook mee in overeenstemming: *"Jongerenoverlast is hinder of schade die buurtbewoners en/of bedrijven ondervinden door toedoen van jongeren, al of niet met opzet. Het gaat om gedrag dat ontoelaatbaar is, hetzij volgens de wettelijke norm, hetzij als zodanig ervaren."*

Overlast zien we dus als een subjectief verschijnsel, dat door objectief vaststelbare en niet noodzakelijk strafbare gedragingen wordt veroorzaakt.

Jongeren

In dit onderzoek staat niet overlast in het algemeen centraal, maar overlast van jongeren. Tot welke leeftijd een persoon nog een jongere is, is enigszins rekbaar.

In de regel wordt jongerenoverlast aangeduid als overlastgevend gedrag van jongeren tot en met een leeftijd van ongeveer 23 jaar. Dat sluit aan op veel gemeentelijk jeugd beleid, dat tot 24 jaar loopt. Er moet hierbij wel worden opgemerkt dat het jeugdstrafrecht loopt tot 18 jaar. In die zin is een onderscheid tussen jeugdigen (tot 18 jaar) en jongeren (tot 24 jaar) nog wel aan de orde. Daarmee in lijn zou ook een ondergrens van 12 jaar kunnen worden gehanteerd. Dat is immers de ondergrens voor het (jeugd)strafrecht. Maar uit de media zijn voldoende voorbeelden bekend van nog jongere overlastgevers en ook in het actieplan Overlast en Verloedering⁴ van het Ministerie van BZK en het Ministerie van Justitie is er al aandacht voor de groep 12-minners (kinderen van 10 en 11 jaar).

In ander onderzoek (zie bijvoorbeeld Van der Laan en Blom, 2006) wordt vanuit ontwikkelingspsychologisch perspectief een onderscheid gehanteerd in adolescentiegroepen:

- vroege adolescentie: 10-13 jaar;
- midden adolescentie: 14-17/18 jaar;
- late adolescentie: 18/19-22/23 jaar.

³ vtsPN staat voor voorziening tot samenwerking Politie Nederland.

De genoemde definitie wordt bijvoorbeeld gebruikt in de flyer 'De aanpak van balansverstoringen; Probleemjeugd' van VPP (VPP is kennispartner van een ieder die zich met INRICHTEN binnen de Nederlandse Politie bezighoudt).

⁴ TK 2007 – 2008, 28 684, nr. 130.

In de perceptie van bewoners zal het veelal niet scherp zijn tot welke leeftijdsgroep een overlastgevende precies behoort. Bovendien zijn in de overlastgevende groepen vaak ook meerdere leeftijdsgroepen vertegenwoordigd. Waar de gegevens dat toelaten, zal in dit onderzoek worden geprobeerd het hierboven gegeven onderscheid te maken. Voor het overige blijft de perceptie centraal staan: als mensen aangeven dat ze overlast van jongeren ervaren, gaan we ervan uit dat dit ruwweg personen tussen de 10 en 23 jaar betreft.

2 Literatuurverkenning

In dit hoofdstuk wordt de stand van de kennis over jongeren-overlast op hoofdlijnen beschreven. Er wordt ingegaan op wat er bekend is over wie de overlastgegenden zijn, wie de overlast ervaren en welke omgevingsfactoren uit de literatuur naar voren komen als relevant in relatie tot jongerenoverlast. Er wordt afgesloten met een overzicht dat als leidraad wordt gebruikt voor de verdere analyses in dit onderzoek.

2.1 Wie zijn de overlastgegenden?

Er zijn verschillende manieren om een indruk te krijgen van wie de overlastgegenden zijn. De eerste is op basis van casuïstiek. Uit de verschillende 'cases' die in het nieuws komen of die worden onderzocht, komt een beeld naar voren van wie de overlastgevende jongeren zijn en waarom. Het nadeel van een dergelijke benadering blijft dat er een grote 'toevalscomponent' in zit. Maar omdat wat in het nieuws komt sterk de beeldvorming bepaalt, bespreken we hierna toch enkele van de meer prominente situaties van jongeren-overlast zoals die de afgelopen jaren in het nieuws zijn geweest. Een tweede manier is om te kijken naar welke jongeren meer of minder als verdachte van delicten in de Politiebestanden worden aangemerkt. Hierover is onder meer gerapporteerd door WODC en CBS. De derde manier is om het aan de jongeren te vragen: doe je wel eens dingen die niet mogen? Deze benadering wordt bijvoorbeeld gevolgd in de Monitor zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit van het WODC. Dat is een onderzoek dat sinds 1987 twee- à driejaarlijks door het WODC wordt uitgevoerd. De meeste wetenschappelijke studies naar delinquent gedrag van jongeren zijn van het tweede of derde type. Een uitstekend overzicht van de stand van zaken kan worden gevonden in Weijers en Eliaerts (2008). We bespreken kort de belangrijkste uitkomsten uit de drie benaderingen.

2.1.1 Casuïstiek

De afgelopen jaren zijn er in de media de nodige situaties van jongerenoverlast de revue gepasseerd. Deze situaties bepalen sterk de beeldvorming en zijn het alleen om die reden al waard om te bespreken.

Een van de meer prominente cases is Ondiep. In deze Utrechtse wijk ontstonden rellen nadat een politieagent een inwoner had doodgeschoten. De wijk kende echter al een langere historie van jongerenoverlast en onlusten (zie Wijkactieplan Ondiep, 2007). Hoewel goeddeels bezworen steken die zo af en toe nog steeds de kop op, zoals onlangs in mei 2010 toen – na een stille tocht voor

twee jongeren die bij een auto-ongeluk omkwamen – jongeren bleven rondhangen, zorgden voor overlast en zich tegen de politie keerden. In Ondiep lijkt de jongerenoverlast niet specifiek geassocieerd met allochtonen maar is het een algemener fenomeen waaraan de jongeren in de wijk – versterkt met jongeren die van buiten de wijk komen – zich schuldig maken.

In een reader die NICIS heeft uitgegeven in het kader van een zogenaamde 'Stadsconferentie Jongerenoverlast' wordt ook wat verder ingezoomd op wie de jongeren in Utrecht zijn die de overlast veroorzaken. In twee wijken in Utrecht Noord zijn de kenmerken van 24 individuele jongeren onderzocht. Ook heeft het project Streetcornerwork op Kanaleneiland gegevens geleverd over de jongeren die in dat project worden begeleid. Uit deze onderzoeken en gesprekken komt het beeld naar voren dat dagbesteding, school of werk een probleem zijn voor deze groep, dat ze vaak te maken hebben met een grote schuldenproblematiek, dat er sprake is van problematisch middelengebruik en dat er zwakbegaafde jongeren in de groep zijn en jongeren met psychische/psychiatrische problemen. In het algemeen, zo komt uit dit overzicht naar voren, ontbreekt het de jongeren aan perspectief. De jongeren voelen zich geconfronteerd met een samenleving die hen uitsluit en zij sluiten zich af.

Een andere breed in de media uitgemeten casus is die van Gouda, een gemeente met een opvallend hoog percentage bewoners van Marokkaanse herkomst. De overlast heeft in Gouda vooral betrekking op een groep criminele Marokkanen in de wijk Oosterwei. Die kwamen in het nieuws na incidenten waarbij zij mensen belaagden met sneeuwballen, barrières opwierpen en zich schuldig maakten aan berovingen. De grootste nieuws waarde had de bedreiging en beroving van een buschauffeur op lijn 3 (overigens niet in Oosterwei) door een Marokkaanse jongeman, waarop lijn 3 de wijk niet meer in ging. De gemeente Gouda signaleerde overigens ook⁵ dat in Oosterwei een nieuw probleem zichtbaar werd: "dat van jonge jochies (in de leeftijd van 8 tot 15 jaar) die overlast veroorzaken". Volgens de gemeente gaat het dan vooral om pesten en schelden, waar de buurt onder gebukt gaat sinds de zomer van 2008. Het is vooral onbeschoft gedrag waarvan de losse incidenten onvoldoende zijn voor een aangifte, maar dat wel resulteert in een gevoel van onveiligheid in de wijk.

⁵ Brief van de gemeente Gouda aan de Tweede Kamercommissie voor WWI betreffende de behandeling aanpak Marokkaans-Nederlandse probleemjongeren: Grenzen stellen en Perspectief bieden. Algemeen Overleg d.d. 15 april 2009.

Van wat langer geleden dateert de ophef over de Diamantbuurt in Amsterdam-Zuid. In het najaar van 2004 kreeg de wijk bekendheid vanwege problemen met rondhangende Marokkaanse jeugd. Een gezin dat zich via de Volkskrant teweer stelde tegen overlast, kreeg een steun door de ruit en voelde zich uiteindelijk genoodzaakt te verhuizen. Weggepest en de overheid deed niks, zo was het beeld. 'Diamantbuurtachtige toestanden' werd een begrip.⁶ Inmiddels lijkt de overlast meer onder controle, in het bijzonder doordat er minder wordt gedoogd, de jongeren uit de anonimiteit worden gehaald en de ouders worden aangesproken op het gedrag en waar nodig worden begeleid in het nemen van hun verantwoordelijkheid.

Een bijzondere vorm van casuïstiek komt onder meer naar voren in het proefschrift van De Jong (2007). De gegevens waarop dat onderzoek zijn gebaseerd, zijn ontleend aan een periode van enige jaren waarin de onderzoeker rondhing (participerende observatie) met een groep Marokkaanse jongens in Overtoomse Veld (Amsterdam Nieuw West). In het onderzoek wordt in het bijzonder ingegaan op de vraag in hoeverre het opvallend delinquent gedrag van Marokkaanse jongens noodzakelijk en voldoende wordt verklaard vanuit hun cultuur. De conclusie van het onderzoek is uiteindelijk dat het niet zozeer de Marokkaanse cultuur is die het gedrag bepaalt als wel de gedragsregels van de straatcultuur van een achterstandswijk. De verklaring van het gedrag ligt volgens De Jong niet in de cultuur maar in algemene menselijke behoeften aan erkenning, veiligheid en vertier. Het zijn de omstandigheden (van weinig perspectieven, weinig toezicht door ouders en een dominante straatcultuur) die ervoor zorgen dat die algemene behoeften tot uiting komen in delinquent gedrag. Deze conclusie komt ook wel overeen met meer algemeen onderzoek naar de achtergrond van delinquent gedrag (bijvoorbeeld De Groof en Smits, 2008). Het blijft overigens ingewikkeld om uit te maken wat wel en geen 'cultuur' is, zo is een frequent verwoorde kritiek op de conclusies van De Jong. Immers, de omstandigheden die ertoe leiden dat deze jongeren wel tot delinquent gedrag vervallen (zoals weinig toezicht door ouders en weinig perspectief) kunnen ook als een 'cultuureffect' worden beschouwd. Dat is dan weliswaar geen cultuur die uitsluitend aan Marokkanen is voorbehouden (iets vergelijkbaars lijkt ook bij Antillianen aan de hand bijvoorbeeld), maar het is wel een cultuur die zich onderscheidt van bijvoorbeeld de Turkse. Turkse jongeren die dreigen te ontsporen lijken – zo kan ook in De Jongs proefschrift worden gelezen – eerder te worden gecorrigeerd door de familie en naar werk geleid. Het lijkt niet onredelijk dat als een cultuurverschil te beschouwen.

De voorbeelden die het nieuws halen, zijn betrekkelijk willekeurig. Overlast van jongeren is een onderwerp dat op menig gemeentelijke agenda hoge prioriteit heeft: Leeuwarden, Ede, Capelle, Rotterdam, Nijmegen, Zoetermeer, Amersfoort. De meeste steden hebben wel hun gebieden waar de problemen met jongeren het 'normale' niveau overstijgen. Veelal zijn het bijzondere incidenten die het nieuws halen.

Waar bijvoorbeeld veel geweld aan te pas is gekomen zoals in Ondiep, waar een bijzondere reactie op is gevolgd (zoals de bus die niet meer de wijk in rijdt of een burgemeester die aanbeveelt een bepaald gebied te mijden), waar slachtoffers nadrukkelijk de publiciteit zoeken, of waar politici een incident kunnen gebruiken om misstanden aan de kaak te stellen. Dat wil echter niet zeggen dat de problemen elders niet minstens even groot zijn.

2.1.2 Verdacht van criminaliteit

Niet alle delicten zijn relevant voor overlastsituaties. Tegelijkertijd is het ook niet zo dat overlast *niet* samenhangt met strafbare feiten. Het uitgangspunt in deze studie was dat overlastgevend gedrag niet *noodzakelijk* strafbaar is. Veel gedrag dat samenhangt met overlastsituaties heeft echter wel een strafbare component. Denk aan het plegen van vernielingen, diefstal, drugshandel, bedreigen van mensen, ordeverstoringen en geweldsmisdrijven. In deze paragraaf bespreken we in het bijzonder van dit type delicten (die een potentiële overlastcomponent in zich hebben) wat er van bekend is in relatie tot jongeren.

In Nederland houdt de politie (KLPD) een gedetailleerde registratie bij van delicten. Daarin wordt – naast de aard van de misdrijven – ook bijgehouden welke leeftijd en etnische achtergrond de verdachten hebben. Op basis van deze registraties wordt onder meer de Monitor Jeugdcriminaliteit opgesteld. Daarmee kunnen trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in beeld worden gebracht. De meest recente versie daarvan is de Monitor Jeugdcriminaliteit 2009. Daarin wordt gerapporteerd dat in 2007 ruim 245.000 personen van 12 jaar en ouder zijn aangehouden door de politie als verdachte van een misdrijf. Per 100 inwoners van 12 jaar en ouder gaat het om 1,8 verdachten. Onder jongeren liggen de aantallen hoger dan voor de totale populatie: voor 12-17-jarigen 2,9 verdachten per 100 inwoners en voor 18-24-jarigen 4,4 per 100 (Van der Laan e.a., 2010).

Voor de gehele populatie (12 jaar en ouder) is het aantal verdachten in 2007 met 23% toegenomen ten opzichte van 2002. Het aantal verdachten is voor de groep 18-24-jarigen met 21% gestegen. De toename van het aantal aangehouden verdachten in de leeftijds-klasse 12-17-jarigen is het grootst; namelijk 32%. In het bijzonder is er een sterke toename van verdachten van bedreiging, geweld tegen personen, delicten tegen de openbare orde en delicten tegen het openbare gezag. Vermogensdelicten met geweld zijn gedaald.

Het aandeel meisjes dat is aangehouden als verdachte van een misdrijf is kleiner dan het aandeel jongens. De toename van het aantal verdachten is wel bij de meisjes het grootst. De verschillen tussen jongens en meisjes nemen dus af. Verder is van belang dat het aandeel recidivisten onder de 12-17- en 18-24-jarigen sterker is gestegen dan het aandeel 'first offenders'. Bij de 18-24-jarigen is het aantal 'first offenders' per 100 zelfs min of meer stabiel sinds 2002.

De meeste verdachten (als aandeel van de leeftijdsgroep met dezelfde etnische achtergrond) komen voor onder Marokkaanse jongeren, gevolgd door Antilliaanse en Surinaamse jongeren. Onder de autochtone jongeren komen de minste verdachten voor.

⁶ Binnenlands Bestuur, Lessen uit de Diamantbuurt, 16.03.07.

Hun aandeel is wel weer sterker gestegen tussen 2002 en 2007 dan bij de allochtone jongeren.

Het is van belang om bij de interpretatie van deze cijfers rekening te houden met de aard en beperkingen van de gegevens. De belangrijkste zijn de volgende:

- De registratie is afhankelijk van inspanningen en prioriteiten van de politie en daarmee ook van beleidsaandacht voor specifieke thema's (bijvoorbeeld criminaliteit onder jeugdigen, recidivisten of geweld).
- Niet alle delicten worden bij de politie gemeld (delicten die niet worden gemeld door slachtoffers of zogenoemde 'slachtofferloze delicten').
- Voor een aanzienlijk deel van de bij de politie bekende delicten geldt dat geen verdachte bekend is.

Het gevolg van bovenstaande punten is dat misdrijven die zichtbaar zijn (straatcriminaliteit) of die een beleidsprioriteit hebben meer kans hebben om in de politieregistratie terecht te komen (Weijers en Eliaerts, 2008). Om dezelfde redenen kan ook niet zonder meer worden gesteld dat de toename ook een feitelijke toename van het aantal delicten betekent. Het kan immers vooral het gevolg zijn van meer aangiftebereidheid, van meer beleidsprioriteit op het thema veiligheid (meer blauw op straat) of van effectiever handelen van de politie. De groeicijfers kunnen tot op zekere hoogte (voor zover het niet plausibel is dat deze samenhangen met veranderende beleidsprioriteiten) wel onderling worden vergeleken. Zo zijn de relatief grote toenames onder 12-17-jarige verdachten en onder meisjes zeer waarschijnlijk wel een weerspiegeling van een feitelijke verandering in de daderprofielen. De toename van het aandeel recidivisten aan de andere kant zou goed een weerspiegeling van het beleid kunnen zijn dat met nadruk gericht is geweest op veelplegers en 'draaideur-criminelen'.

Ook de oververtegenwoordiging van specifieke etnische groepen in de statistieken wordt wel gerelateerd aan selectief politieoptreden of verschillen in 'zichtbaarheid' van de delicten die door deze groepen worden gepleegd. Die verklaring kan echter niet geheel afdoende zijn, zo geeft Van San (2008) aan. Het verklaart bijvoorbeeld niet de grote verschillen tussen Turken en Marokkanen in de statistieken. In verschillende landen blijkt de criminaliteitsgraad van Marokkaanse jongens twee keer zo groot als onder Turkse jongens, terwijl beide in termen van 'zichtbaarheid op straat' niet veel verschillen.

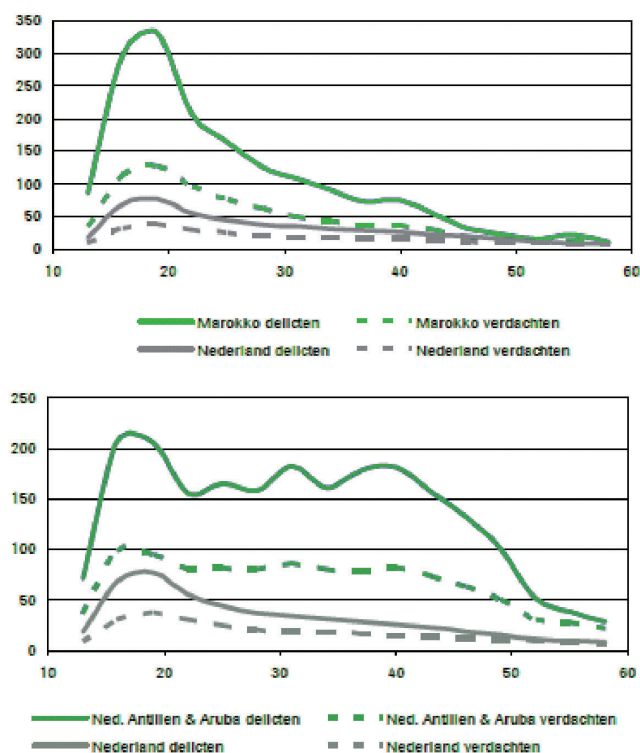
Etnische achtergrond

Uit nadere analyses op het registratiesysteem van de KLPD (Jenissen en Blom, 2006) is opgemaakt dat bij ongeveer een derde van alle delicten die in 2003 in het HKS geregistreerd waren, de vermeende dader een niet-westerse allochtoon was. Er bleken – naar land van herkomst van de vermeende daders – ook verschillen in delicttypen te zijn waarvan men wordt verdacht. Gecorrigeerd voor de omvang van de in Nederland aanwezige bevolkingsgroep blijkt dat Antillianen bij alle delicttypen de hoogste criminaliteitscijfers hebben.

Antillianen worden daarbij vooral vaak verdacht van drugs- en wapendelicten en vermogensdelicten met geweld. Marokkanen worden vaak verdacht van vermogensdelicten (met en zonder geweld), bedreiging en vernieling en verstoring van de openbare orde. Surinamers worden relatief vaak verdacht van verkeersmisdrijven en drugs- en wapendelicten. Turken worden van de grote vier 'klassieke' allochtone herkomstsgroepen het minst vaak verdacht van een misdrijf. Delicten waarvan Turken relatief vaak verdacht worden zijn verkeersmisdrijven en wapendelicten.

In hetzelfde onderzoek is ook nagegaan of er een verband kon worden geconstateerd tussen leeftijd, etnische achtergrond en delicttypen. Daartoe zijn zogenaamde age-crime curves opgesteld. Twee voorbeelden daarvan zijn hieronder weergegeven voor Marokkanen en Antillianen.

figuur 2-1 Age-crime curves voor Marokkanen en Antillianen (aantal verdachten en delicten per 1.000 inwoners; leeftijd op de x-as) – figuren overgenomen uit Jenissen en Blom (2006)

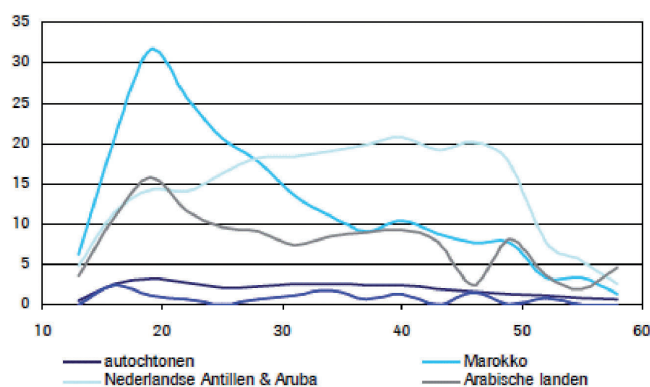

Bij de Marokkanen zijn de jongeren in sterke mate verantwoordelijk voor de delicten. Daarbij is het – gezien het grote verschil tussen verdachten en delicten – plausibel dat onder de jonge Marokkaanse verdachten veel verdachten voorkomen die meerdere delicten pleegden. Na het 20e jaar dalen de Marokkaanse verdachtencijfers echter erg snel. Dit is een bekend fenomeen in deze cultuur dat als 'rustig worden' of 'serius worden' wordt aangeduid en in de regel samenhangt met huwelijk en daaruit volgende verantwoordelijkheden (bijvoorbeeld Van Gemert, 2008).

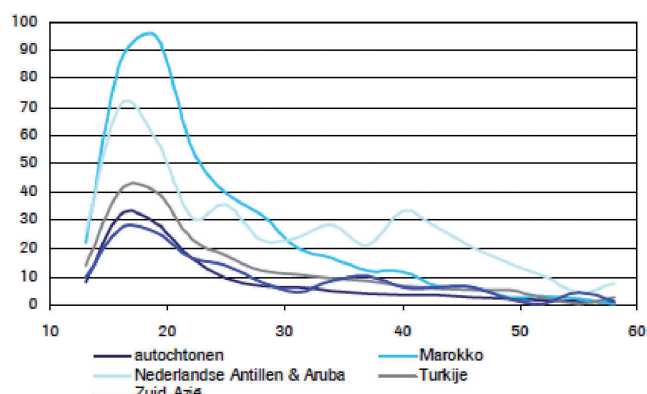
Het verloop van de criminaliteitscijfers van Antillianen is duidelijk anders. Bij die groep ontstaat pas na het 40^e jaar een significante daling.

Dezelfde curves kunnen ook worden opgesteld voor specifieke delicten. In navolgende figuren zijn de age-crime curves weergegeven die Jenissen en Blom hebben opgesteld voor twee sterk aan overlast veroorzakend gedrag verbonden delicten. Uit Figuur 2-3 blijkt dat vooral het plegen van vernielingen en het verstoren van de openbare orde een delict voor jongeren is. Zelfs bij de Antillianen is hier een duidelijke teruggang te bespeuren vanaf een jaar of 17. Bij Marokkanen ligt de piek wat later (op een leeftijd van 18 à 19 jaar). Na het 40e jaar is er geen verschil meer tussen de herkomstgroepen. Dat wil zeggen, met uitzondering van de Antillianen die ook bij dit delicttype tot op hogere leeftijd vaker worden verdacht. Bij bedreigingen (Figuur 2-2) is dat beeld nog wat extremer. Dat is voor mannen met een Marokkaanse herkomst in sterke mate een aangelegenheid voor jongeren. Bij de Antillianen wordt de piek pas rond het 40^e jaar bereikt.

figuur 2-2 Age-crime curves voor het aantal bedreigingen naar etnische achtergrond in 2003 (per 1.000 mannen van dezelfde leeftijd en herkomst) – figuur overgenomen uit Jenissen en Blom (2006)

figuur 2-3 Age-crime curves voor het aantal vernielingen en verstoringen van de openbare orde in 2003 (per 1.000 mannen van dezelfde leeftijd en herkomst) – figuur overgenomen uit Jenissen en Blom (2006)

Uit de registraties van de KLPD en de analyses die erop zijn verricht (Jenissen en Blom, 2007) komt vrij eenduidig naar voren dat een niet-Nederlandse herkomst de kans op het verdacht zijn van een delict sterk vergroot. Dat is ook het geval wanneer wordt gecorrigeerd voor sociaaleconomische factoren. Dit geldt voor zowel de eerste als tweede generatie en voor zowel volwassenen als minderjarigen. Een aantal delicttypen bleek zeer sterk samen te hangen met een specifieke herkomst. Dit was het geval bij vermogensdelicten met geweld voor Marokkanen, Antillianen en Surinamers, bij drugsdelicten voor eerste-generatie Antillianen, bij wapendelicten voor meerderjarige Antillianen en bij bedreiging voor tweede-generatie Marokkanen.

2.1.3 Zelfrapportage jongeren

Zelfrapportage door jongeren is een veel gebruikte techniek in de wetenschap om inzicht te krijgen in de achterliggende redenen van delinquent gedrag. Soms worden die zelfrapportages ontleend aan incidentele interviews, maar gebruikelijker is om een groot aantal enquêtes onder jongeren af te nemen, waarbij wordt gevraagd naar delinquent gedrag alsmede naar achtergrondkenmerken en attitudes ten aanzien van ouders, school en maatschappij. Een goed voorbeeld van dit type onderzoek is de Monitor Zelfgerapporteerde Jongeren-delinquentie. Deze monitor richt zich op het in beeld brengen van de mate waarin jongeren in de adolescentieperiode (tot 18 jaar) zelf aangeven delicten te plegen.⁷ Ook wordt uitgebreid ingegaan op de risico- en beschermingsfactoren die de kans doen toe-, respectievelijk afnemen dat een jongere delinquent gedrag vertoont. Voor het onderhavige onderzoek zijn niet alle delicten even relevant. In het bijzonder vermogensdelicten behoren minder tot het domein van overlast. Wel tot het domein van de overlast behoren de in Tabel 2-1 weergegeven delicten.

⁷ Het gaat dus niet uitsluitend over overlast veroorzakend gedrag. We bespreken net als in de vorige paragraaf wel in het bijzonder de delicten met een overlastgevend component.

De zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit laat over meerdere jaren heen een stabiel beeld zien in het percentage delictplegers. Meer dan de helft van de jongeren (55,7%) zegt in de afgelopen 12 maanden een van de in het onderzoek onderscheiden delicten te hebben gepleegd. Overtredingen zoals 'zwartrijden' en 'vuurwerk afsteken buiten de toegestane periode' daargelaten, heeft 40% van de jongeren in de afgelopen 12 maanden een van overige delicten gepleegd. Hoewel dat hoge percentages zijn, relativeert de constatering dat het aandeel delictplegers constant is in een tijd waarin de gedachte heerst dat jeugdcriminaliteit sterk is toegenomen.

tabel 2-1 Prevalentie van zelfgerapporteerde delicten in de voorafgaande 12 maanden door jongeren in de leeftijd 10-17 jaar

Zelfgerapporteerde delicten	% in voorafgaande 12 maanden
Vernieling en openbare orde delicten:	
voertuig beschadigd of vernield	1,6
woning beschadigd of vernield	1,2
bus, tram, metro of trein vernield?	1,4
iets anders beschadigd of vernield	4,8
muren, trams, metro's, bussen beklad	10,3
uitschelden huidskleur	11,2
uitschelden homofiel	3,9
Agressie en geweldsdelicten:	
iemand bedreigd, bang maken	10,6
iemand bedreigd om te stelen	0,1
geslagen/geschopt, persoon niet gewond	14,9
geslagen/geschopt, persoon gewond	8,9
geweld gebruikt om te stelen	0,0
iemand met wapen verwond.	0,5
onvrijwillige seks	0,3
Overtredingen:	
vuurwerk afsteken	38,4
zwartrijden	16,4

Bron: MZJ 2005, Laan, A. van der & M. Blom, 2006

Bij vergelijking van achtergrondkenmerken van de delictplegers blijkt (Van der Laan en Blom, 2006) dat 1,5 keer zoveel jongens als meisjes zeggen een delict te hebben gepleegd in de afgelopen 12 maanden. Verder blijken er geen verschillen in het percentage delictplegers tussen autochtone en allochtone jongeren. Naarmate de leeftijd toeneemt, stijgt het percentage delictplegers onder de jongeren. En het percentage delictplegers in het voortgezet lager onderwijs is hoger dan in het voortgezet hoger onderwijs. Er lijkt ook een relatie met stedelijkheidsgraad te bestaan: in (zeer) sterk stedelijk gebied wonen meer delictplegers dan in matig en niet stedelijk gebied – indien overtredingen buiten beschouwing worden gelaten.

De aangehaalde studie naar zelfgerapporteerde delicten onder jongeren gaat uitgebreid in op de risicofactoren en de beschermende factoren die de kans dat een jongere een delict pleegt respectievelijk vergroten en doen afnemen. Daarbij worden factoren binnen domeinen als het psychosociaal functioneren, middelengebruik en vrijetijdsactiviteiten van de jongere zelf benoemd, worden gezinsfactoren geïdentificeerd waarin de rollen van de vader en moeder worden beoordeeld in termen van hun invloed op het delinquent gedrag van de jongere en worden factoren binnen het domein van school en vrienden benoemd die als risicofactoren dan wel als beschermende factoren kunnen optreden. De kans dat een jongere licht delinquent gedrag⁸ vertoont, hangt positief samen (waarmee het risicofactoren betreft) met:

- weinig pro-sociaal gedrag;
- hyperactief gedrag en aandachtsproblemen;
- gedragsproblemen;
- alcoholgebruik (een of meer dagen doordeweeks);
- gebruik softdrugs (in het afgelopen jaar);
- het aantal uren buitenshuis in het weekend;
- het aantal uren doordeweeks dat iemand buitenshuis is;
- weinig (passieve) 'supervisie' over vrijetijdsactiviteiten door vader;
- veel harde disciplineren door vader;
- weinig openheid over vrijetijdsactiviteiten naar vader en naar moeder;
- weinig emotionele steun ervaren van moeder;
- een zwakke relatie met school;
- minstens één keer geschorst in de afgelopen zes maanden;
- meerdere vrienden die delinquent gedrag vertonen;
- doordeweeks en in het weekend op de meeste dagen met vrienden op pad zijn;
- in het weekend bijna de hele dag en avond met vrienden op pad zijn.

Er zijn verschillen tussen de twee leeftijdsgroepen in de aan delinquentie gerelateerde factoren. Bij jongere adolescenten (10-13-jarigen) zijn er niet alleen minder risico's, er zijn ook andere risico's dan bij jongeren in de midden adolescentieperiode (14-17-jarigen). Hetzelfde geldt voor beschermende componenten. Het effect van sommige factoren verandert afhankelijk van de levensfase: eerst alleen bescherming, later zowel bescherming als risico.

⁸ We gaan hier in op de risicofactoren voor licht delinquent gedrag omdat dit het meest algemeen overeenkomt met wat we verstaan onder overlast veroorzakend gedrag. De risicofactoren voor zwaar delinquent gedrag zijn uitgebreider.

Dat er nauwelijks verschillen zijn in (zelfgerapporteerde) delinquentie tussen autochtone en allochtone jongeren is een uitkomst van het onderzoek die – net als het constante aandeel delictplegers – indruist tegen de beeldvorming. Een mogelijke verklaring is dat de autochtone en allochtone jongeren wat betreft de cumulatie van risicofactoren op meerdere domeinen op elkaar lijken en daarmee samenhangend ook hetzelfde delinquentieniveau hebben. Het is waarschijnlijk dat verschillen tussen herkomstgroepen eerder worden bepaald door het aanwezige risicoprofiel dan door de etnische herkomst, zo concluderen van der Laan, Blom en Bogaerts (2007). In de wetenschap overheerst het idee – om eerder genoemde redenen – dat de uitkomsten van de zelfrapportages een adequater inzicht bieden in de ontwikkeling van de delinquentie dan de KLPD-registraties. Toch kunnen ook bij de validiteit van zelfrapportages wel kanttekeningen worden geplaatst. Selectieve respons, sociaal wenselijke antwoorden en andere antwoordtendenties kunnen voor belangrijke vertekeningen in het beeld zorgen.

Lastig bij het identificeren van de risico- en beschermingsfactoren is dat die zijn gebaseerd op geconstateerde samenhangen: “als een jongere drugs gebruikt is de kans een factor x groter dat die ook delinquent gedrag vertoont”. Het concept van risico- en beschermingsfactoren suggereert echter dat er een causale relatie aan de orde is, waarbij de aanwezigheid van deze factoren de kans op toekomstig delinquent gedrag doet toe- dan wel afnemen. Om die eenduidig te kunnen vaststellen zou eigenlijk longitudinaal of (semi)experimenteel onderzoek moeten worden verricht. Dat is in Nederland nog betrekkelijk onontgonnen terrein (Weerman, 2008).

2.2 Wie ervaren overlast?

Naar de slachtoffers van jongerenoverlast is beduidend minder onderzoek verricht dan naar de jeugdige delinquenten zelf. In de Integrale Veiligheidsmonitor komt bijvoorbeeld vrij uitgebreid aan de orde wat het slachtofferschap van verschillende delicten is. Dat wil zeggen, hoeveel mensen slachtoffer zijn van verschillende typen delicten. Ook de mate waarin daar regionale verschillen in bestaan komt uitgebreid aan de orde. Er is echter weinig aandacht voor de kenmerken van de slachtoffers en dus voor de vraag of sommige mensen meer kans hebben om slachtoffer te zijn van jongerenoverlast dan andere. Of nog anders: of sommige mensen meer overlast ervaren van jongeren dan andere.

Berichten in de media wekken het beeld dat de slachtoffers van jongerenoverlast vooral ouderen zijn en mensen met een afwijkende levensstijl. Ook wordt nogal eens melding gemaakt van homo's die worden weggepest uit een buurt. Recent – juni 2010 – meldde het AD nog dat een homostel uit Leidsche Rijn is weggetreiterd: “Hans en Ton kochten drie jaar geleden een woning naast een blok sociale huurwoningen, maar het stel kreeg al snel te maken met scheldpartijen, vernielingen en bedreigingen van allochtone jongeren”. Uiteindelijk is het stel vertrokken. Of De Telegraaf (november 2009) over een situatie in Eindhoven in de wijk Rapenland: “Een homo-seksuele man is maandenlang dusdanig gepest en getreiterd door

vooral Marokkaanse jongeren, dat er voor hem niks anders op zat dan verhuizen”. En nog een keer Utrecht maar dan in Terwijde: (BN De Stem, juni 2010): “Het homostel ligt al een jaar in de clinch met verschillende groepjes buurjongens. Hun auto is bekrast en er werden stenen tegen de ruit gegooid. Na meerdere overlastmeldingen bij politie en gemeente heeft het stel besloten de wijk te verlaten. Volgens een recent onderzoek van Movisie (Schuyf, 2009) hebben de motieven van de daders vooral te maken met strikte opvattingen over seksualiteit en gender. Religie speelt volgens Movisie vrijwel geen rol. Maar het is ook niet onwaarschijnlijk dat het gewoon ‘makkelijke’ slachtoffers zijn die ten prooi vallen aan de gevolgen van de algemene behoeften aan “erkenning, veiligheid en vertier” (De Jong, 2007).

Uit de VROM-studie ‘Kwaliteit van buurt en straat’ komt ook naar voren dat het zich bedreigd voelen op straat vooral samenhangt met de persoonskenmerken sekse (vrouw) en leeftijd (ouderen) (Leidemeijer e.a., 2009). Dat heeft vermoedelijk alles te maken met de gemiddeld en verhoudingsgewijs mindere weerbaarheid van deze groepen. Het gaat er dan nog niet eens zozeer om of men werkelijk wordt bedreigd. Maar doordat men het gevoel heeft in dergelijke situaties minder goed voor zichzelf te kunnen opkomen, is men geneigd om bepaalde plekken – bijvoorbeeld waar jongeren rondhangen – in de buurt te mijden.

Een ander onderzoek dat enig licht werpt op de kenmerken van de overlasthebbenden is dat van het IVA (Eysinck Smeets e.a., 2010). Ook daarin wordt geconstateerd dat “waarneming van en betekenisgeving aan verschijnselen die als overlastgevend of als verloedering worden ervaren, sterk cultureel bepaald zijn en afhangen van specifieke achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, sociaaleconomische status, geslacht, et cetera) van individuele burgers”. Maar daarnaast wordt een aantal meer algemene mechanismen of omstandigheden geïdentificeerd die bijdragen aan de perceptie van een situatie als overlast. Daarbij gaat het enerzijds om meer algemene maatschappelijke processen, zoals:

- reference-drift (de toenemende gevoeligheid van burgers voor mogelijk overlastgevend gedrag);
- het teruglopend vertrouwen in de overheid en in centrale informatiebronnen (waarvan wordt verwacht dat deze een te positief beeld schetsen), maar ook in de berichtgeving in de media (die vaak weer overdreven negatief is).

Anderzijds gaat het om meer situationele factoren, zoals (Eysinck Smeets e.a., 2010, p. 25):

- de door de burger gevoelde aandacht voor de ervaren problemen;
- het gevoel daar zelf invloed op of controle over te hebben (waar men het idee heeft weinig controle te hebben over de situatie, zal men een situatie eerder als overlastgevend ervaren);
- de mate van publieke familiariteit (zie ook Blokland, 2009);
- de feitelijke bekendheid met de risicobron;
- de mate waarin men vrijwillig aan potentieel overlastgevende verschijnselen is blootgesteld en

- de ervaren responsiviteit van relevante instituties (zoals de politie).

In het onderzoek 'Oog voor elkaar' van Blokland (2009) wordt de invloed van deze situationele factoren op de perceptie ook over het voetlicht gebracht. Er wordt bijvoorbeeld beschreven dat er situaties zijn waarbij dezelfde aanwezigheid van een groep jongeren op straat anders kan worden geïnterpreteerd, afhankelijk van de etnische achtergronden van de jongeren en van de persoon die iets van hun aanwezigheid kan vinden. Waar de persoon met dezelfde achtergrond de aanwezigheid van de jongeren als 'handig' betitelde omdat ze konden helpen de boodschappen naar het appartement te brengen, beoordeelde de ander – met een andere achtergrond dan de jongeren – hun aanwezigheid als bedreigend. De reden van de verschillende perceptie was dat de jongeren voor de ene persoon niet onbekend waren en dat ook duidelijk was wat van hen kon worden verwacht, terwijl die jongeren voor de andere persoon onbekend waren, onvoorspelbaar in hun gedrag en daarmee bedreigend.

2.3 Welke omgevingsfactoren zijn van belang?

De rol van omgevingsfactoren bij de ervaring van overlast door jongeren is een van de centrale aandachtspunten in de voorliggende studie. Om een beeld te krijgen van de stand van de kennis op dit vlak is een literatuurscan verricht. Daarbij is geïnventariseerd welke kenmerken van omgevingen (i.c. buurten) worden genoemd in relatie tot de waarschijnlijkheid van het optreden van jongerenoverlast. We bespreken ze hieronder kort. In het vervolg van dit onderzoek wordt getoetst in welke mate deze omgevingskenmerken een specifieke invloed hebben op de (perceptie van) overlast door jongeren.

2.3.1 De fysieke omgeving

Attractiepunten

Er is ook in Nederland een behoorlijk aantal studies verricht waarin kenmerken van de fysieke woonomgeving in verband worden gebracht met overlastsituaties. Soms is dat niet meer dan signalerend. Zo wordt in een aantal studies de aanwezigheid van specifieke elementen in de openbare ruimte in verband gebracht met een vergrote kans op jongerenoverlast (bijvoorbeeld Vols & Brouwer, 2009; Ferwerda & Van Ham, 2010; Pels, 2003; Musterd, Ostendorf & Deurloo, 2004; Ferwerda & Kloosterman, 2008; Marlet & Van Woerkens, 2007). Het gaat dan bijvoorbeeld om de aanwezigheid van (school)pleintjes, snackbar, koffieshops, bushokjes, zwembaden, (routes naar) uitgaansgelegenheden, winkels, winkelcentra, (niet-)toegewezen hangplekken en speelveldjes in woonwijken, de omgeving van gebieden waar wordt gesloopt met het oog op nieuwbouw, de aanwezigheid van meer bedrijven in woonwijken (horeca, detailhandel en overig) en grote evenementen. Om en nabij dit soort specifieke elementen ontstaat meer overlast doordat ze een aantrekkende werking hebben – onder meer op jongeren.

Het zijn geschikte plekken om 'te hangen', veelal is het toezicht beperkt of diffuus en valt er nog wel eens wat te beleven. Doordat zich bij dit type elementen meer jongeren ophouden, is de kans op overlast ook navenant groter. De aanwezigheid van deze elementen is vermoedelijk echter noch een voldoende, noch een noodzakelijke voorwaarde voor het ontstaan van overlast. Overlast kan ook bestaan zonder deze 'attracties' en het is bijvoorbeeld ook niet zo dat er bij elk winkelcentrum sprake is van overlast. Niettemin is de kans op overlast om en nabij deze elementen wel groter – in het bijzonder wanneer ook aan een aantal meer sociaal getinte voorwaarden (zie volgende paragraaf) is voldaan.

Een specifieke attractie betreft de voorzieningen voor jongeren. Enerzijds kan worden opgemerkt dat deze voorzieningen als een attractiepunt kunnen fungeren waar meer overlast ontstaat door de aanwezigheid van de jongeren. Anderzijds kan een buurthuis of andere ontmoetingsruimte voor jongeren bijdragen aan het beheersbaar maken en verminderen van de jongerenoverlast. Een dergelijke ruimte kan er namelijk voor zorgen dat minder jongeren op straat hangen en dat de jongeren die zich bezighouden met criminele activiteiten kunnen worden geïsoleerd – zo is vaak de gedachte (Lieshout, Aarts & Van Woerkum, 2006). Het verdwijnen van deze voorzieningen uit een wijk leidt er vermoedelijk toe dat de overlast zich verplaatst en mogelijk zelfs verergert. Waar voorzieningen verdwijnen, kan een toename van jongerenoverlast ontstaan (Gemert, 2004).

Toeziht, overzicht en ogen op straat

In andere studies wordt meer gezocht naar voorwaardelijke kenmerken van de openbare ruimte die overlast in de hand kunnen werken. Dat kan bijvoorbeeld gaan over de aan- of afwezigheid van toezicht en de overzichtelijkheid en verlichting van de openbare ruimte (Van Lieshout, Aarts & Van Woerkum, 2006; Leidelmeijer e.a. 2009). Minder toezichtmogelijkheden en een onoverzichtelijke openbare ruimte hangen samen met onveiligheidsgevoelens. Als in een dergelijke omgeving jongeren rondhangen, zal hun gedrag al snel als overlast worden ervaren.

Het gebruik van de openbare ruimte in termen van veel of weinig mensen op straat – al dan niet samenhangend met functiemenging – blijft een discussiepunt in de literatuur. Jane Jacobs (1961) poneerde – naar aanleiding van de meer functionele ontwerpen uit die tijd – de stelling dat juist "drukke straten met winkels en wonen en korte blokken voor prettige buurten zouden zorgen." De sociale controle zou er vanzelf gaan: in zulke buurten hadden mensen hun ogen op straat, en zouden zij dus sociale controle uitoefenen (Blokland 2009, p. 18). Tot op zekere hoogte zit hier vermoedelijk wel wat in. Massa draagt bij aan veiligheidsgevoel en bemoeilijkt het zich toe-eigenen van de openbare ruimte door bepaalde groepen zoals hangjongeren en junks. In de praktijk blijken buurten met meer functies echter meer met overlast te worden geconfronteerd dan de meer monofunctionele woonwijken. Dat heeft echter weer te maken met de gelegenheid die wordt geboden. Deze plekken – waar de openbare ruimte intensief wordt gebruikt – bieden immers ook meer gelegenheid voor criminaliteit omdat er veel

potentiële slachtoffers te vinden zijn (Musterd, Ostendorf & Deurloo, 2004). Op een hoger schaalniveau is dat ook terug te vinden in de relatie tussen veiligheid en dichtheid van de bebouwing, en gemeentegrootte (Marlet, Bosker & Van Woerkens, 2008) bijvoorbeeld.

Tekenen van (wan)orde

Een aantal nauw aan elkaar verwante theorieën gaat meer in op de wijze waarop signalen uit de omgeving gedrag van de gebruikers van de omgeving beïnvloeden. De broken window theory (Wilson en Kelling, 1982; Kelling en Coles, 1997) stelt bijvoorbeeld dat een wanordelijke omgeving aanzet tot wangedrag. Waar een gebroken ruit is, volgen er meer. Maar ook het omgekeerde zou het geval moeten zijn. Waar tekenen van wanorde (graffiti, vandalisme, straatvuil) ontbreken, zou wangedrag ook uit moeten blijven. Deze gedachte heeft onder meer in New York geïnspireerd tot het zero tolerance beleid van burgemeester Giuliani. Of het succes van Giuliani in het veiliger maken van New York hieraan kan worden toegeschreven is vooralsnog niet ondubbelzinnig hard te maken (Van Stokkom, 2008).

Empirisch bewijs voor de broken windows theory is geleverd door Keizer, Lindenberg en Steg (2008). In zes gecontroleerde experimenten waren ze in staat om aan te tonen dat als mensen waarnemen dat andere mensen bepaalde sociale normen of regels schenden, ze zelf ook meer geneigd zijn om die normen of regels te schenden, waardoor de wanorde wordt versterkt. In een eerste experiment werd een situatie waarin een muur in een steeg met graffiti beschilderd was, vergeleken met de situatie waarin de muur netjes schoon was. In beide gevallen hing er een graffiti-verbodsbord op de muur. Aan het stuur van fietsen die in de steeg gestald stonden, werd op een middag een reclamefolder gehangen. In de situatie van de met graffiti bespoten muur gooit 69 procent van de fietsers de folder op de grond, bij een schone muur is dat slechts 33 procent. In een ander experiment werd een parkeerplaats afgesloten met een half openstaand hekwerk. Aan het hek hing een bord 'geen doorgang, omlopen voor de ingang' en een bord 'geen fietsen vastmaken aan het hek'. Als er toch fietsen aan het hek vaststaan, glipt 82 procent van de mensen door het hek om snel bij hun auto te zijn. Zonder vastgemaakte fietsen is dat slechts 27 procent. In een derde voorbeeld werd een situatie gecreëerd waarin een envelop half uit een brievenbus hing. Door een venster was duidelijk te zien dat er een briefje van vijf euro in zat. Bij graffiti op en rond de brievenbus steekt 27 procent van de voorbijgangers het geld in eigen zak, zonder graffiti doet slechts 13 procent dat. De onderzoekers plaatsen hun experimenten zelf in de traditie van de sociologische 'goal framing theory'. Deze voorspelt dat mensen veel minder geneigd zijn aan normen en regels te houden als de omgeving laat zien dat anderen een norm of regel overtreden. Het onderzoek van Keizer e.a. is een duidelijke boodschap voor beleidsmakers, zo stellen de onderzoekers: ruim straten op, haal graffiti weg, en zorg dat een omgeving laat zien dat normen en regels worden nageleefd.

Een derde theorie die ongeveer hetzelfde principe huldigt is meer psychologisch van aard en wordt de 'cue power' theorie genoemd. Deze theorie stelt dat elke omgeving een bepaald ontwerp heeft

en unieke karakteristieken die veelal automatisch verbonden zijn aan menselijke ideeën over het gedrag dat bij deze omgeving past (wat de meeste mensen doen en laten, wat wel en niet hoort enz.). Elke omgeving zendt gedragsrelevante signalen uit; elke omgeving heeft cue power en kan zo gedrag beïnvloeden (Lindenberg & Stapel 2009, p. 163). In situaties waarin sprake is van strijdige gedragsopties (wel of niet graffiti spuiten, mensen intimideren, rotzooi op de grond achterlaten) wordt van belang welke doelen, normen, attitudes, stereotypen of verwachtingen zijn geactiveerd op het feitelijke moment dat een keuze wordt gemaakt. Op zo'n moment kan de cue power van de omgeving de doorslag geven.

Aard van de bebouwing

In vrij veel studies waarin situaties van overlast en veiligheid worden verklaard vanuit omgevingskenmerken wordt ook een invloed gevonden van specifieke kenmerken van de woonbebouwing. In wijken die worden gekenmerkt door hoogbouw, portiekflats en sociale huurwoningen is de kans op overlast groter (Marlet, Bosker & Van Woerkens, 2008; Leidelmeijer e.a. 2009, Ministerie van VROM/WWI, 2009). Voor een deel is het aannemelijk dat deze fysieke indicatoren mede ook indicatief zijn voor kenmerken van de sociale omgeving: lage sociaaleconomische status, niet-Nederlandse achtergrond enzovoort.

Maar voor een deel maakt ook wel degelijk de aard van de bebouwing het meer of minder waarschijnlijk dat zich overlastsituaties kunnen voordoen. Wonen in hoge dichtheid bijvoorbeeld stelt hogere eisen aan de onderlinge relaties van bewoners dan wonen in een lage dichtheid. Niet voor niets was er in de jaren vijftig van de vorige eeuw sprake van een serieuze discussie tussen stedenbouwers over de eisen die gesteld zouden moeten worden aan de mensen die in de toen geplande hoogbouw zouden moeten komen wonen (Zeelenberg en Leidelmeijer, 2009). Daarnaast heeft de stedenbouwkundige invulling van veel hoogbouwwijken die in de jaren zestig en zeventig zijn gerealiseerd geleid tot onoverzichtelijke en anonieme openbare ruimtes waar toezichtmogelijkheden beperkt zijn.

Meer algemeen geldt daarnaast dat de verdichting van de bebouwingsgraad er toe leidt dat het rondhangen van jongeren sneller als verstorend wordt ervaren voor de openbare orde. Als er voor jongeren buiten geen of weinig ruimte meer is om elkaar te ontmoeten, gebeurt dat automatisch op plekken waarbij anderen gestoord worden (Peer & Toussaint, 2002). Grote steden raken steeds meer volgepland, waardoor steeds minder neutrale ruimten aanwezig zijn, zoals trapveldjes, waar jongeren zich naar eigen inzicht kunnen vermaken zonder dat de omgeving zich al te zeer aan hen hoeft te storen (Pels 2003).

2.3.2 De sociale omgeving

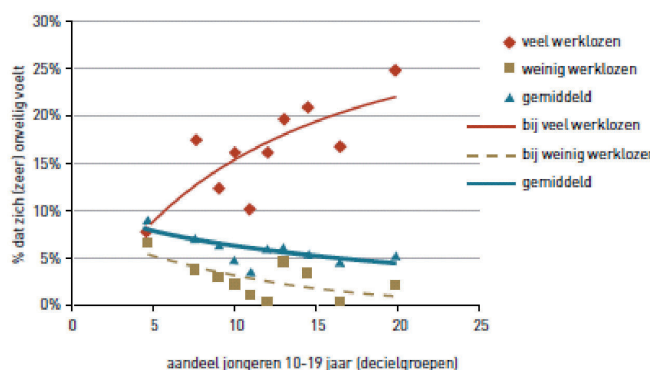
Met de sociale omgeving doelen we op de mensen die in een buurt wonen, de impliciete en expliciete regels die ze elkaar opleggen en hoe ze met elkaar omgaan. Deze sociale omgevingsfactoren zijn van grote invloed op de leefbaarheid, zo is al gebleken uit vele studies (Leidelmeijer, Marlet e.a., 2008, Leidelmeijer 2009, enz.). Op welke manier de sociale omgeving van invloed is op het meer specifieke

aandachtspunt van overlast door jongeren staat in deze paragraaf centraal.

Samenstelling van de bevolking

Dat de samenstelling van de bevolking in een wijk van invloed kan zijn op de aanwezigheid van jongerenoverlast ligt voor de hand. De eerste – basale – veronderstelling die kan worden geponeerd is dat er in de buurt – of in de nabijheid van die buurt – een substantieel aantal jongeren aanwezig moet zijn. Immers, zonder jongeren geen jongerenoverlast. Marlet e.a. (2008) vinden in dat verband ook een positieve relatie tussen het aandeel jongeren (10-19 jaar) in een wijk (pc4 gebied) en de mate van overlast en onveiligheid.⁹ Om tot samenhang tussen het aandeel jongeren en overlast te komen, is wel gecontroleerd voor sociaaleconomische aspecten. Bij een een-op-een-vergelijking blijkt het aandeel jongeren in een buurt en de ervaren (sociale) onveiligheid in die buurt eerder negatief met elkaar samen te hangen: hoe meer jongeren, hoe minder de ervaren onveiligheid (Leidelsemeijer, e.a. 2009). Als echter rekening wordt gehouden met de sociaaleconomische status van de bewoners ontstaat een ander beeld. “Zo blijkt dat wanneer er in een wijk een groot aandeel mensen werkloos is (bovenste 2 decielgroepen), het aandeel mensen dat zich onveilig voelt sterk toeneemt met het aandeel jongeren. Het aandeel mensen dat zich onveilig voelt – waaronder waarschijnlijk ook een deel van de jongeren zelf – in deze wijken bedraagt ongeveer 25%. Dat is ruim vier keer hoger dan het landelijk gemiddelde. Het is plausibel dat er in dit type wijken sprake is van een situatie waarbij overlast door jongeren aan de orde is. Het is daarmee ook aannemelijk dat het fenomeen jongerenoverlast niet direct met het aandeel jongeren te maken heeft maar ook (en vooral) met de omgeving van kansarmoede waarin ze verkeren” (Leidelsemeijer e.a. pp. 78). Het effect wordt geïllustreerd in Figuur 2-4.

figuur 2-4 Aandeel mensen dat zich (zeer) onveilig voelt in relatie tot het aandeel jongeren in een wijk, afzonderlijk voor wijken met weinig werklozen, veel werklozen en gemiddeld in Nederland

⁹ Het aandeel jonge kinderen levert in dezelfde studie overigens een sterke negatieve relatie op met over overlast en onveiligheid.

Het differentiële effect voor de relatie tussen het aandeel jongeren in een wijk en de ervaren veiligheid sluit aan bij de constatering in de literatuur dat er in de samenleving een tweedeling lijkt te bestaan tussen enerzijds de jongeren die voortdurend van de ene naar de andere activiteit (sport, muziekles, theater enzovoort) worden getransporteerd en de jongeren die vooral op zichzelf en de straat zijn aangewezen (Karsten, Kuiper & Reubsat, 2001). Ouders in de wijken waar veel mensen wonen met een ongunstige sociaaleconomische positie “hanteren minder toezicht en mede om financiële redenen wordt vrijetijdsbesteding van kinderen er minder gekanaliseerd in georganiseerd verband” (Pels, 2008).

De negatieve samenhang tussen gestructureerde vrijetijdsbesteding (sporten en hobby's) en jongerenoverlast / delinquent gedrag van jongeren is een in de literatuur veelvuldig geconstateerd fenomeen (zie bijvoorbeeld Noije en Wittebrood, 2009 en de in paragraaf 2.1.3 aangehaalde bronnen). Dit blijkt samen te hangen met de sociaaleconomische positie van de gezinnen, maar ook met meer sociaal-culturele verschillen. In sommige culturen zijn (passief) toezicht en gestructureerde vrijetijdsbesteding minder gebruikelijk (o.a. Pels, 2008, Vettenburg en Walgrave, 2008). Vettenburg en Walgrave constateren in dat verband ook dat in het bijzonder bij allochtone jongens de controle door de ouders in de situatie waarin zij zich vooral op straat begeven, vrijwel onmogelijk is. Vaders zijn overdag vaak afwezig en de wereld van de moeders speelt zich binnenshuis af (pp. 199).

Naast de positie van de ouders heeft volgens diverse auteurs ook de positie van de jongeren zelf te maken met het al dan niet veroorzaken van overlast (zie bijvoorbeeld ook Nuytens en Brolet, 2008 voor een overzicht). Waar het aandeel voortijdig schoolverlaters groot is en de werkloosheid onder jongeren hoog, is de kans ook groot dat die jongerenoverlast veroorzaken. Als die kansarme positie zich dan ook nog een voordoet in een kansrijke omgeving, ontstaat volgens Marlet e.a. (2008) zelfs een kruisvatsituatie. Als het aandeel werkloze jongeren in een kansrijke omgeving (i.e. een omgeving waar wel veel werk is) groot is, heeft dat inderdaad een separate – zij het in omvang beperkte – samenhang met overlast en onveiligheid. Deze constatering sluit aan bij de meer algemene opvatting dat feitelijke achterstelling en het gevoel achtergesteld te zijn en er niet bij te horen leidt tot polarisatie. Niet voor niets is ‘sociale inclusie’ ook een belangrijk aandachtsgebied voor onderzoek in Europees verband (zie bijvoorbeeld Commission of the European Communities, 2006).

Normen en gedrag

Het is aannemelijk dat de geconstateerde samenhangen tussen sociaaleconomische en sociaal-culturele factoren aan de ene kant en overlast en onveiligheid aan de andere, voor een deel ook te maken hebben met verschillen in opvattingen over ‘hoe het hoort’. Vooral de combinatie van een toenemend aandeel niet-westerse allochtonen in een wijk waar nog vrij veel oudere autochtone bewoners wonen, wordt in dat verband nogal eens aangehaald als een problematische situatie omdat de normen van de oorspronkelijke en nieuwe bewoners ver uit elkaar kunnen liggen (Van Lieshout, Aarts & Van Woerkum, 2006).

Gedeelde normen en waarden zijn essentieel voor een situatie van vertrouwen. En dat vertrouwen is weer essentieel om op een goede manier te kunnen samenleven in een buurt (zie ook WRR, 2005). Bij de discussies over hoe mensen in een wijk met elkaar samenleven worden ook geregeld de termen sociaal kapitaal en sociale cohesie naar voren gebracht. Sociale cohesie is door Schnabel (2000, p.22) gedefinieerd als “de mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving”. Er zijn echter vele definities van en daardoor is het een begrip dat scherpte ontbeert en een soort containerbegrip is geworden. Het kan mede daardoor soms ook lastig worden onderscheiden van bijvoorbeeld ‘sociaal kapitaal’ (Bolt en Torrance, 2005). Vooral in de beleidsliteratuur wordt sociale cohesie nagenoeg gelijkgesteld met sociaal kapitaal (in de zin van bindend kapitaal zoals door Putnam (2000) gebruikt). De achterliggende gedachte daarbij is echter steeds dat sociale cohesie een succesvolle buurt onderscheidt van een minder succesvolle buurt. Sociale cohesie is dan iets dat intrinsiek ‘goed’ is en dient te worden nagestreefd.

In de meeste beschouwingen over sociale cohesie wordt overigens de keerzijde ervan – vergelijkbaar met de keerzijde van bindend sociaal kapitaal, namelijk de uitsluiting van andere groepen – onderkend. Dat geldt ook in het beleid dat er soms ook op gericht kan zijn de sociale cohesie juist te verminderen. Zo constateren De Kam en Needham (2003) dat vormen van sociale cohesie ook wel eens niet goed kunnen zijn voor een buurt. Bijvoorbeeld als er sprake is van een sterke sociale cohesie binnen groepen jongeren of binnen gesloten deelgemeenschappen van autochtonen of allochtonen. In die gevallen worden fysieke ingrepen (differentiatie van het woningaanbod) ook wel gemotiveerd met de wens om de sociale cohesie binnen deelgroepen juist te verminderen.

Een nuttige definitie is de definitie die door Bolt en Torrance (2005) wordt gebruikt en die sociale cohesie uiteenlegt in drie componenten:

- de mate van sociale participatie via sociale interactie en formele participatie (gedragscomponent);
- de mate waarin er gelijkgerichte opvattingen bestaan over de (ongeschreven) regels in de buurt (normen en waardencomponent);
- de identificatie met de buurt (belevingscomponent).

De auteurs geven aan dat de drie componenten van sociale cohesie kunnen samengaan, maar dat dit niet noodzakelijk is. Een aardig voorbeeld van een situatie waarbij de sociale cohesie zich vooral beperkt tot het tweede deel (normen en waarden) en waarin sociale contacten veel minder aan de orde zijn komt naar voren in een studie van Adriaanse (2006) naar de betrekkelijk probleemloze wijk Buitenveldert in Amsterdam. Deze wijk is stedenbouwkundig sterk vergelijkbaar met wijken die tot de huidige probleemwijken behoren. De sociale cohesie – in de klassieke zin van sterke onderlinge banden – is er ook beperkt.

Er worden weinig hechte lokale netwerken aangetroffen. Er lijkt vooral sprake te zijn van een vreedzame co-existentie van de verschillende bevolkingsgroepen die zijn basis vindt in de hiervoor als tweede benoemde component van sociale cohesie: “*Om de noodzakelijke contacten met burens te reguleren zonder dat men elkaar daarvoor per se moet kennen, nemen de bewoners in Buitenveldert specifieke ‘ongeschreven’ regels in acht en vertrouwen ze er tegelijkertijd op dat hun burens hetzelfde doen omdat men elkaars privacy en recht op woongenot respecteert.*” Er bestaat grote consensus over ‘hoe het hoort’. Nieuwe bewoners worden ermee bekendgemaakt en overtreders worden gecorrigeerd. Die situatie is wel afhankelijk van een zekere vorm van ‘publieke familiariteit’ en een zekere mate van stabiliteit in de sociale orde. Bij snelle veranderingen in de bevolkingssamenstelling verdwijnt de kritische massa die nodig is om vanzelfsprekende omgangsvormen te kunnen handhaven.

De situatie van publieke familiariteit veronderstelt dat er sprake is van onderlinge contacten tussen de bewoners van een buurt. Dat hoeft niet alleen in de vorm van de hechte sociale netwerken te zijn die meestal met sociale cohesie worden geassocieerd. Ook (of misschien wel: juist) de korte – alledaagse – contacten doen er toe (Blokland, 2009). De betrekkelijk oppervlakkige contacten tussen burens en buurtgenoten in de vorm van ‘af en toe een praatje’ en ‘groeten’ kunnen voldoende zijn om een gevoel van ‘thuis voelen’, bekendheid en vertrouwen te genereren (Leidelmeijer e.a., 2009). En dat kan er weer toe leiden dat enerzijds deviant gedrag wordt gecorrigeerd en dat anderzijds niet iedere samenscholing van jongeren als bedreigend wordt ervaren. Waar er echter scherpe scheidslijnen van taal en cultuur bestaan, worden die contacten bemoeilijkt en komen de voorwaarden voor een vreedzame co-existentie onder druk te staan.

2.3.3 De institutionele omgeving

In de literatuur komen we het onderscheid tegen tussen horizontaal vertrouwen (burgers onderling) en verticaal vertrouwen (burgers en overheid) of relationeel (burgers onderling) en institutioneel vertrouwen (Boutelier e.a., 2007). De beïnvloeding ervan lijkt ook via andere mechanismen te verlopen, getuige de conclusie van het WRR-rapport ‘Vertrouwen in de buurt’ (WRR, 2005) dat de toename van het sociaal vertrouwen (door bijvoorbeeld buurtgericht beleid) niet één-op-één doorwerkt in een groter politiek vertrouwen. Dat er een plausibele relatie bestaat tussen relationeel vertrouwen en de aanwezigheid van corrigerende mechanismen in een wijk is in de voorgaande subparagraaf besproken en geïllustreerd met het voorbeeld van de wijk Buitenveldert.

In veel wijken kennen de bewoners elkaar niet, is het vertrouwen onderling gering en is er dus ook geen mechanisme dat een grondslag biedt jongerenoverlast als individuele burger het hoofd te bieden. Dan moet die burger terugvallen op meer institutionele zekerheden. Institutioneel of verticaal vertrouwen kan betrekking hebben op de overheid (en de politie). In veel situaties waarin jongerenoverlast aan de orde is, is de perceptie dat de politie en de gemeente te laks optreden (zie bijvoorbeeld Van Lieshout, Aarts & Van Woerkum, 2006).

Middelen als cameratoezicht en meer blauw op straat kunnen dan worden ingezet om het vertrouwen te herstellen. De resultaten zijn echter wisselend en lijken er vaak toe te leiden dat de problemen zich verplaatsen in plaats van dat ze worden opgelost. Het zogenaamde ‘hot spot policing’ dat zeer gericht wordt ingezet op bepaalde locaties, tijdstippen en doelgroepen, weet de criminaliteit op die hot spots in de regel effectief te verminderen. De resultaten van cameratoezicht zijn vooralsnog op z’n best onduidelijk. De indruk is dat de invloed op preventie echter beperkt is (Van Noije en Wittebrood, 2009 pp. 166).

Er zijn ook tussenvormen denkbaar. Een voorbeeld waarbij vanuit de gemeenschap zelf instituties worden ontwikkeld die een rol spelen bij het beperken van jongerenoverlast is het redelijk wijdverbreide fenomeen van de buurtvaders (Pels, 2008 pp. 325). Daarmee zijn sinds 1999, toen het eerste buurtvaderproject in Amsterdam is gestart, positieve resultaten behaald in diverse gemeenten waar jongerenoverlast aan de orde was. Toch is er ook de nodige kritiek op (bijvoorbeeld Van Gemert, 2002), in het bijzonder in relatie tot de soms nogal autoritaire manier van optreden. Ook instituties als ‘straatcoaches’ of ‘stadsmariniers’ zijn bedoeld om overlastsituaties in te perken en de burger het vertrouwen te geven dat er echt wat wordt gedaan. Van Noije en Wittebrood (2009) suggereren dat – hoewel er onvoldoende evaluatief onderzoek is verricht – er aanwijzingen zijn dat deze instituties veelbelovend zijn. “Jongeren vertonen minder delinquent of antisociaal gedrag wanneer niet-professionele vrijwilligers als positieve rolmodellen tijd met hen doorbrengen en constructieve feedback geven” (pp. 127).

2.3.4 Combinaties van factoren

In veel gevallen zijn het niet afzonderlijke, specifieke omstandigheden of factoren die ervoor zorgen dat ergens jongerenoverlast ontstaat. Vaak zijn het combinaties van factoren. De kruitvatindicator van Marlet is al een aardig voorbeeld van zo’n combinatie.

Het is niet alleen de werkloosheid zelf, maar juist de werkloosheid in een kansrijke omgeving die risicoverhogend werkt. Ook de genoemde combinatie van de oudere oorspronkelijke bewoners met nieuwe niet-westerse bewoners is een voorbeeld van een minder gelukkige combinatie. Maar ook tussen sociale en fysieke factoren kunnen dergelijke combinaties een versterkend effect uitoefenen op de kans dat ergens overlast ontstaat.

Een aardig voorbeeld daarvan komt naar voren uit een recent onderzoek van RIGO (Buys, 2009) naar het leefklimaat in IJburg. In het onderzoek kwam naar voren dat de situaties van overlast vooral ontstaan bij een ongelukkige samenloop van fysieke en sociale omstandigheden: de combinatie van een suburbane bevolking (grote gezinnen) in een stedelijke omgeving met grote woonblokken waar menging van sociale huur en koopwoningen op microniveau is toegepast en een openbare ruimte met schaarse open plekken. Deze combinatie leidt de jongeren haast als vanzelf naar plekken die juist overlastgevoelig zijn: bij entrees van gebouwen, op openbaar toegankelijke binnenplaatsen enzovoort. De etnische achtergrond van de bewoners en de overlastveroorzakers speelde in dit onderzoek geen directe rol. De overlastgeveden waren veelal wel de allochtone kinderen, maar het waren ook ‘gewoon’ de kinderen uit de grote gezinnen in de sociale huur. Omdat die grote gezinnen in de sociale huur vaak een allochtone achtergrond hebben en het de kinderen uit die gezinnen (en de vriendjes die van elders op bezoek komen) zijn die de overlast veroorzaken, wordt al snel de verbinding gelegd tussen de etnische achtergrond en de jongerenoverlast. De vraag is dan natuurlijk of de etnische achtergrond bepalend is of dat de andere factoren dat zijn (al dan niet in onderlinge samenhang). Maar hoe het ook zij, de situatie leidt tot niet mis te verstane – zij het vaak zeer lokale – blokgebonden problemen en een aldaar sterk verminderd woongenot.

tabel 2-2 Overzicht van relevante omgevingsfactoren uit de literatuurscan

Invloed	Aspect	Relatie met jongerenoverlast*
Fysiek	Openbare ruimte	
	onoverzichtelijke openbare ruimte/weinig toezichtmogelijkheden	+
	aantal gebruikers van de openbare ruimte	+
	schone en hele openbare ruimten	-
	Specifieke elementen in de omgeving	
	(school)pleintjes	+
	snackbars	+
	koffiehops	+
	bushokjes	+
	zwembaden	+
	(routes naar) uitgaansgelegenheden, winkels, winkelcentra,	+
	(niet-) toegewezen hangplekken en speelveldjes in woonwijken	+
	bedrijven	+
	grote evenementen	+

Invloed	Aspect	Relatie met jongerenoverlast*
	Voorzieningen specifiek voor jongeren - aanwezigheid ontmoetingsplek voor jongeren - verdwijnen van jongerenvoorzieningen	- +
	Woningvoorraad portiekflats, percentage hoogbouw percentage sociale huurwoningen	+ + +
	Kenmerken buurt/wijk herstructureringsgebied/gebied waar wordt gesloopt en woningen leeg staan bebouwingsgraad/mate van verstedelijking aantal scholen voor basisonderwijs	+ + +
	Kenmerken stad omvang gemeente	+
Sociaal	Kenmerken van de bevolking in de buurt/wijk - werkloosheid jongeren - aandeel jongeren in 'arme' gezinnen - aandeel vroegtijdige schoolverlaters - aandeel 0-9jarigen - aandeel 10-19jarigen - aandeel niet-westerse allochtonen (Marokkanen, Antillianen) - aandeel hogere inkomensgroepen - 'ernstscore' problematische jeugdgroepen	+ + + + + + - +
	Normen en gedrag - zichtbaarheid normen en gedragsregels in openbare ruimten, bijvoorbeeld door signalering - mate van gespannenheid verhouding tussen bevolkingsgroepen - buurtbetrokkenheid - sociale cohesie - sociale controle - hoeveelheid interetnisch contact tussen bewoners	- + - - - -
Institutioneel	- hoeveelheid blauw op straat - oordeel over optreden door organisaties, gemeente en politie - ervaren (beleidsmatige- of media-)aandacht jongerenoverlast - gedeelde normen en waarden in openbare ruimte - buurtvaders. straatcoaches	- - + - -
Combinaties van aspecten	- veel ouderen en laagopgeleiden en immigranten - drukke, functiegemengde straten met woningen en winkels - veel (grote) gezinnen in een stedelijke omgeving met grote woonblokken, openbare ruimte met schaarse open plekken en menging van sociale huur- en koopwoningen - aanwezigheid interessante hangplekken in combinatie met aanwezigheid veel 10-19-jarigen in de wijk of omliggende wijken - in grote steden: aanwezigheid 'neutrale ruimten' in omgevingen met lage bebouwingsgraad - aandeel langdurig werklozen in kansrijke omgeving - aandeel werkloze jongeren in kansrijke omgeving - in steden meer dan daarbuiten: gevoel van saamhorigheid - veel winkels en veel 0-19jarigen in de buurt - in steden meer dan daarbuiten: aantal cafés in de wijk - aanwezigheid van problematische jeugdgroep(en) in kleine gemeenten met relatief weinig jongeren	+ - + + - + + - + + + +

* een '+' staat voor een positieve samenhang: als dit aspect aanwezig is in de buurt is er meer jongerenoverlast;

* een '-' staat voor een negatieve samenhang: als dit aspect aanwezig is in de buurt, is er minder jongerenoverlast.

2.3.5 Een overzicht

In het volgende overzicht (Tabel 2-2) worden de samenhangen die uit de literatuur naar voren zijn gekomen tussen omgevingsfactoren en hun relatie met de kans op jongerenoverlast nog eens opgesomd. In het overzicht worden alleen die aspecten weergegeven waarvan in de literatuur is gevonden dat die samenhangen met jongerenoverlast. Een '+' staat voor een positieve samenhang: als dit aspect aanwezig is in de buurt is er meer jongerenoverlast; een '-' staat voor een negatieve samenhang: als dit aspect aanwezig is in de buurt, is er minder jongerenoverlast.

Dit overzicht vormt het uitgangspunt voor de verdere analyses in hoofdstuk 4.

2.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een overzicht gegeven van wat uit de literatuur bekend is over jongerenoverlast: wie zijn de overlastgegenden?, wie ervaren overlast? en welke omgevingsfactoren zijn van belang?

Wie zijn de overlastgegenden?

In de beeldvorming, die vooral wordt gevoed door berichten in de media, komt sterk het beeld naar voren dat jongerenoverlast in het bijzonder wordt veroorzaakt door jongeren met een niet-westerse herkomst. Dat correspondeert met cijfers over aan overlast gerelateerde misdrijven. Jongeren met een niet-Nederlandse herkomst en in het bijzonder Marokkanen en Antillianen worden vaak verdacht van dergelijke misdrijven. Zelfrapportage van jongeren geeft echter aan dat er nauwelijks verschillen bestaan in delinquent gedrag van jongeren naar herkomst. Risicofactoren die bijdragen aan de kans dat jongeren zich schuldig maken aan delinquent gedrag hangen samen met de opvoedingsstijl die door de ouders wordt gehanteerd (harde disciplinerende door de vader, weinig emotionele steun ervaren van moeder), de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de vrijetijdsbesteding (aantal uur buitenshuis, met vrienden op pad, weinig supervisie van ouders over vrijetijdsbesteding), de relatie met school (zwakke relatie, minstens een keer geschorst) van de jongeren en gedragsproblemen van de jongeren (drugs- en alcoholgebruik, hyperactiviteit, aandachtsproblemen).

Wie ervaren overlast?

Overlast wordt vooral ervaren – zo suggereert de literatuur hierover – door mensen die minder weerbaar zijn en die het gevoel hebben weinig controle over de situatie te hebben. Onbekendheid met de risicobron en meer in het algemeen een situatie van een gebrek aan publieke familiariteit dragen ook bij aan verschillen in ervaren overlast. In ambigue situaties kunnen dit soort factoren er aan bijdragen dat de ene persoon wel en de andere geen overlast ervaart.

Welke omgevingsfactoren zijn van belang?

In de literatuur zijn veel suggesties te vinden voor omgevingsfactoren die samenhangen met het vóórkomen van jongerenoverlast. Dat varieert van de aard van de bebouwing tot de samenstelling van de bevolking en de wijze waarop mensen met elkaar omgaan in de buurt. Het overzicht daarvan is gegeven in Tabel 2-2. Deze relatie van deze omgevingsfactoren met het voorkomen van jongerenoverlast is tot op heden niet uitputtend en in onderlinge samenhang onderzocht. Dat is waar de voorliggende studie zich op richt.

3

Typering van jongerenoverlast

In dit hoofdstuk wordt een algemene typering gegeven van de situaties van jongerenoverlast. De typering is opgesteld op basis van analyses op het WoON en in het bijzonder de module Sociaal-Fysiek. De volgende onderwerpen komen aan bod: waarin manifesteert de overlast zich, wat is de ontwikkeling, in welke situaties komt jongerenoverlast veel voor, wie ervaren vooral overlast en wat is de herkomst van de overlastgegenden.

3.1 Manifestatie(s) van jongerenoverlast

In grote lijnen hebben we natuurlijk wel een indruk van waarin jongerenoverlast zich manifesteert: intimidatie, vernielingen enzovoort. Om het beeld nog wat aan te scherpen combineren we – met behulp van de module Sociaal-Fysiek van het WoON – de door bewoners ervaren jongerenoverlast met de perceptie van misdrijven en met de registratie van specifieke delicten die in de buurt worden gepleegd. Van delicten en misdrijven die verhoudingsgewijs veel meer voorkomen in buurten waar veel mensen jongerenoverlast ervaren, is het dan aannemelijk dat de jongeren er – althans in de perceptie van de bewoners – mee te maken hebben.

3.1.1 Jongerenoverlast en geregistreerde misdrijven en aangiften

Op basis van gegevens van de KLPD kan inzicht worden verkregen in de prevalentie van misdrijven op een zeer laag schaalniveau. Op het niveau van aangiften zijn die gegevens beschikbaar voor afzonderlijke 6ppc-gebieden.¹⁰ Op het niveau van delicten op 4ppc-niveau.¹¹ Van die delicten is bekend wat de leeftijd en het land van herkomst van de verdachten is. Van die delicten kan dus worden nagegaan welke meer of minder op het conto van jongeren kunnen worden geschreven. Ook kunnen verschillen tussen herkomstlanden worden afgeleid. Daar komen we in paragraaf 3.5 op terug.

We beschrijven de delictgegevens over de jaren 2007 en 2008 omdat die het best aansluiten op de percepties uit het WoON 2009, die immers betrekking hebben op de periode voorafgaand aan enquêtering. Uit alle delicten die worden geregistreerd, richten we ons op een beperkte groep waarvan de indruk bestaat dat die vaker worden

gepleegd door jongeren en/of overlastgerelateerd zouden kunnen zijn. Dat betreft: verstoring van de openbare orde, bedreiging, mishandeling, vernielingen, drugsgelateerde misdrijven, berovingen, en diefstal van fietsen, auto's en andere voertuigen en diefstal uit auto's en winkels.

Delicten en jongeren

Van de in 2007 en 2008 geregistreerde delicten, wordt in ruim een derde van de gevallen (36%) een jongere verdacht. De delicten waar jongeren de meerderheid van de verdachten vormen, zijn verstoring van de openbare orde, fietsdiefstal, diefstal van andere voertuigen en berovingen (tabel 3-1). Per leeftijdsgroep van de jongeren zijn er wel verschillen in de mate waarin ze van verschillende typen delict worden verdacht. Laat-adolescenten (18-23 jaar) worden verhoudingsgewijs vaak verdacht van berovingen, verstoring van de openbare orde, en diefstal van voertuigen en uit auto's. De middengroep wordt van dezelfde typen delict vaak verdacht, maar relatief ook wat vaker van vernielingen en fietsdiefstal. De jongste groep wordt verhoudingsgewijs vaak verdacht van vernielingen en winkeldiefstal.

tabel 3-1 Verdeling van verdachten naar leeftijdsgroep per type delict in 2007-20

	< 13 jaar	13-17 jaar	18-23 jaar	volwassenen
Openbare orde	0,7%	24%	33%	42%
Bedreiging	0,3%	10%	18%	72%
Mishandeling	0,4%	14%	24%	61%
Vernielingen	1,1%	19%	26%	54%
Drugs	0,0%	2%	24%	73%
Fietsdiefstal	0,6%	31%	26%	42%
Diefstal voertuigen	0,4%	29%	35%	36%
Diefstal uit auto	0,2%	19%	35%	46%
Berovingen	0,5%	32%	36%	32%
Winkeldiefstal	0,7%	13%	16%	71%
Overige delicten	0,3%	10%	22%	68%
	0,4%	13%	23%	63%

¹⁰ Zes positie postcodegebieden, bijvoorbeeld 1011 AC.

¹¹ Vier positie postcodegebieden, bijvoorbeeld 1011.

Aangiften en ervaren jongerenoverlast

Wijken met een gunstige en minder gunstige leefbaarheid onderscheiden zich op veel kenmerken van elkaar. Overlast en (onveiligheid horen daar ook bij. In wijken met een minder gunstige leefbaarheid wordt dan ook meer aangifte gedaan van misdrijven dan in wijken met een goede leefbaarheid. Dat geldt nagenoeg voor alle delicten. Maar de meest met verschillen in leefbaarheid geassocieerde misdrijven zijn drugsgelateerde delicten, bedreiging en mishandeling (figuur 3-1). Vernielingen aan auto's en winkeldiefstal zijn juist minder specifiek geassocieerd met de leefbaarheid van de buurt waarin deze delicten plaatsvinden. Van vernielingen aan auto's wordt zelfs vaker aangifte gedaan in buurten met een op zichzelf gunstige leefbaarheid. Vermoedelijk is daar ook het autobezit hoger, wat er mede aan ten grondslag zal liggen.

Als we de prevalentie van aangiften van verschillende misdrijven in verband brengen met de ervaring van jongerenoverlast door bewoners – en controleren voor de al aanwezige verschillen in leefbaarheid – blijken in het bijzonder de aangiften van de volgende delicten meer voor te komen in buurten waar vaak jongerenoverlast wordt ervaren:

- verstoring van de openbare orde;
- vernielingen aan auto's;¹²
- diefstal van voertuigen;
- fietsdiefstal;
- overige vernielingen;
- winkeldiefstal.

Dat beeld komt behoorlijk overeen met de in tabel 3-1 benoemde delicten waar jongeren vooral vaak als verdachte worden aangemerkt.

figuur 3-1 Onder/oververtegenwoordiging van aangiften van misdrijven in wijken met een mindere leefbaarheid vergeleken met wijken met een gunstige leefbaarheid

Bron: KLPD, HKS, CBS, Leefbaarometer, bewerking RIGO

3.1.2 In de perceptie van bewoners

Een nog wat verdere specificatie van met jongerenoverlast verbonden delicten kan worden afgeleid uit de mate waarin mensen die aangeven zelf overlast van jongeren te ervaren, ook aangeven dat specifieke delicten vaker voorkomen in hun buurt. In tabel 3-2 wordt een overzicht gegeven van het aandeel mensen dat van mening is dat specifieke delicten vaak voorkomen in hun buurt, onderscheiden naar mensen die vaak jongerenoverlast ervaren en mensen die dat (bijna) nooit doen. Dan blijkt bijvoorbeeld dat – van de mensen die aangeven vaak jongerenoverlast te ervaren in hun buurt – bijna 10% aangeeft dat er ook vaak mensen worden lastiggevallen op straat. Op zichzelf is dat niet een heel bijzonder hoog percentage, maar het is wel aanmerkelijk hoger dan wanneer men bijna nooit jongerenoverlast ervaart (0,8%). Het verschil bedraagt een factor 12. Dat wil zeggen: de kans dat iemand van mening is dat vaak mensen worden lastiggevallen op straat, is 12 keer zo groot in een buurt waar men vaak jongerenoverlast ervaart als in een buurt waar dat bijna nooit het geval is. De prevalentie van lastiggevallen worden op straat is dus sterk verbonden met jongerenoverlast. Hetzelfde geldt voor het vernielen van tuinen, drugsoverlast, bedreigingen en berovingen die alle minimaal een factor 10 meer voorkomen in buurten met veel jongerenoverlast dan in buurten met weinig of geen jongerenoverlast. Drugsoverlast komt – van deze in de perceptie van bewoners sterk met jongerenoverlast verbonden delicten – in absolute zin het meest voor.

Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich delicten die weliswaar meer voorkomen in buurten met veel jongerenoverlast, maar ook nog behoorlijk veel in buurten waar vrijwel geen sprake is van jongerenoverlast. Te hard rijden op brommers wordt bijvoorbeeld door 62% van de mensen genoemd die ook aangeven vaak jongerenoverlast te ervaren. Maar dat geldt ook voor 30% van de mensen die aangeven bijna nooit jongerenoverlast te ervaren. Blijkbaar moet er dus voor de meeste mensen meer aan de hand zijn dan hard rijden op brommers voordat men van jongerenoverlast spreekt. Hard rijden op brommers komt dus wel meer voor in buurten met veel jongerenoverlast maar is er in de perceptie van bewoners niet specifiek mee verbonden. Hetzelfde geldt voor te hard rijden van auto's, inbraak, fietsdiefstal en diefstal uit auto's.

3.1.3 Conclusie

De manifestatie van jongerenoverlast kan vermoedelijk het best worden onderscheiden in gedrag dat veel voorkomt in situaties waar ook jongerenoverlast is en gedrag dat specifiek samenhangt met jongerenoverlast. Bij gedrag van de laatste soort is het niet zo dat dit zich noodzakelijk in veel situaties van jongerenoverlast voordoet, maar als het zich voordoet is de kans dat er ook sprake is van jongerenoverlast erg groot.

Gedrag dat veel (in meer dan 25% van de gevallen) voorkomt in situaties van jongerenoverlast:

- hard rijden met brommers;
- hard rijden met auto's;
- fietsdiefstal;
- vernielen van bus en tramhokjes (indien aanwezig);

¹² Misdrijf komt niet als afzonderlijke categorie voor in de geanalyseerde gegevens over delicten en ontbreekt om die reden in tabel 3-1.

tabel 3-2 Aandeel mensen dat van mening is dat bepaalde delicten vaak voorkomen in de buurt, naar de mate waarin er overlast van jongeren is in de buurt

	Mate van jongerenoverlast		verschil (A-B)	factor (A/B)
	vaak (A)	bijna nooit (B)		
Lastigvallen van mensen op straat	9,5%	0,8%	9%	12
Vernielen van tuinen	11,8%	1,0%	11%	11
Drugsoverlast	20,3%	1,8%	18%	11
Bedreigingen	11,8%	1,1%	11%	11
Berovingen op straat	7,2%	0,7%	6%	10
Dronken mensen op straat	26,4%	4,5%	22%	6
Vernielen straatmeubilair	21,8%	4,0%	18%	5
Bekladden van muren of gebouwen	26,4%	5,2%	21%	5
Beschadiging of vernieling aan auto's	30,2%	6,2%	24%	5
Vernielen speeltoestellen	11,8%	2,7%	9%	4
Diefstal uit auto's	19,2%	4,5%	15%	4
Fietsdiefstal	33,2%	9,0%	24%	4
Inbraak	17,8%	5,4%	12%	3
Vernielen bus/tramhokjes	31,5%	13,1%	18%	2
Brommers die te hard rijden	61,7%	30,2%	32%	2
Auto's die te hard rijden	46,6%	27,6%	19%	2

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

- beschadigen van auto's;
- bekladden van muren en gebouwen;
- dronken mensen op straat.

Gedrag dat specifiek samenhangt met jongerenoverlast (komt minimaal een factor 10 meer voor in situaties waarin sprake is van jongerenoverlast):

- lastigvallen van voorbijgangers;
- vernielen van tuinen;
- drugsoverlast;
- bedreigingen;
- berovingen.

De opsomming lijkt een dimensie te herbergen van 'hinderlijk maar op zichzelf nog redelijk onschuldig' (te hard rijden) tot daadwerkelijk crimineel gedrag (berovingen op straat). Het eerste soort gedrag komt veel voor, het tweede aanzienlijk minder. Maar als het zich voordoet, is er ook een uiterst serieus probleem dat de leefbaarheid van een buurt sterk onder druk zet.

3.2 Ontwikkeling jongerenoverlast

Zoals ook in het vorige hoofdstuk is aangegeven, bestaat het beeld – vermoedelijk onder invloed van media-aandacht en ondersteund door criminaliteitscijfers – dat het met de jongerenoverlast de spuigaten uitloopt. In deze paragraaf wordt de ontwikkeling allereerst belicht vanuit het oordeel van bewoners: hebben mensen meer overlast van jongeren gekregen? We putten daarbij uit verschillende landelijke onderzoeken om het beeld zo breed mogelijk ondersteund te krijgen. Verder wordt ingezoomd op de ontwikkelingen die inspecteurs in de G31 hebben waargenomen ten aanzien van graffiti, vernieling en vervuiling in de openbare ruimte.

3.2.1 Veiligheidsmonitor

In diverse periodieke landelijke enquêteonderzoeken wordt gevraagd naar het vóórkomen of de prevalentie van jongerenoverlast en/of onveiligheidsgevoelens. In tabel 3-3 staan de uitkomsten van de Veiligheidsmonitor Rijk (VMR) en de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM). De Integrale Veiligheidsmonitor is de opvolger van de Veiligheidsmonitor Rijk. De VMR is in 2005 ontstaan uit de integratie van (onderdelen uit) drie eerdere afzonderlijke onderzoeken (de PMB, de POLS-module Recht en Rijksrelevante delen uit de Enquête Leefbaarheid en Veiligheid).¹³

¹³ Bron: Integrale Veiligheidsmonitor 2009, landelijke rapportage.

Door methodische veranderingen is een eenduidige vergelijking tussen de VMR en de IVM niet mogelijk. Wat de prevalentie van overlast van groepen jongeren betreft, schommelt de VMR rond de 10% met een dip in 2006 9,4%. De IVM laat gemiddeld een wat hoger percentage zien dan de VMR in dezelfde periode.

tabel 3-3 Prevalentie jongerenoverlast en veiligheidsgevoel Veiligheidsmonitor Rijk (2005 – 2008) en Integrale veiligheidsmonitor (2008-2009)

	VMR				IVM	
	2005	2006	2007	2008	2008	2009
overlast van groepen jongeren (% komt vaak voor)	10,3	9,4	10,1	10,0	11,4	11,9

	VMR				IVM	
	2005	2006	2007	2008	2008	2009
% voelt zich vaak / soms onveilig op plekken waar groepen jongeren rondhangen	19,5	17,2	15,9	14,8	42,3	45,5

Bronnen: Veiligheidsmonitor CBS Statline, bezocht 22-07-2010/ Integrale veiligheidsmonitor: tabellenboek Integrale Veiligheidsmonitor 2008 en tabellenboek Integrale Veiligheidsmonitor 2009

Dat de uitkomsten van VMR en IVM niet zo maar vergeleken mogen worden, is direct duidelijk als de cijfers over onveiligheidsgevoelens op specifieke plekken in de eigen gemeente vergeleken worden. Uit de VMR volgt voor alle jaren dat minder dan 20% zich vaak/soms onveilig voelt op plekken waar groepen jongeren rondhangen en uit de IVM dat ruim 40% zich vaak/soms onveilig voelt op plekken waar groepen jongeren rondhangen.

3.2.2 Woononderzoek Nederland

Ook in het landelijke Woononderzoek Nederland (WoON) en in de daaraan gekoppelde module Sociaal-Fysiek wordt naar de ervaren jongerenoverlast gevraagd. In de standaardvragenlijst van het WoON wordt gevraagd 'In welke mate ondervindt u in deze buurt overlast door jongeren?'. Die vraag werd ook in het Woningbehoefte Onderzoek (WBO) 2002 – de voorloper van het WoON – gevraagd. In 2002 gaf 8% van de huishoudens aan vaak overlast te ondervinden, in 2006 en 2009 was dat 7%. Het percentage dat soms overlast ervaart, is met 22% gelijk gebleven. Ruim twee derde van de huishoudens ervaart (bijna) nooit overlast van jongeren. Ook in de 40 wijken zijn er geen significante ontwikkelingen geweest in het aandeel bewoners dat overlast van jongeren ervaart.

In de module Sociaal-Fysiek is jongerenoverlast opgenomen als onderdeel in de vraag: 'Hoe vaak komen de volgende voorvallen en misdrijven naar uw mening voor in uw buurt?'. Procentueel is het aandeel huishoudens dat aangeeft dat overlast van groepen jongeren vaak voorkomt niet veranderd. Zowel in de meting van 2006 als de meting van 2009 is dat 7%.

tabel 3-4 Ontwikkeling van het aandeel respondenten dat overlast ervaart van jongeren, naar de mate van overlast (2002 – 2009)

		WBO		WoON
Mate van overlast door jongeren		2002	2006	2009
40 wijken	% vaak	19%	17%	17%
	% soms	31%	29%	28%
overig Nederland	% vaak	7%	7%	6%
	% soms	21%	21%	22%
Nederland totaal	% vaak	8%	7%	7%
	% soms	22%	22%	22%

Bron: WBO 2002, WoON 2006, 2009

tabel 3-5 Ontwikkeling van de ervaren overlast van groepen jongeren naar de mate van overlast, 2006 – 2009

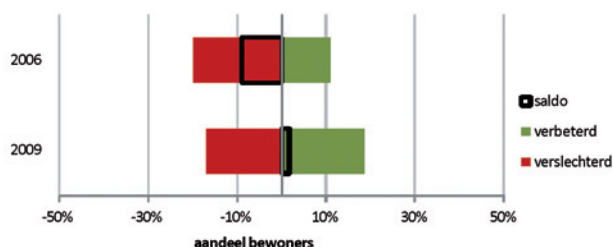
Overlast van groepen jongeren	2006	2009	2006	2009
Nooit of bijna nooit	6.875.000	7.798.400	56%	61%
Soms	4.101.900	3.673.400	34%	29%
Vaak	824.700	888.500	7%	7%
Nvt, niet aanwezig	439.100	382.100	4%	3%
Geen antwoord	316.200	20.500		
totaal personen (18 jaar en ouder)	12.556.900	12.762.900	100%	100%

Bron: WoON 2006 – module Sociaal – Fysiek en WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

De verdeling van antwoorden op de vraag over de overlast van jongeren in de module Sociaal-Fysiek en naar de overlast van jongeren in het WoON komt alleen overeen waar het de antwoord-categorie 'vaak' betreft. Tussen 'soms' en '(bijna) nooit' zijn verschillen, vermoedelijk door een andere context en een andere volgorde van antwoordcategorieën. Beide vragen kunnen daarom niet zonder meer door elkaar worden gebruikt. In het vervolg van deze rapportage wordt – als bijvoorbeeld wordt gerefereerd aan een percentage bewoners dat 'vaak' jongerenoverlast ervaart – gebruik-gemaakt van de variabele 'overlast door jongeren' uit het WoON. Dit geldt ook bij analyses van de module Sociaal – Fysiek.

In de module Sociaal-Fysiek worden respondenten ook bevraagd over hun perceptie van veranderingen ten aanzien van overlast van hangjeugd. Meer dan in 2006 geven respondenten in 2009 aan dat de overlast verbeterd is. De perceptie van de ontwikkeling in 2009 was dus gunstiger dan in 2006 (figuur 3-2). Belangrijker is dat de verhoudingen zijn omgedraaid. In 2006 waren meer mensen van mening dat de jongerenoverlast was toegenomen (20%) dan dat deze was verminderd (11%). In 2009 vonden iets meer mensen dat de situatie in het afgelopen jaar was verbeterd (19%) dan verslechterd (17%).

figuur 3-2 Perceptie van de verandering in de buurt in het afgelopen jaar m.b.t. overlast hangjeugd in 2006 en 2009

Bron: WoON 2006 – module Sociaal – Fysiek
en WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

Ten slotte is in 2009 (module Sociaal-Fysiek) gevraagd of respondenten in de afgelopen 12 maanden zijn uitgescholden door jongeren uit de buurt. Circa 6% van de respondenten geeft aan één keer te zijn uitgescholden en 4% meerdere keren. Absoluut gezien gaat het dan om circa 748.000 en 541.000 personen in Nederland.

3.2.3 Inspecties

Als onderdeel van de module Sociaal-Fysiek hebben inspecteurs rond de woonadressen van respondenten een groot aantal kenmerken van de woonomgeving beschouwd. In 2009 zijn de inspecties alleen in de G31 uitgevoerd. Alle vergelijkingen voor wat betreft deze inspecties tussen de module Sociaal-Fysiek 2006 en 2009 hebben daarom alleen betrekking op de G31. Om overzicht te houden, zijn diverse kenmerken van de woonomgeving samengevoegd tot vier indicatoren volgens het schema dat is weergegeven in tabel 3-7. Inspecteurs hebben op al deze aspecten beoordeeld of er

sprake was van bekladding, vernieling, vervuiling etc. in de termen: 'nee', 'ja, plaatselijk', 'ja, regelmatig', 'ja, aanzienlijk' en 'ja, algemeen' zoals bij voorbeeld m.b.t. het voorkomen van graffiti (tabel 3-6).

tabel 3-6 Voorkomen van graffiti in de omgeving, 2006 – 2009 (G31)

Voorkomen van graffiti (inspectie)		2006	2009
	Niet geconstateerd	33%	32%
	Plaatselijk	60%	58%
	Regelmatig	7%	9%
	Aanzienlijk	1%	1%
	Algemeen	0%	0%
		100%	100%

Bron: WoON2006, module Sociaal-Fysiek en WoON2009, module Sociaal-Fysiek

Om de individuele aspecten om te vormen tot samengestelde indicatoren, zijn de oordelen van de inspecteurs omgezet in de percentages: 0%, 25%, 50%, 75% en 100%. Een score van 100% op een indicator vernieling van speeltoestellen kan dan worden geïnterpreteerd als dat de vernieling hiervan 'ja, algemeen' is. We gaan er bij 'ja, algemeen' van uit dat nagenoeg alle speeltoestellen tekenen van vernieling vertonen. Vervolgens worden de oordelen van de inspecteurs over verschillende aspecten gemiddeld om tot de overkoepelende indicator te komen.

Het gemiddelde wordt alleen berekend over de aspecten die in de woonomgeving aanwezig zijn. Dus, als er ergens zowel speeltoestellen, vuilnisbakken en bankjes zijn, wordt de gemiddelde score bepaald over die drie aspecten – en in de regel ook over de (entree) van de adreswoning. Ontbrekende waarden op bus- en tramhokjes, fietsenrekken, gemeentelijke plantenbakken en bankjes hebben geen invloed op de indicatorscore. De assumptie die daarin doorklinkt, is dat de kans op vernieling van de ontbrekende elementen in de woonomgeving – als ze er zouden zijn geweest – vergelijkbaar groot is als van de elementen die wel worden aangetroffen.

In figuur 3-3 is de ontwikkeling in de G31 weergegeven op de vier samengestelde indicatoren. De verschillen tussen de jaren zijn zeer beperkt en bevinden zich voor een deel binnen de betrouwbaarheidsmarges. Het grootste verschil tussen 2006 en 2009 betreft een afname van de vervuiling. Daartegenover staat een lichte toename van de bekladdingen, wat ook overeenkomt met hetgeen in tabel 3-6 is gepresenteerd over graffiti. De andere ontwikkelingen zijn niet significant.

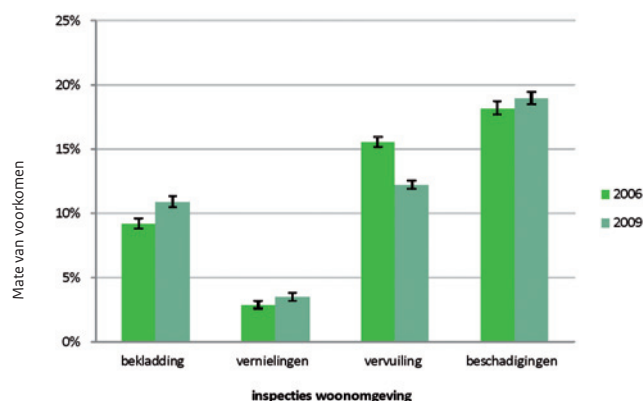
De inspecties m.b.t. de genoemde vier aspecten hangen samen met de mate waarin er door bewoners overlast van jongeren wordt ervaren. Dus: hoe meer bekladding, vernieling en vervuiling, hoe groter de kans dat bewoners overlast van jongeren ervaren. De samenhang is het sterkst en significant voor bekladding en vervuiling.

tabel 3-7 Samenstelling van de indicatoren voor bekladding, vernieling/ vandalisme, beschadiging/slijtage/slecht onderhoud en vervuiling

Tekenen van		
Bekladding	• op adreswoning • indien van toepassing rond/ in entree van adreswoning • vuilnisbakken • bankjes	• bus- en/of tramhokjes • fietsenrekken • gemeentelijke plantenbakken • speeltoestellen in de dichtstbijzijnde speelvoorziening
Vernieling/ vandalisme	• op adreswoning • indien van toepassing rond/ in entree van adreswoning • vuilnisbakken • bankjes	• bus- en/of tramhokjes • fietsenrekken • gemeentelijke plantenbakken • speeltoestellen in de dichtstbijzijnde speelvoorziening
Beschadiging/ slijtage/ slecht onderhoud	• op adreswoning • indien van toepassing rond/ in entree van adreswoning • vuilnisbakken • bankjes • bus/ en of tramhokjes • fietsenrekken • gemeentelijke plantenbakken • speeltoestellen in de dichtstbijzijnde speelvoorziening	• onverharde deel voortuin • verharde deel voortuin • bestrating • beplanting • rijbaan • trottoir • fietspad/ strook • groenstrook
Vervuiling	• op adreswoning • indien van toepassing rond/ in entree van adreswoning • vervuilingsgraad onverharde oppervlakten woonomgeving • vervuilingsgraad verharde oppervlakten woonomgeving	• rommel in voortuin • tuinafval • vuilniszakken/ grofvuil • vervuiling toegang gebouw meergezinswoning • hondenpoep

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

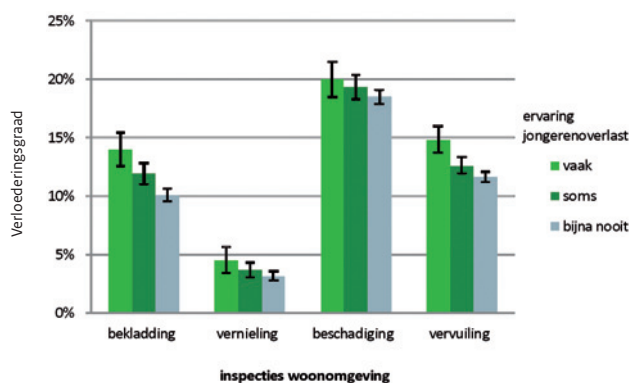
figuur 3-3 Inspecties van de woonomgeving (2006-2009, G31)

Bron: WoON 2006, 2009 – module Sociaal-Fysiek, inspecties

Toch zijn de absolute verschillen ook voor die indicatoren niet erg groot zijn (figuur 3-4).

figuur 3-4 Relatie tussen de ervaring van jongerenoverlast en de mate van bekladding, vernieling, beschadiging en vervuiling (G31, 2009)¹⁴

Bron: WoON, module Sociaal-Fysiek, inspecties en bewonersoordelen

Waar mensen vaak jongerenoverlast rapporteren, is de bekladdingsgraad gemiddeld 14%. Waar mensen aangeven 'nooit' overlast van jongeren te ervaren, is de bekladdingsgraad 10%. Het lijkt dan ook aannemelijk dat – naast allerlei individuele verschillen – de overlast van jongeren slechts in beperkte mate tot uiting komt in de fysieke blijken van verloedering.

¹⁴ In de figuur wordt het 99%-betrouwbaarheidsinterval weergegeven. Als de intervallen van twee staafjes niet overlappen dan kan met 99% zekerheid gezegd worden dat er in het ene geval meer/minder verloedering is.

3.2.4 Conclusie

De ervaren overlast van jongeren ligt op een welhaast opmerkelijk constant niveau. Binnen eenzelfde onderzoekslijn zijn de ontwikkelingen verwaarloosbaar. Tussen bronnen zijn er wel verschillen in de cijfers waarop wordt uitgekomen. Het WoON komt met 7% betrekkelijk laag uit en de IVM zit met bijna 12% aan de bovenkant van het spectrum. Dat maakt het lastig om het absolute niveau te bepalen van het aandeel mensen dat jongerenoverlast ervaart. Voor wat betreft de ontwikkeling moet de conclusie echter zijn dat er op basis van de tijdreeksen uit het WBO/WoON, de VMR en de IVM geen aanleiding is om te veronderstellen dat het aandeel mensen dat vaak overlast van jongeren ervaart, is toegenomen. Dat spoort in grote lijnen ook met de inspecties van de woonomgeving in de G31. Ook daarin zijn de ontwikkelingen op enkele indicatoren die mogelijk relevant kunnen zijn voor het voorkomen van jongerenoverlast beperkt.

3.3 Prevalentie jongerenoverlast naar gebiedstype

Om de prevalentie van jongerenoverlast voor verschillende soorten gebieden in beeld te brengen, is per gebiedstype een 'overlast-index' berekend waarin de verschillende antwoorden zijn ondergebracht. De oorspronkelijke variabelen 'overlast van jongeren' en 'overlast van groepen jongeren' zijn daartoe omgezet naar een interval-variabele. Daarbij is de volgende hercodering toegepast: de antwoordcategorieën '(bijna) nooit' en 'niet van toepassing / niet aanwezig' hebben de score 0 gekregen, 'soms' de score 1 en 'vaak' de score 2. Vervolgens is de variabele gehercodeerd naar een tienpuntsschaal.¹⁵

3.3.1 Stedelijkheid

Hoewel er ook redelijk wat voorbeelden zijn van situaties van jongerenoverlast in de kleinere gemeenten, lijkt het vóórkomen van overlast van jongerenoverlast toch sterk verbonden met de grote steden. Dat wordt bevestigd als de mate van overlast in verband in verband wordt gebracht met de gemeentegrootte en de stedelijkheid van de gemeente.

In de vier grote gemeenten rapporteert rond de 12% van de bewoners 'vaak' overlast van jongeren. In de gemeenten met minder dan 20.000 inwoners is dat zo'n 3%. De G4 ontlopen elkaar niet erg veel in de mate van jongerenoverlast die er door de bewoners wordt ervaren. De index komt het hoogst uit in Utrecht en Rotterdam. Het eenvoudige percentage mensen dat aangeeft 'vaak' overlast van jongeren te hebben is het hoogst in Den Haag en Rotterdam.

Nadere toelichting index-score

De index-score combineert – zoals hiervoor aangegeven – twee vragen en binnen die vragen de antwoordcategorieën 'vaak' en 'soms'. De combinatie van de twee leidt per respondent tot een score volgens onderstaande tabel:

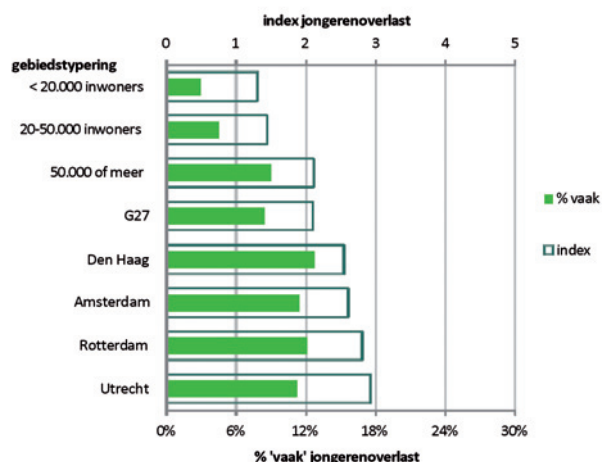
Overlast van:	groepen jongeren (vraag 2)		
jongeren (vraag 1)	vaak	soms	(bijna) nooit
vaak	10	7,5	5
soms	7,5	5	2,5
(bijna) nooit	5	2,5	0

Als iemand op beide vragen 'vaak' antwoordt, wordt een score 10 toegekend. Als het antwoord op de ene vraag 'soms' is en op de andere 'vaak' wordt een score 7,5 toegekend en alleen als iemand op beide vragen (bijna) nooit antwoordt, wordt een score 0 toegekend: geen jongerenoverlast. Per groep wordt vervolgens de index berekend door het aantal punten te vermenigvuldigen met het percentage respondenten dat het betreffende aantal punten heeft gescoord en die bij elkaar op te tellen, zoals in navolgende tabel wordt geïllustreerd. Daarin vergelijken we de gemeenten met minder dan 20.000 inwoners uit figuur 3.5 met de gemeente Den Haag uit dezelfde figuur. Dan zien we de volgende verschillen in scoreverdeling en resulterende index-waarde:

< 20.000		Den Haag		
'punten' (A)	aandeel bewoners (B1)	index (A+B1)	aandeel bewoners (B2)	index (A+B2)
0	64,93%	0	46,07%	0
2,5	21,77%	0,54	23,22%	0,58
5	10,11%	0,51	18,35%	0,92
7,5	2,49%	0,19	7,87%	0,59
10	0,70%	0,07	4,49%	0,45
totaal:		1,31		2,54

¹⁵ Deze codering is ontleend aan de codering die wordt gebruikt bij de GSB-indicator 'verloedering' voor hetzelfde type variabelen. De twee variabelen zijn samengenomen omdat ze niet 100% corresponderen. Door de combinatie wordt een wat stabielere indicatie verkregen.

figuur 3-5 Prevalentie van jongerenoverlast (in % vaak en index-score) naar gemeentegrootte en afzonderlijk voor de G4

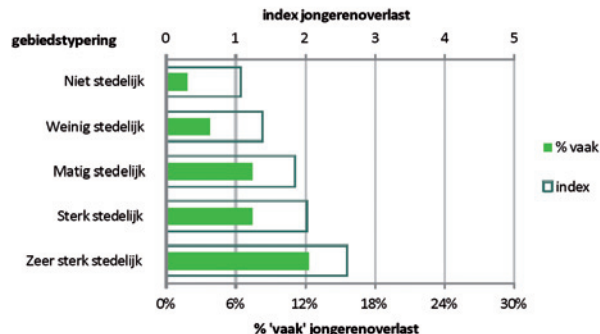

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

Onderscheiden naar de stedelijkheidsmaat van het CBS zijn de verschillen tussen de klassen nog wat groter. In de zeer sterk stedelijke gemeenten (G4 aangevuld met gemeenten als Haarlem, Delft, Leiden en Schiedam) heeft 12,3% van de bewoners vaak te maken met jongerenoverlast. Gemiddeld genomen is de overlast in die andere gemeenten dan de G4 dus niet veel minder dan in de G4. De index-score komt overigens wel lager uit, wat aangeeft dat de categorie 'soms' minder vaak is ingevuld. In de niet-stedelijke gemeenten is de jongerenoverlast minder dan 2% (1,8%). In zeer sterk stedelijke gemeenten is de kans om als bewoner vaak met jongerenoverlast geconfronteerd te worden daarmee bijna 7 keer zo groot als in een niet-stedelijke gemeente.

Uit de relatief hoge score van de index in de niet-stedelijke gemeenten kan worden afgeleid dat in deze gemeenten wel vrij vaak 'soms' jongerenoverlast wordt gerapporteerd. De meer structurele overlast die 'vaak' wordt ervaren is er zeldzaam. Opvallend is verder dat er tussen de sterk stedelijke (zoals Almere, Apeldoorn, Gouda en Amstelveen) en matig stedelijke gemeenten (zoals Heerenveen, Tiel en Sneek) weinig verschil bestaat in de mate waarin bewoners er overlast van jongeren ervaren (zowel in termen van de index-score als in het percentage 'vaak').

figuur 3-6 Prevalentie van jongerenoverlast (in % vaak en index-score) naar stedelijkheid van de woongemeente

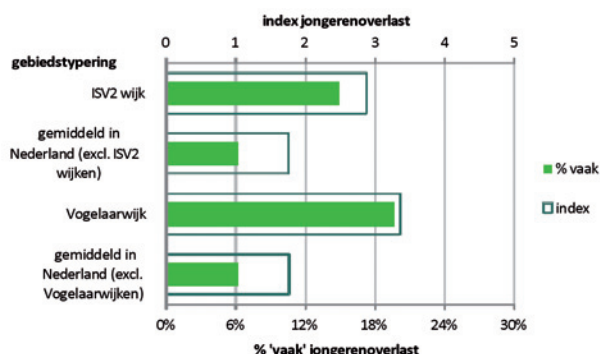

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

3.3.2 'Beleidsgebieden'

Het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV2) is als onderdeel van het GSB sterk gericht geweest op gebieden waar zich probleemcumulatie heeft voorgedaan. Daar kan jongerenoverlast deel van uitmaken, hoewel dat niet direct behoort tot de beleidsdoelen in het ISV. In de ISV2-wijken is jongerenoverlast voor circa 15% van de bewoners vaak een probleem (figuur 3-7). Dat is meer dan gemiddeld in de G4 en aanzienlijk meer dan gemiddeld in de G27 waar de jongerenoverlast slechts iets boven het Nederlands gemiddelde ligt. De ISV2-wijken verdienen dus ook voor wat betreft de jongerenoverlast aandacht.

figuur 3-7 Prevalentie van jongerenoverlast (in % vaak en index-score) naar type beleidsgebied

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek

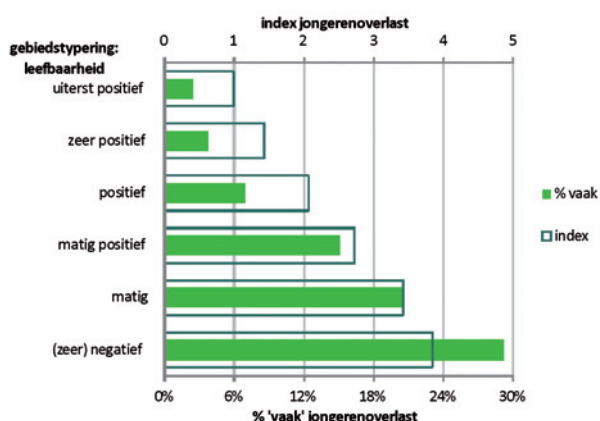
De 40 Vogelaarwijken hebben nog meer dan de ISV2-wijken te maken met jongerenoverlast. Op zichzelf ligt dat ook wel in de rede omdat de keuze van deze wijken ook meer gestuurd is door sociale problemen dan de keuze van de ISV2-wijken. In de 40 wijken rapporteert 20% van de bewoners vaak overlast van jongeren te hebben. De urgentie van de problemen in deze wijken blijkt ook uit de index-score die ruim boven de 3 uitkomt en uit het feit dat er verhoudingsgewijs veel 'vaak' jongerenoverlast wordt gemeld (figuur 3-7).

3.3.3 Leefbaarheid

De relatie tussen de prevalentie van jongerenoverlast en leefbaarheid zoals gemeten met de Leefbaarometer is bijzonder sterk. In buurten die zeer negatief tot matig scoren, ervaart de helft van de bewoners 'soms' of 'vaak' overlast van jongeren. In de (zeer) negatieve¹⁶ buurten geeft bijna 30% van de bewoners aan 'vaak' overlast van jongeren te ervaren (figuur 3-8). Dat is ruim vier keer zoveel als gemiddeld in Nederland (7%). In buurten die uiterst positief scoren geeft 2% van de bewoners aan 'vaak' overlast van jongeren te ervaren. Het verschil tussen de hoogste en laagste buurten qua leefbaarheid bedraagt daarmee een factor 15.

Dat is zonder meer veel te noemen. De urgentie van de problemen op het vlak van de jongerenoverlast in de matig tot zeer negatieve buurten komt verder tot uitdrukking in de relatief hoge scores op het percentage bewoners dat aangeeft 'vaak' overlast te ervaren. Als er in deze gebieden situaties zijn van jongerenoverlast dan hebben die verhoudingsgewijs een structureel karakter.

figuur 3-8 Prevalentie van ervaren jongerenoverlast (in % vaak en index-score) naar de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON 2009 – module Sociaal – Fysiek en score Leefbaarometer 2008

3.4 Mensen die overlast ervaren

In deze paragraaf gaan we in op de mensen die overlast ervaren. In paragraaf 2.2 is al aangegeven dat daar in de literatuur niet heel erg veel over wordt gezegd, maar dat de volgende verwachtingen bestaan. Jongerenoverlast, zo komt naar voren uit de literatuur, wordt meer ervaren door:

- ouderen;
- vrouwen;
- mensen met afwijkende levensstijl;
- mensen die een geringe publieke familiariteit in hun buurt ervaren;
- mensen met weinig vertrouwen in de overheid en optreden van de politie;
- mensen die het gevoel hebben geen controle te hebben over de situatie;
- mensen die onbekend zijn met de bron (i.c. de jongeren);
- mensen die slachtoffer zijn geweest van bedreiging, lastiggevallen worden enzovoort.

We kunnen met het beschikbare materiaal niet al deze verwachtingen toetsen – in het bijzonder het gevoel controle te hebben over de situatie en het vertrouwen in de politie komen niet direct aan de orde in het WoON. We gaan in op algemene achtergrondkenmerken als leeftijd, geslacht, etnische achtergrond, woonduur en inkomen. Vervolgens gaan we in op de mate waarin mensen zich actief bewegen in de wijk – door contacten met buren en buurtgenoten en door zaken te ondernemen – in relatie tot de ervaren jongerenoverlast. Tot slot gaan we nog in op de relatie met slachtofferschap.

3.4.1 Achtergrondkenmerken

Controle voor verschillen in leefbaarheid

De meeste jongerenoverlast wordt ervaren in de wijken met een ongunstige leefbaarheid, zo is in de vorige paragraaf getoond. Er is daarbij – hoewel het een glijdende schaal is – een zekere tweedeling tussen enerzijds de wijken die (zeer) negatief tot en met matig positief scoren en anderzijds de wijken die positief of gunstiger scoren (zie ook figuur 3-8). In de wijken die ongunstig scoren (dus t/m matig positief op de Leefbaarometer) rapporteert 18% van de bewoners vaak jongerenoverlast. In de andere wijken is dat 5%.

Het is bekend dat ook de bevolkingssamenstelling in de goede en de slechte wijken verschilt. Zo wonen er meer mensen met een hoger inkomen in de betere wijken. Als er geen onderscheid wordt gemaakt tussen de wijktypen is de kans aanwezig dat een zoektocht naar de mensen die meer of minder jongerenoverlast ervaren, leidt tot conclusies als 'hogere inkomens ervaren minder jongerenoverlast'. Die conclusie mag op zichzelf juist zijn, maar we achten hem in dit verband minder interessant, omdat eerder het verschil tussen de wijken wordt beschreven dan de 'gevoeligheid' voor jongerenoverlast. In de analyses in deze paragraaf maken we daarom geregeld een onderscheid tussen de wijken met een goede leefbaarheid en de wijken met een matig tot slechte leefbaarheid.

¹⁶ De klassen 'zeer negatief' en 'negatief' uit de Leefbaarometer zijn samengenomen vanwege het geringe aantal respondenten in de klasse 'zeer negatief'.

We analyseren de verschillen tussen bewonerskenmerken en ervaren jongerenoverlast – waar relevant – separaat binnen de goede en matig tot slechte wijken.

Geslacht

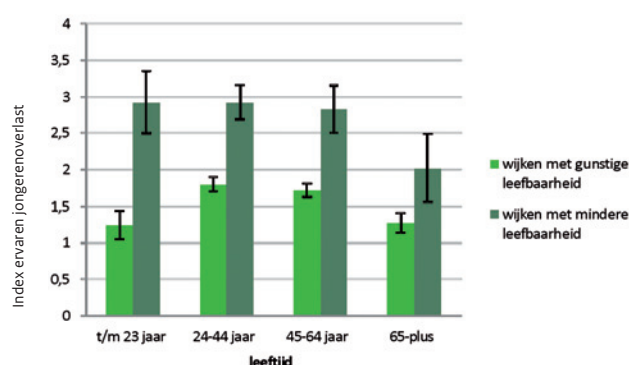
Voor het geslacht van de waarnemer heeft een splitsing naar leefbaarheid van de wijk niet veel meerwaarde. De verdeling van mannen en vrouwen is overal – behoudens in sterk vergrijsde wijken, waar meer vrouwen wonen – ongeveer gelijk. Vrouwen ervaren overigens wel significant meer jongerenoverlast dan mannen, zo blijkt uit de analyses.

Leeftijd

De algemene verwachting dat ouderen meer jongerenoverlast ervaren wordt niet ondersteund door de cijfers. Zowel in de wijken met een gunstige leefbaarheid als in de wijken met een mindere leefbaarheid rapporteren 65-plussers minder vaak overlast van jongeren dan jongere huishoudens. In de wijken met een gunstige leefbaarheid zijn het vooral de middenleeftijdsgroepen die jongerenoverlast rapporteren. In de wijken met een mindere leefbaarheid hebben bewoners van alle leeftijden – met uitzondering dus van 65-plussers – in vergelijkbare mate overlast van jongeren.

Hoewel de geringe gerapporteerde overlast door ouderen tegen de verwachting ingaat die op basis van de literatuur was geformuleerd, moet worden opgemerkt dat die geringe gerapporteerde overlast een fenomeen is dat vaak wordt gevonden. In geluidhinderonderzoek bijvoorbeeld, maar ook in algemene tevredenheidsonderzoeken. Gemiddeld genomen hebben in het bijzonder de oudste leeftijdsgroepen weinig neiging tot klagen in vragenlijstonderzoek.

figuur 3-9 Ervaren jongerenoverlast naar leeftijd bewoner en leefbaarheid van de wijk

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

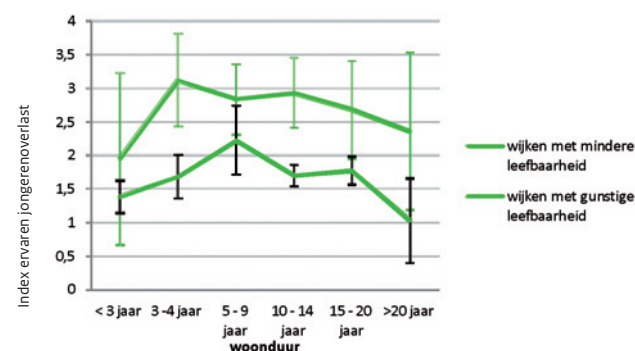
Woonduur en gewenning

Woonduur hangt voor een belangrijk deel samen met de leeftijd van de bewoners. Jonge zelfstandige huishoudens wonen in de regel nog niet erg lang in hun huidige woning en al zeker niet meer dan 20 jaar. Om een relatie te kunnen vaststellen tussen woonduur en ervaren overlast is het dan ook nodig om de leeftijd van de bewoner erbij te betrekken. Anders zou immers in die woonduur vooral de leeftijd van de bewoners doorklinken. Het geschatte zelfstandige effect van woonduur blijkt dan – als rekening wordt gehouden met de leeftijd van de bewoners – te verwaarlozen (figuur 3-10). Dat suggereert dat er voor wat betreft die ervaren overlast geen gewenning lijkt op te treden.

Een scherper beeld van een mogelijk effect van gewenning kan worden verkregen op basis van de politiegegevens. We onderscheiden twee groepen bewoners: een waarbij de recente aantallen (periode 2007-2008) aangiften per jaar van overlastgerelateerde misdrijven¹⁷ in de buurt ongeveer gelijk zijn aan de aangiften over een langere periode (vanaf 2004) en een groep waarbij die recente aangiften de langjarige aantallen overschrijden. De eerste groep wordt aangeduid als 'constant', de tweede als 'recent meer' (overlast).

Een vergelijking van beide groepen geeft aan dat er geen sprake lijkt te zijn van gewenning (figuur 3-11). Er is binnen de perioden waar het hier over gaat eerder sprake van het omgekeerde, vooral in buurten met een mindere leefbaarheid. Als iemand in een buurt met een mindere leefbaarheid woont waar het aantal aangiften over een langere periode hoog ligt, is er sprake van méér ervaren jongerenoverlast dan wanneer die aantallen aangiften recent hoger zijn geworden.

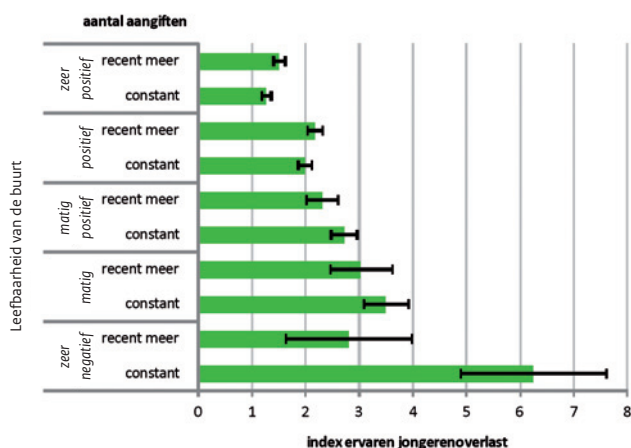
figuur 3-10 Ervaren jongerenoverlast naar woonduur en leefbaarheid van de wijk, gecontroleerd voor leeftijd

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

¹⁷ Zie paragraaf 3.1.1 voor de misdrijven die daaronder zijn inbegrepen.

figuur 3-11 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot het niveau van overlastgerelateerde aangiften in de buurt (recent meer of over een langere periode min of meer gelijk), naar de leefbaarheid van de buurt

Bronnen: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008, KLPD: HKS 2005-2009

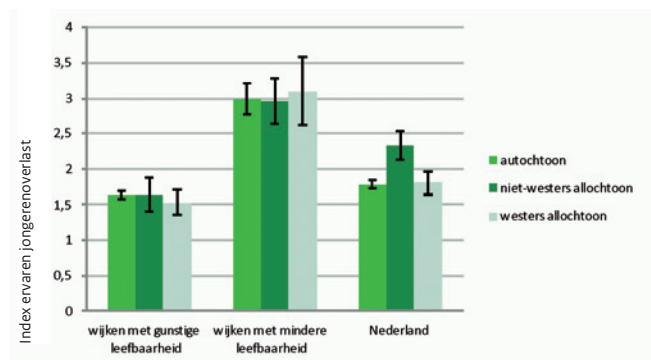
In de buurten met een positieve tot zeer positieve leefbaarheid is de ervaren jongerenoverlast wél groter als er recent meer aangiften zijn. In die gevallen is er dan veelal voor het eerst een situatie ontstaan waar sprake is van aangiften van overlastgerelateerde misdrijven. Ook daar is dan geen sprake van gewinning.

Overlastsituaties – in ieder geval voor zover die tot aangiften leiden bij de politie – lijken dus niet te ‘wennen’. Er lijkt eerder sprake te zijn van een afnemende tolerantie naarmate de situatie langer duurt.

Herkomst

De noodzaak om te controleren voor verschillen in leefbaarheid van de wijken wordt goed geïllustreerd door de samenhang tussen de etnische achtergrond van bewoners en de ervaren jongerenoverlast. Voor Nederland als geheel is de conclusie dat niet-westerse allochtonen méér overlast ervaren dan autochtonen (figuur 3-12). Dat wordt echter in belangrijke mate veroorzaakt doordat zij oververtegenwoordigd zijn in de wijken met een mindere leefbaarheid (waar ook meer jongerenoverlast is). Als binnen de mindere wijken wordt gekeken, is er geen significant verschil in de ervaren jongerenoverlast door autochtonen en niet-westerse allochtonen. Hetzelfde geldt voor de wijken met een gunstige leefbaarheid. Autochtonen en niet-westerse allochtonen ervaren vrij veel jongerenoverlast in de mindere wijken en vrij weinig in de betere (figuur 3-12).

figuur 3-12 Ervaren jongerenoverlast naar herkomst van bewoners en leefbaarheid

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

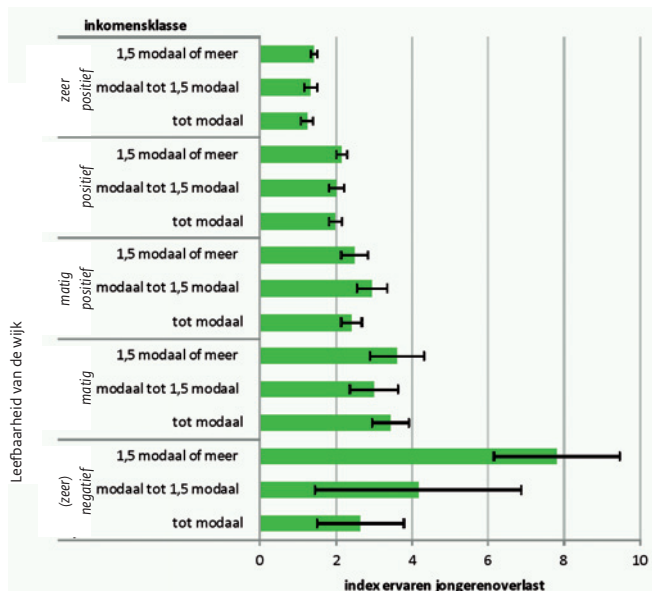
Per saldo ervaren bewoners met een niet-westerse achtergrond dus vaker overlast van jongeren dan autochtonen. In termen van het aandeel dat ‘vaak’ overlast ervaart, is dat voor de bewoners met een niet-westerse achtergrond zo’n 15% en voor de autochtonen 6%. Omdat het aandeel allochtonen op de totale bevolking echter beperkt is, is nog steeds de meerderheid van de bewoners die overlast van jongeren ervaren (ongeveer driekwart) van autochtone herkomst.

Inkomen

Hogere inkomens hebben – over geheel Nederland bezien – minder last van jongeren dan lagere inkomens. Ook dat hangt in belangrijke mate samen met de ondervetegenwoordiging van die hoge inkomens in de wijken waar de leefbaarheid onder druk staat. Het is daarmee vrij plausibel dat ze ook minder worden geconfronteerd met overlastgevend gedrag van jongeren.

Bij een vergelijking van de ervaring van jongerenoverlast naar inkomen binnen wijken met een vergelijkbaar leefbaarheidsprofiel, verandert het beeld (figuur 3-13). Dan blijkt dat er in de meeste wijken weinig onderscheid is in de mate waarin de verschillende inkomensgroepen jongerenoverlast ervaren.

figuur 3-13 Ervaren jongerenoverlast naar inkomensklasse en leefbaarheid van de wijk

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Zowel hoge als lage inkomens rapporteren vergelijkbare niveaus van ervaren jongerenoverlast – gegeven dus dat ze in hetzelfde type wijk wonen. Er is één uitzondering: in de wijken met een (zeer) negatieve leefbaarheid ervaren de hogere inkomens (vanaf 1,5 keer modaal) beduidend meer overlast dan de lage inkomens (tot modaal). Men komt hier zelfs tot een gemiddelde score op de index van bijna 8 (10 is het maximum, waarbij elke respondent op beide vragen ‘vaak’ heeft geantwoord). Ondanks dat dit – ook gezien de vrij grote betrouwbaarheidsmarge – niet om erg grote aantallen respondenten gaat, is de uitkomst wel betekenisvol (en ook statistisch significant).

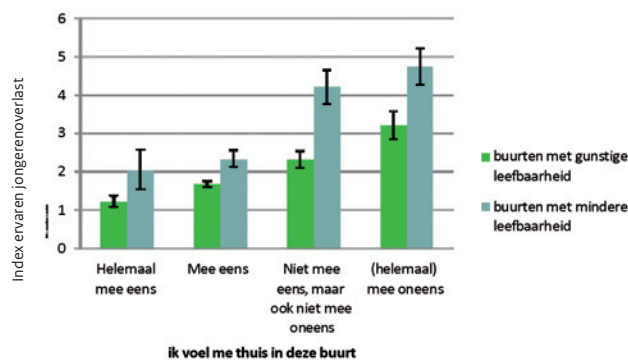
3.4.2 Publieke familiariteit

Publieke familiariteit is geen concept dat direct en eenvoudig in een vragenlijst kan worden gemeten. Of er sprake is van publieke familiariteit in een wijk of op individueel niveau, kan wel worden afgeleid uit de oordelen van een persoon en wat deze zoal doet en laat. In het WoON wordt wel direct gevraagd of men zich thuis voelt in de buurt.

Thuis voelen in de buurt

De samenhang tussen ‘thuis voelen in een buurt’ en het ervaren van jongerenoverlast is sterk (figuur 3-14). Dat geldt zowel in de wijken met een gunstige leefbaarheid als in de wijken met een minder gunstige leefbaarheid. Lastig voor de interpretatie van die samenhang in relatie tot het effect van publieke familiariteit is echter dat de causaliteit onduidelijk is. Iemand kan eerder jongerenoverlast ervaren doordat hij of zij zich ergens niet thuis voelt, maar minstens zo waarschijnlijk is dat iemand zich ergens niet thuis voelt doordat hij of zij overlast van jongeren ervaart.

figuur 3-14 Ervaren jongerenoverlast naar de mate waarin iemand zich thuis voelt in de buurt

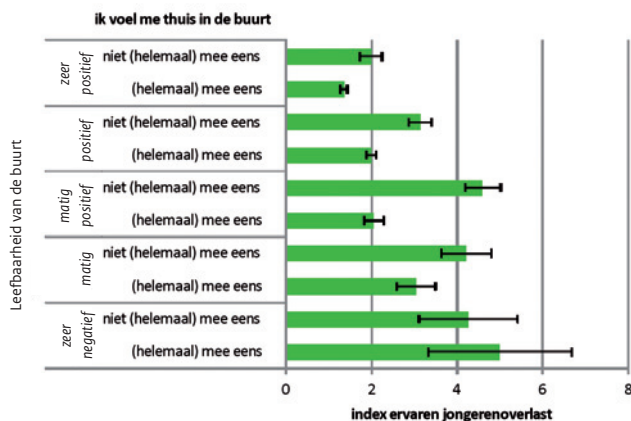

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Om uit dit causaliteitsprobleem te komen, is het minimaal nodig om ook de blootstelling scherper in beeld te hebben. Met andere woorden: de mate waarin mensen geconfronteerd worden met gedrag dat als overlastgevend zou kunnen worden ervaren. De kans is wel groter dat zich dat gedrag meer voordoet in de buurten met een mindere leefbaarheid, maar noodzakelijk is het niet. De mindere leefbaarheid kan immers ook door andere zaken worden bepaald. Dat mensen die zich thuis voelen in een buurt met een mindere leefbaarheid ook relatief weinig jongerenoverlast ervaren (figuur 3-14; categorieën ‘helemaal mee eens’ en ‘mee eens’) kan dan ook niet zonder meer worden geïnterpreteerd als het effect van publieke familiariteit – hoewel de verleiding groot is. Het kan immers ook zo zijn dat er daadwerkelijk minder overlastgevend gedrag is, waardoor het makkelijker is voor een bewoner om zich er thuis te voelen.

Om het beeld aan te scherpen, splitsen we de buurten verder uit naar leefbaarheidsklassen en onderscheiden daarbinnen de ervaren jongerenoverlast door mensen die zich er thuis voelen en mensen die zich er niet (helemaal) thuis voelen. Bij een verdere uitsplitsing van leefbaarheidsklassen neemt de kans namelijk toe dat de blootstelling aan omgevingsfactoren – zoals jongerenoverlast – binnen zo’n klasse vergelijkbaar is. De gelijke ervaring van jongerenoverlast naar inkomen binnen – op het gebied van leefbaarheid vergelijkbare – buurten (zie figuur 3-13) ondersteunt dat. In relatie tot het thuis voelen in de buurt ontstaat echter precies het omgekeerde beeld als bij de inkomensklassen (figuur 3-15). In alle leefbaarheidsklassen – behalve de zeer negatieve wijken – ervaren mensen die zich ergens thuis voelen minder jongerenoverlast dan mensen die zich er minder thuis voelen. Dat maakt het aannemelijker dat dit ‘thuis voelen in de buurt’ een belangrijke rol speelt bij de perceptie van jongerenoverlast, onafhankelijk van de blootstelling. In vergelijkbare situaties lijken mensen die zich ergens thuis voelen minder snel geneigd een situatie als bedreigend of overlastgevend te ervaren dan mensen die zich er niet thuis voelen.

figuur 3-15 Ervaren jongerenoverlast naar de mate waarin iemand zich thuis voelt in de buurt en de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

De achtergrond van de invloed van het zich ergens thuis voelen ligt – vanuit de gedachte van publieke familiariteit – in het idee dat mensen die zich ergens thuis voelen beter in staat zijn om wat er gebeurt in de buurt op waarde te schatten (omdat ze de mensen kennen, weten wat er wordt bedoeld enzovoort) dan mensen die zich ergens niet thuis voelen. De laatste groep moet zich verlaten op de zichtbare tekenen (van orde en wanorde) en die interpreteren. Het idee is dat dit ertoe leidt dat zij situaties eerder als bedreigend ervaren.

De uitkomsten van de analyse lijken dit mechanisme te ondersteunen. Juist in de middencategorie op de leefbaarheidsschaal – wijken die matig positief scoren – blijkt het verschil in ervaren jongerenoverlast tussen mensen die zich er thuis voelen en zij die dat niet doen het grootst. Wat er gebeurt in deze wijken is dan vermoedelijk voor verschillende interpretaties vatbaar en ook meer dan in de wijken die (veel) meer of minder leefbaar zijn. In die veel meer of minder leefbare wijken is het vermoedelijk eenvoudiger om te constateren dat er weinig aan de hand is of dat het ondubbelzinnig om ongewenst gedrag gaat. Een bevinding die daarbij aansluit is dat de perceptie van jongerenoverlast in de wijken met een (zeer) negatieve leefbaarheid niet verschilt tussen mensen die zich er thuis voelen en mensen die dat niet doen. Het is aannemelijk dat de manifestatie van jongerenoverlast in die wijken zo ondubbelzinnig is dat een andere interpretatie – ook als men de situatie op waarde weet te schatten – niet aan de orde is.

Contacten in de buurt

In het WoON wordt op vele manieren gevraagd naar het contact dat bewoners hebben met hun directe burens en hun buurtgenoten. Onderscheiden worden:

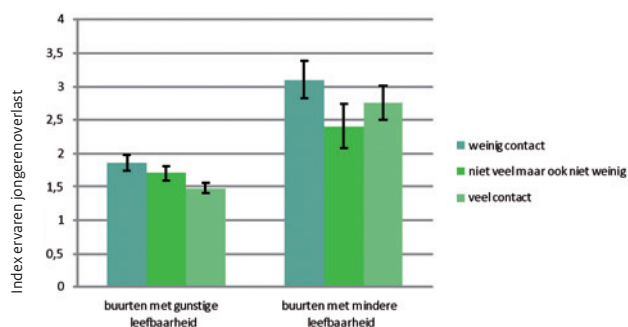
- 1 Frequentie van contact met directe burens.
- 2 Frequentie van contact met buurtgenoten.
- 3 Ontwikkeling van contact tussen buurtgenoten (meer of minder geworden).
- 4 Ontwikkeling van contacten tussen buurtgenoten met een:
 - andere etnische achtergrond;
 - andere taal (wel en geen Nederlands spreken);
 - ander geloof.
- 5 Aard van de contacten met directe burens:
 - geen contact;
 - groeten;
 - af en toe een praatje maken;
 - ruzie, conflicten;
 - bij elkaar op de koffie komen;
 - de sleutel van elkaars woningen hebben;
 - samen leuke dingen doen;
 - onderscheiden naar:
 - zelfde herkomst;
 - ander herkomst.
- 6 Aard van de contacten met buurtgenoten:
 - geen contact;
 - groeten;
 - af en toe een praatje maken;
 - ruzie, conflicten;
 - bij elkaar op de koffie komen;
 - de sleutel van elkaars woningen hebben;
 - samen leuke dingen doen;
 - onderscheiden naar:
 - zelfde herkomst;
 - andere herkomst.

Vanwege de grote betekenis die aan de aard en mate van contact tussen burens en buurtgenoten wordt gehecht in de literatuur in relatie tot het zich thuis voelen in de buurt en het omgaan met overlastsituaties, worden al deze aspecten behandeld.

Frequentie van contact met burens en buurtgenoten

Hoe vaak mensen contacten hebben met hun burens en buurtgenoten hangt samen met de ervaring van jongerenoverlast. Dat verband is in het bijzonder sterk voor de contacten met directe burens. Opmerkelijk is dat dit in de wijken met een mindere leefbaarheid geen lineair verband is. Veel contact met de directe burens hangt in deze wijken niet significant samen met minder overlast door jongeren dan wanneer er weinig contact is. De situatie 'niet veel maar ook niet weinig' hangt wel samen met significant minder overlast. Wellicht maakt de jongerenoverlast in de perceptie van de bewoners ook deel uit van het contact. Daar komen we later nog op terug als de aard van de contacten wordt besproken.

figuur 3-16 Ervaren jongerenoverlast in wijken een gunstige en mindere leefbaarheid, naar de mate van contact met directe buren

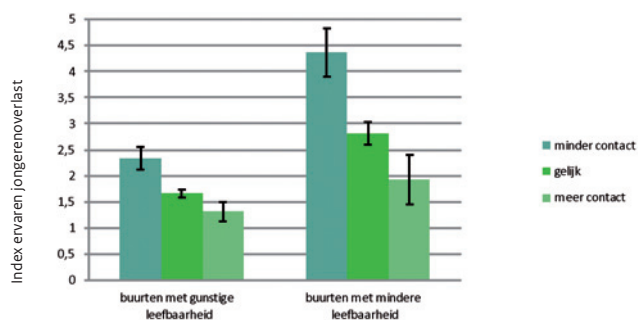

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Ontwikkeling van de contacten in de buurt

Meer dan de frequentie van contacten met buurtgenoten hangt de perceptie van de ontwikkeling van het contact samen met de ervaring van jongerenoverlast. In het bijzonder wanneer de vermindering van het contact betrekking heeft op mensen met een ander geloof, hangt het sterk samen met veel ervaren jongerenoverlast.

figuur 3-17 Ervaren jongerenoverlast in wijken met een gunstige en mindere leefbaarheid, naar de ontwikkeling van het contact met buurtgenoten met een ander geloof

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Maar ook het omgekeerde is waar. In de buurten met een mindere leefbaarheid waar meer contact is ontstaan met mensen van een ander geloof is de mate van jongerenoverlast zeer beperkt. Het niveau van jongerenoverlast is in deze qua leefbaarheid mindere buurten zelfs niet significant méér dan in de buurten met een gunstige leefbaarheid.

De perceptie van de ontwikkeling van meer contact hangt ook meer in het algemeen samen met de perceptie van positieve veranderingen in de wijken. Als mensen het idee hebben dat er meer contact is met mensen met een ander geloof, heeft men ook het idee dat de buurt er op allerlei aspecten – waaronder jongerenoverlast – op vooruit is gegaan. Andere aspecten die sterk samenhangen met het oordeel over de ontwikkeling van de contacten met mensen van een

ander geloof zijn de afname van drugsoverlast, vandalisme, hangjeugd, criminaliteit, leegstand en ontmoetingsplekken voor de oudere jeugd. Iets minder sterke (maar wel significante) samenhangen zijn er tussen het oordeel over de ontwikkeling van contacten en de ontwikkeling van zaken als het onderhoud aan woningen, groenstroken en straten alsmede de verkeersveiligheid. Die positieve samenhang suggereert dat een verbetering van buurten zich op tal van terreinen manifesteert: als een aspect verbetert, verbeteren vaker ook andere aspecten. Maar een andere mogelijkheid is dat er tussen respondenten verschillen bestaan in de neiging om meer algemeen positief of negatief te oordelen (antwoordtendities). Hier is in deze analyses verder niet voor gecorrigeerd.

Aard van de contacten

De meeste mensen onderhouden contacten met de directe buren. In dit onderzoek is nagegaan in hoeverre dat samenhangt met de herkomst van de bewoners. Ook hierbij zijn er verschillen tussen de wijken. In de buurten met een gunstige leefbaarheid is het over het algemeen genomen gebruikelijker om contacten te onderhouden met de directe buren dan in wijken met een mindere leefbaarheid. Daarnaast speelt herkomst een rol. In de mindere buurten is het contact tussen buren met een andere afkomst beduidend minder gebruikelijk dan tussen buren met dezelfde herkomst. Nederlanders in de mindere buurten hebben in bijna een derde van de gevallen geen contact met hun directe buren als zij een andere afkomst hebben. Iets vergelijkbaars geldt overigens ook voor bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond. Ook zij hebben in vrij veel gevallen geen contact met de directe buren als ze een andere herkomst hebben; in het bijzonder wanneer die andere herkomst niet-Nederlands is.

In tabel 3-9 is de mate waarin specifieke contacten tussen buren voorkomen afhankelijk van de herkomst van de bewoners en hun buren en de leefbaarheid van de wijk waarin ze wonen weergegeven. Aardig is dat de meest laagdrempelige vormen van contact – groeten en een praatje maken – in alle wijken en tussen alle buren naar herkomst even gebruikelijk is. Hetzelfde geldt voor ruzie met de buren, die weliswaar soms voorkomt maar nergens gebruikelijk is.

De verschillen ontstaan vooral bij de meer persoonlijke vormen van contact als bij elkaar op de koffie gaan, elkaars sleutel hebben en samen leuke dingen doen. Voor al dat soort contacten geldt dat ze het meest gebruikelijk zijn tussen Nederlanders in wijken met een gunstiger leefbaarheid en dat het minder frequent voorkomt naarmate de leefbaarheid van de wijk minder wordt en de buren een andere herkomst hebben.

Om na te gaan of de verschillende vormen van contact een relatie hebben met de ervaring van jongerenoverlast maken we onderscheid tussen:

- Geen contact.
- Oppervlakkig contact (groeten en/of praatje maken).
- Intensief contact (koffie en/of sleutel van elkaar en/of samen leuke dingen doen).

tabel 3-8 Aandeel bewoners dat geen contact heeft met de directe buren, naar leefbaarheid van de buurt en herkomst

Eigen herkomst	contact met:	Buurt met gunstige leefbaarheid	Buurt met mindere leefbaarheid
Nederlands	zelfde herkomst (Nederlands)	6%	13%
	andere herkomst	20%	32%
Niet-Nederlands	zelfde herkomst (niet-Nederlands)*	17%	15%
	andere herkomst (Nederlands)	8%	20%
	andere herkomst (niet-Nederlands)	27%	28%

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

* Deze combinatie levert te weinig respondenten op om tot betrouwbare uitspraken te komen en wordt om die reden in de verdere analyses niet meer gebruikt.

Daarbij kijken we of die contacten plaatsvinden met Nederlanders of (ook) met buren met een andere herkomst. Voor de contacten met buurtgenoten hanteren we dezelfde indeling. We analyseren daarbij de invloed van deze afzonderlijke vormen van contact voor bewoners met een Nederlandse en niet-Nederlandse achtergrond en

afzonderlijk in buurten met een goede en een mindere leefbaarheid.¹⁸

Van de onderscheiden vormen van contact blijken er drie een relevante betekenis voor de ervaren jongerenoverlast te hebben:

- de afwezigheid van contact (zowel oppervlakkig als intensief) met directe buren van niet-Nederlandse herkomst;
- de afwezigheid van contact (zowel oppervlakkig als intensief) met buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst;
- oppervlakkig contact met buurtgenoten van Nederlandse herkomst.

De relatie tussen de afwezigheid van contacten met niet-Nederlandse buren en buurtgenoten enerzijds en de ervaring van jongerenoverlast anderzijds kan worden gezien in figuur 3-18. Daaruit blijkt dat de afwezigheid van contact met de directe buren een sterkere relatie heeft met de perceptie van jongerenoverlast dan de afwezigheid van contact met buurtgenoten. In de buurten met een mindere leefbaarheid is zelfs geen verschil in ervaren jongerenoverlast tussen mensen zonder en mensen met contact met niet-Nederlandse buurtgenoten. Dat wordt echter veroorzaakt door het feit dat dit voor de niet-Nederlandse bewoners niet uitmaakt. De autochtone Nederlanders ervaren wel minder jongerenoverlast als men contacten heeft met niet-Nederlandse buurtgenoten in wijken met een mindere leefbaarheid.

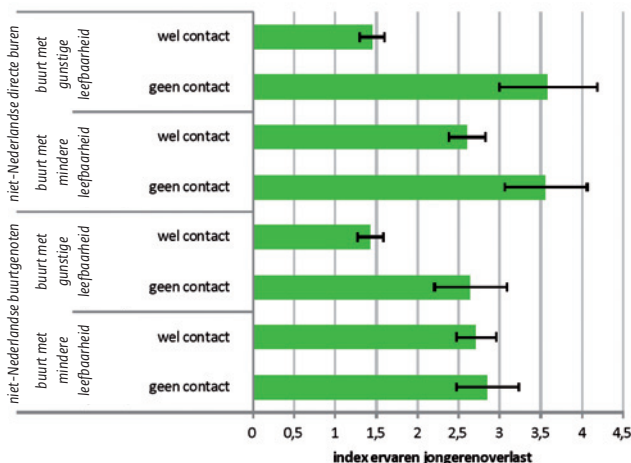
tabel 3-9 Vormen van contacten tussen de directe buren, naar leefbaarheid van de buurt en herkomst van bewoners en hun buren

	Buurten met gunstige leefbaarheid		Buurten met mindere leefbaarheid	
	Nederlanders	niet-Nederlanders	Nederlanders	niet-Nederlanders
Met Nederlandse buren				
groeten	76%	78%	78%	83%
praatje maken	88%	91%	89%	93%
ruzie	3%	2%	3%	2%
koffie	47%	42%	34%	29%
sleutel van elkaar	44%	24%	27%	15%
leuke dingen doen	20%	22%	14%	17%
Met buren van andere herkomst				
groeten	81%	83%	79%	82%
praatje maken	86%	78%	86%	88%
ruzie	1%	0%	2%	2%
koffie	25%	28%	20%	19%
sleutel van elkaar	20%	7%	7%	5%
leuke dingen doen	7%	11%	6%	10%

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

¹⁸ Hiervoor zijn afzonderlijke analyses uitgevoerd per contactvorm (3 vormen van contact x 2 schaalniveaus (buren en buurtgenoten) x 2) met jongerenoverlast als afhankelijke variabele en de verklarende factoren etniciteit van de bewoner, leefbaarheid van de buurt en contactvorm. Een analyse waarbij alle contactvormen in een keer worden meegenomen is niet mogelijk door onvoldoende respondenten.

figuur 3-18 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot het contact met niet-Nederlandse burens en buurtgenoten, naar de leefbaarheid van de buurt

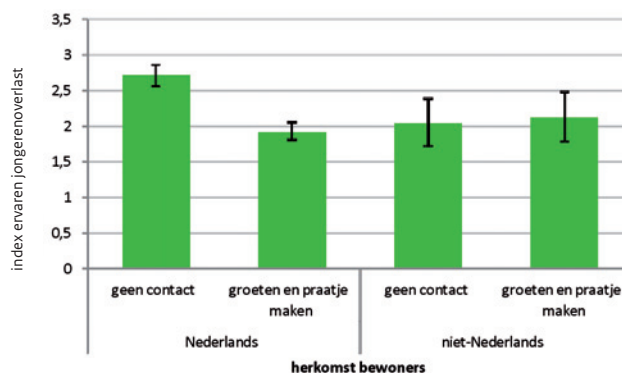

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Oppervlakkig contact met Nederlandse buurtgenoten hangt vooral voor autochtone Nederlanders samen met de ervaren jongerenoverlast. De mensen die wel eens een praatje maken met hun Nederlandse buurtgenoten en/of groeten in het voorbijgaan ervaren gemiddeld minder overlast van jongeren. Dat geldt zowel in de buurten met een gunstige leefbaarheid als in de buurten met een minder leefbaarheid. Voor de allochtone bewoners heeft het contact met de Nederlandse buurtgenoten geen relatie met de ervaring van jongerenoverlast.

In combinatie met de effecten die in figuur 3-18 zijn beschreven, ontstaat de indruk dat de ervaring van jongerenoverlast vooral voor autochtone Nederlandse bewoners een relatie heeft met de contacten die ze hebben met hun burens en buurtgenoten. Hoewel dat strikt genomen op basis van correlatieve verbanden niet kan worden geconcludeerd, zou dat in het licht van de theorie van de publieke familiariteit betekenen dat zij – door het contact met burens van niet-Nederlandse herkomst en buurtgenoten in het algemeen – beter in staat zijn om de betekenis van de wijze waarop de jongeren zich gedragen te duiden. Dat zou er dan toe kunnen leiden dat in ieder geval een deel van dat gedrag niet als overlastgevend wordt ervaren. In hoeverre dit daadwerkelijk in causale zin ook zo werkt, kan echter niet uit deze gegevens worden opgemaakt. Dát er een relatie is tussen het contact met burens en buurtgenoten enerzijds en de mate waarin men geneigd is jongerenoverlast te ervaren anderzijds is echter wel duidelijk. En dat het hierbij niet gaat om allerlei vertrouwelijke of persoonlijke relaties die men aangaat met burens en buurtgenoten blijkt ook vrij duidelijk. Het is juist de aan- of afwezigheid van onbenoemde en/of oppervlakkige contacten die het verschil lijken te maken.

figuur 3-19 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de aanwezigheid van oppervlakkig contact met buurtgenoten van Nederlandse afkomst, naar de herkomst van de bewoners

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek

3.4.3 Slachtofferschap

Een laatste kenmerk van de bewoners waarvan het aannemelijk is dat dit samenhangt met de perceptie van jongerenoverlast is of men zelf slachtoffer is geweest van een delict. Als zo'n delict ook feitelijk is gepleegd door jongeren moet die samenhang overigens niet worden gezien als een kwestie van perceptie maar eerder als een onderbouwing van het oordeel. In het WoON wordt van een aantal delicten gevraagd of de bewoners daar slachtoffer van zijn geweest in hun eigen buurt in de afgelopen 12 maanden. In Tabel 3-10 wordt het slachtofferschap van deze delicten weergegeven, gesorteerd naar de mate waarin ze in statistische zin samenhangen met de gerapporteerde ervaring van jongerenoverlast.

In totaal is ruim de helft van de bewoners van de wijken met een minder leefbaarheid slachtoffer geweest van minimaal één van de geïnventariseerde delicten. In de wijken met een gunstige leefbaarheid is dat ongeveer een derde. Vernielingen aan de auto terwijl deze geparkeerd stond in de wijk is het delict waar men het meest mee geconfronteerd is, gevolgd door het uitgescholden worden door jongeren in de buurt. In de wijken met een mindere leefbaarheid is dat maar liefst een op de vier à vijf respondenten het afgelopen half jaar overkomen. Bijna de helft daarvan geeft ook aan overlast van jongeren in de buurt te ervaren. Dit is ook tegelijk het delict dat – als men er slachtoffer van is geweest – het sterkst samenhangt met de ervaring van jongerenoverlast, gevolgd door 'bedreigd of lastiggevallen worden in de buurt' en 'vernielingen aan de auto'.

Op zichzelf is het opmerkelijk dat in bovenstaande tabel het aandeel dat aangeeft 'vaak' jongerenoverlast te ervaren nog beperkt is als men bijvoorbeeld is uitgescholden door jongeren in de buurt. Zo geldt dat bijvoorbeeld maar voor één op de zes (16%) mensen in de buurten met een gunstige leefbaarheid. Dat geeft aan dat het worden uitgescholden weliswaar wel eens is voorgekomen, maar dat dit voor de slachtoffers in deze buurten blijkbaar meer als een incident wordt gezien dan als een structurele situatie van jongerenoverlast.

Tabel 3-10 Prevalentie van slachtofferschap in de afgelopen 12 maanden naar soort delict in buurten met een gunstige en mindere leefbaarheid en het aandeel mensen dat aangeeft jongerenoverlast te ervaren als het delict is meegemaakt

Delict	Buurten met gunstige leefbaarheid		Buurten met mindere Leefbaarheid	
	% slachtoffer	% vaak jongerenoverlast (als meegemaakt)	% slachtoffer	% jongerenoverlast (als meegemaakt)
uitgescholden door jongeren in de buurt	9%	16%	22%	43%
bedreigd of lastiggevalen in de buurt	4%	21%	13%	39%
auto vernield terwijl hij in de buurt stond	19%	11%	31%	28%
tuin vernield	8%	11%	9%	35%
bekladding van de gevel van het huis	4%	17%	14%	26%
ramen ingegooid	1%	19%	6%	33%
fiets gestolen terwijl deze op slot stond in de buurt?	8%	10%	19%	28%
inbraak in de eigen woning	4%	8%	6%	33%
inbraak in de auto terwijl hij in de buurt stond	5%	12%	10%	29%
beroofd terwijl u in uw buurt over straat liep	0%	19%	2%	32%
totaal (slachtoffer van enig delict)	35%		54%	

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

3.5 De overlastgevenden

Dat jongeren een belangrijke bron zijn van de overlast in vooral de wijken waar de leefbaarheid onder druk staat, lijkt weinig twijfel. De perceptie van voorkomen van delicten in de buurt alsmede het slachtofferschap van een flink aantal delicten hangt sterk samen met de ervaring van jongerenoverlast. Een enkel delict – zoals uitgescholden worden door jongeren – is ook specifiek verbonden met jongerenoverlast.

In de beeldvorming maar ook in de criminaliteitscijfers wordt jongerenoverlast sterk geassocieerd met jongeren met een niet-Nederlandse herkomst. Van overlastgerelateerde delicten waar jongeren van worden verdacht, gaat het in ruim de helft van de gevallen om een jongere van Nederlandse herkomst (54%). In ruim een derde van de gevallen (34%) betreft het een jongere met een niet-westers allochtone achtergrond (tabel 3-11). Dat is ruim twee keer zoveel als het aandeel niet-westers allochtone jongeren in Nederland (16%). Nederlandse jongeren worden verhoudingsgewijs vaker verdacht van vernielingen, verstoring van de openbare orde en mishandeling. Niet-westers allochtone jongeren worden verhoudingsgewijs vaker verdacht van de meer economisch getinte delicten: berovingen, diefstal uit auto's en van voertuigen evenals van bedreiging en druggerelateerde misdrijven.

tabel 3-11 Verdachte jongeren naar herkomst en per type delict (2007-2008)

	Nederlands	Niet-westers allochtoon	Westers allochtoon	Overig en onbekend	Totaal
openbare orde	63%	28%	8%	1%	100%
bedreiging	51%	40%	8%	1%	100%
mishandeling	58%	33%	9%	1%	100%
vernielingen	68%	22%	9%	1%	100%
drugs	49%	38%	12%	2%	100%
fietsdiefstal	53%	35%	11%	1%	100%
diefstal voertuigen	46%	45%	9%	0%	100%
diefstal uit auto	35%	54%	10%	1%	100%
berovingen	26%	59%	14%	2%	100%
winkeldiefstal	41%	37%	18%	4%	100%
overige delicten	52%	36%	11%	1%	100%
totaal	54%	34%	10%	1%	100%

Bron: KLPD: HKS, bewerking RIGO

Bij een verdere uitsplitsing naar de belangrijkste herkomstlanden valt op dat in het bijzonder de Marokkaanse en Antilliaanse jongeren en in iets mindere mate de Surinaamse jongeren oververtegenwoordigd zijn in de statistieken (tabel 3-12).

tabel 3-12 Onder- en oververtegenwoordiging* van jongeren naar de belangrijkste herkomstlanden en per type delict (2007-2008)

	Marokko	Suriname	Antillen	Turkije
openbare orde	2,5	2,0	2,6	1,5
bedreiging	3,5	2,9	3,7	2,1
mishandeling	2,5	2,3	3,4	1,9
vernielingen	1,8	1,7	2,1	1,1
drugs	3,7	3,8	4,0	0,9
fietsdiefstal	3,2	2,2	4,2	1,5
diefstal voertuigen	6,1	2,3	4,3	1,9
diefstal uit auto	10,7	1,8	1,4	1,7
berovingen	5,6	4,9	6,1	2,0
winkeldiefstal	3,1	3,3	5,0	0,9
overige delicten	3,6	2,6	3,5	1,6
totaal	3,3	2,5	3,4	1,6

* % delicten waar jongeren met een specifiek land van herkomst van verdacht zijn, gedeeld door het % jongeren woonachtig in Nederland met het betreffende land van herkomst

Bron: KLPD: HKS, CBS: bevolkingsstatistiek, bewerking RIGO

Marokkaanse jongeren worden in het bijzonder vaak verdacht van diefstal uit auto's, berovingen en diefstal uit voertuigen. Antillianen worden verhoudingsgewijs vaak verdacht van berovingen en winkeldiefstal. Maar ook bij verstoringen van de openbare orde, bedreigingen, mishandeling, en druggerelateerde delicten scoren Antilliaanse jongeren het hoogst in verhouding tot hun aanwezigheid in de populatie van de onderscheiden groepen.

In de perceptie van de bewoners

Om een indruk te krijgen van hoe dat in de perceptie van degenen is die de overlast ervaren, is ook aan de respondenten in het WoON die overlast ervaren, gevraagd wie volgens hen de overlastveroorzakers zijn. De meeste respondenten (61%) die aangeven vaak overlast te ervaren geven aan dat dit vooral gemengde groepen zijn. Slechts 9% geeft aan dat om jongeren van uitsluitend Nederlandse afkomst gaat en 29% geeft aan dat het om jongeren van niet-Nederlandse afkomst gaat. Bewoners die zelf van niet-Nederlandse afkomst zijn, geven aan dat het in 40% van de gevallen om groepen jongeren met een niet-Nederlandse afkomst gaat.

Dit beeld kan nog wat worden aangescherpt door onderscheid te maken naar het soort wijk waar men in woont en of men zelf ook daadwerkelijk slachtoffer is geweest van jongerenoverlast (tabel 3-13). Om de slachtoffers van jongerenoverlast te identificeren – het kunnen er vanzelfsprekend meer zijn – nemen we de mensen die hebben aangegeven in het afgelopen jaar door jongeren te zijn uitgescholden. Het voordeel van dit delict is dat men ook een goed idee over de herkomst van de verdachten kan hebben. Bij meer anonieme delicten als beschadigingen aan auto's en bekladding van gebouwen is dat lastiger en kunnen vooroordelen een grotere rol spelen.

tabel 3-13 Herkomst van de overlast veroorzakende jongeren, naar de leefbaarheid van de buurt en de herkomst van de bewoners die vaak overlast ervaren en die al dan niet aangeven te zijn uitgescholden door jongeren

Herkomst jongeren die overlast veroorzaken volgens bewoners					
	Herkomst bewoner	Uitgescholden door jongeren in de buurt	Nederlands	niet-Nederlands	Gemengd
buurten met een gunstige leefbaarheid	Nederlands	niet meegemaakt	17%	12%	71%
		wel meegemaakt	9%	17%	73%
	niet-Nederlands*	niet meegemaakt	-	-	-
		wel meegemaakt	-	-	-
buurten met een mindere leefbaarheid	Nederlands	niet meegemaakt	2%	44%	55%
		wel meegemaakt	1%	60%	38%
	niet-Nederlands	niet meegemaakt	5%	38%	57%
		wel meegemaakt	0%	55%	45%

* Het aantal niet-Nederlandse respondenten dat vaak overlast ervaart van jongeren in buurten met een gunstige leefbaarheid is te gering om verdere uitsplitsingen mogelijk te maken.

Bron: WoON 2009 – module Sociaal-Fysiek, Leefbaarometer 2008

Bij deze uitsplitsingen wordt een aantal zaken duidelijk:

- De overlast van jongeren met een gemengde herkomst is vooral aan de orde in de buurten met een gunstige leefbaarheid. Doordat dit verhoudingsgewijs veel buurten zijn, bepaalt dat voor een groot deel het totaalbeeld.
- De overlast van jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond is vooral groot in de wijken met een mindere leefbaarheid.
- Als men zelf is uitgescholden door jongeren, wordt vaker aangegeven dat de overlast veroorzakende jongeren van niet-Nederlandse herkomst zijn.
- De overeenkomst in de perceptie van bewoners met een Nederlandse en niet-Nederlandse herkomst komt – als de buurt waarin men woont en slachtofferschap erbij wordt betrokken – sterk overeen.

De gedachte dat de jongerenoverlast in grote mate wordt veroorzaakt door jongeren van niet-Nederlandse herkomst kan – in ieder geval voor zover dit de minder leefbare wijken en de oordelen van de slachtoffers betreft – worden bevestigd. Volgens de bewoners die recent zijn uitgescholden op straat, zijn dit in meerderheid jongeren van niet-Nederlandse herkomst. Mensen die wel vaak jongerenoverlast ervaren maar niet zelf zijn uitgescholden, hebben de indruk dat het vaker om groepen jongeren met een gemengde herkomst gaat.

In de wijken met een gunstiger leefbaarheid zijn het volgens de bewoners vooral groepen jongeren met een gemengde samenstelling naar herkomst die de overlast veroorzaken. De verhouding van de herkomst van de jongeren binnen die groepen is onbekend. Het is dus mogelijk dat in een groep Nederlandse jongeren een enkele jongere van niet-Nederlandse herkomst wordt waargenomen. Dan zou de verdeling in de groep een afspiegeling kunnen zijn van de samenstelling van de bevolking in die wijken. Gezien het geringe aandeel bewoners dat zegt de overlast vooral te ervaren van groepen Nederlandse jongeren – die toch de overgrote meerderheid vormen – is dat niet waarschijnlijk en is er vermoedelijk wel degelijk sprake van een oververtegenwoordiging van de niet-Nederlandse jongeren bij het veroorzaken van overlast.

Het is – in het licht van de discussie in de literatuur – van belang op te merken dat de uitkomsten die in deze paragraaf zijn gepresenteerd een nieuwe informatiebron bieden. Waar we enerzijds de criminaliteitscijfers hebben die een sterke oververtegenwoordiging van jongeren met een niet-Nederlandse herkomst laten zien en anderzijds de zelfrapportages van jongeren die aangeven dat de verschillen tussen Nederlandse jongeren en jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond nagenoeg afwezig zijn, hebben we nu de oordelen van de slachtoffers van jongerenoverlast over de herkomst van die jongeren. Die suggereren – net als de criminaliteitscijfers – dat er wel degelijk sprake is van een oververtegenwoordiging van niet-Nederlandse jongeren bij overlastgevend gedrag in de openbare ruimte. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het gaat om een oververtegenwoordiging ten opzichte van het aandeel niet-Nederlandse jongeren in de bevolking en niet om in absolute

zin grotere aantallen. Uiteindelijk worden de meeste gevallen van jongerenoverlast nog wel veroorzaakt door jongeren met een autochtoon Nederlandse herkomst, zo geeft ook tabel 3-11 aan.

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is op basis van een secundaire analyse van de WoON-module Sociaal-Fysiek ingegaan op welke gedragingen door bewoners worden geassocieerd met jongerenoverlast, hoe de overlast zich heeft ontwikkeld, waar de situaties van overlast vooral voorkomen, welke mensen meer overlast ervaren en wat voor indicaties er zijn met betrekking tot de overlastgegenden.

Overlastgevend gedrag

Gedrag dat door bewoners sterk wordt geassocieerd met jongerenoverlast betreft het lastigvallen van voorbijgangers, vernielingen, drugoverlast, bedreigingen en berovingen. Ander potentieel overlastgevend gedrag (hard rijden met brommers bijvoorbeeld) komt veelal wel meer voor, maar leidt minder sterk tot een kwalificatie 'jongerenoverlast'.

Ontwikkeling van jongerenoverlast

Het aandeel bewoners dat aangeeft 'vaak' overlast van jongeren te ervaren, is sinds 2002 ongeveer gelijk gebleven. Dat gaat in tegen de algemene beeldvorming, maar is een conclusie die wordt geschraagd door meerdere bronnen: WoON, IVM en VMR.

Waar komt overlast meer voor?

Jongerenoverlast komt meer voor in de grote steden, in gebieden met een hoge stedelijkheidsgraad en in wijken en buurten met een ongunstige leefbaarheid. In buurten met een (zeer) negatieve leefbaarheid geeft bijna een op de drie bewoners aan 'vaak' jongerenoverlast te ervaren.

Wie ervaren veel overlast van jongeren?

De mensen die vooral veel overlast van jongeren ervaren zijn allereerst de bewoners van de wijken met een ongunstige leefbaarheid. Dat zijn dus ook vaker bewoners met een laag inkomen en een niet-westerse herkomst. In tegenstelling tot wat nog wel eens wordt aangenomen, is er geen indicatie dat ouderen meer jongerenoverlast ervaren. Zij zijn vergeleken met andere leeftijdsgroepen juist minder geneigd om jongerenoverlast te rapporteren.

Of mensen contacten hebben in de buurt hangt samen met ervaren jongerenoverlast. In het bijzonder geldt dat als mensen geen contacten hebben (dus noch oppervlakkig, noch intensief) met burens en buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst, zij dan vaker jongerenoverlast ervaren. Het hebben van oppervlakkige contacten (groeten, praatje maken) met Nederlandse buurtgenoten hangt in het bijzonder voor autochtone bewoners samen met minder ervaren jongerenoverlast.

Overlastgegenden

Om een indruk te krijgen van wie de overlastgegenden zijn, is nagegaan bij mensen die wel eens zijn uitgescholden door jongeren in de buurt en die aangeven jongerenoverlast te ervaren, wat volgens hen de herkomst is van de overlastgegenden. In wijken met een minder leefbaarheid zijn dat zowel volgens allochtone bewoners als volgens autochtone bewoners in meerderheid jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond. In wijken met een gunstige leefbaarheid zijn dat vooral 'gemengde' groepen. In alle gevallen worden zeer zelden groepen jongeren van Nederlandse herkomst aangewezen door de slachtoffers. Deze uitkomst correspondeert met de oververtegenwoordiging van jongeren met een niet-westerse herkomst in de statistieken van aan overlast gerelateerde delicten. Per saldo zijn hierdoor de autochtone jongeren verantwoordelijk voor iets meer dan de helft (54%) van de aan overlast gerelateerde delicten.

4

Invloed van omgevingsfactoren op jongerenoverlast

In dit hoofdstuk gaan we in op de mate waarin specifieke omgevingsfactoren van invloed zijn op de ervaren jongerenoverlast. Achtereenvolgens gaan we in op fysieke omgevingsfactoren (kenmerken van de openbare ruimte, specifieke attractiepunten, woningvoorraad en kenmerken op stedelijk niveau), de meer sociale aspecten (samenstelling van de bevolking in een buurt en normen en gedrag) en institutionele factoren. Een deel van deze omgevingsfactoren is in het vorige hoofdstuk in beschrijvende zin al de revue gepasseerd. In dit hoofdstuk ligt de nadruk vooral op de elementen die nog niet aan de orde zijn geweest en op de mate waarin de verschillende aspecten gezamenlijk bijdragen aan de kans op het vóórkomen van jongerenoverlast. Daarvoor worden de verschillende aspecten in een verklarende analyse samengebracht.

4.1 Kenmerken van de openbare ruimte

Van de volgende kenmerken van de openbare ruimte komt uit de literatuur naar voren dat er een invloed op het voorkomen van jongerenoverlast mag worden verwacht:

- onoverzichtelijke openbare ruimte/toezichtmogelijkheden;
- aantal gebruikers van de openbare ruimte;
- schone en hele openbare ruimten.

4.1.1 Schoon en heel

De relatie tussen de mate waarin een openbare ruimte schoon en heel is en de ervaren jongerenoverlast is deels in het vorige hoofdstuk aan de orde geweest. Daarin is beschreven dat er een negatieve relatie is tussen de mate waarin een omgeving 'schoon en heel is' en de perceptie van jongerenoverlast. Dus: hoe meer schoon en heel, hoe minder jongerenoverlast. Of omgekeerd: in omgevingen waar sprake is van vervuiling en vernieling wordt meer jongerenoverlast ervaren. De samenhang tussen de staat van de openbare ruimte en het voorkomen van jongerenoverlast was niet erg sterk. Dit komt waarschijnlijk omdat er allerlei redenen kunnen zijn waarom een omgeving niet als schoon en heel kan worden gekwalificeerd en dat er allerlei redenen kunnen zijn waarom ergens jongerenoverlast is. Die jongerenoverlast kan zich verder

natuurlijk ook in andere zaken manifesteren dan in vernieling en vervuiling. Desondanks volgt uit de analyses dat er hoe dan ook samenhang bestaat. Hoe die dan in termen van causaliteit moet worden geïnterpreteerd is echter nog onduidelijk.

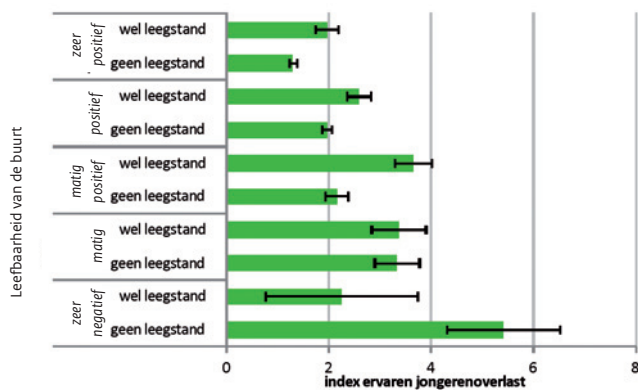
Waar we hier in geïnteresseerd zijn is of – in vergelijkbare omstandigheden, dus in buurten die bijvoorbeeld qua leefbaarheid vergelijkbaar zijn – omgevingen die schoon en heel zijn minder aantrekkelijk zijn voor jongeren om overlast te veroorzaken dan gebieden die meer vervuild zijn. Het gaat er dus niet zozeer om of het gedrag van de jongeren tot vervuiling en vernieling leidt, maar of vervuilde en vernielde omgevingen meer jongerenoverlast oproepen. In dit hoofdstuk verleggen we de aandacht om die reden naar indicatoren waarvan het niet plausibel is dat die worden veroorzaakt door delinquent gedrag van jongeren, zoals leegstaande panden, braakliggende terreinen en de staat van onderhoud van de openbare ruimte.

Of er leegstand is, is bekend uit zowel het oordeel van bewoners als uit inspecties (alleen in de G31).

In relatie tot het oordeel van bewoners blijkt – ook als we controleren voor de leefbaarheid van de buurt – een relatie te bestaan tussen het voorkomen van leegstand (van woningen) en de ervaren jongerenoverlast. Opmerkelijk genoeg is dat verband niet in alle typen buurten hetzelfde. In de buurten met een matig positieve tot zeer positieve leefbaarheid is het verband zoals verwacht: als er leegstand is, is er meer jongerenoverlast. In de buurten met een (zeer) negatieve leefbaarheid is het verband omgekeerd: als er geen leegstand is, is er meer jongerenoverlast. En hoewel er flinke marges zijn, is dat wel een significant verschil.

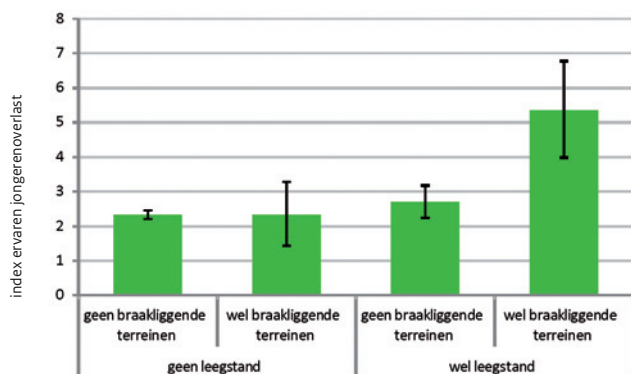
Er zijn verschillende redenen denkbaar voor de omgekeerde relatie in de minder leefbare buurten. Een daarvan is dat de leegstand in deze buurten eerder een teken is dat de buurt wordt aangepakt dan dat het een leegstand is die 'vanzelf' tot stand is gekomen en die op z'n beloop wordt gelaten. Bekend is dat in veel buurten (zie bijvoorbeeld ook Leidelmeijer, Schulenberg en Bogaerts, 2009) waar herstructurering aan de orde is, er een verscherpt beleid wordt gevoerd om de ongewilde effecten van (tijdelijke) leegstand tegen te gaan.

figuur 4-1 Ervaren jongerenoverlast naar de leefbaarheid van de buurt en het oordeel van bewoners over of er leegstand voorkomt in de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

figuur 4-2 Ervaren jongerenoverlast naar het voorkomen van leegstand en braakliggende terreinen in de G31 en gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt

* Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

Uit de inspecties blijkt eveneens een relatie tussen leegstand in de buurt en ervaren jongerenoverlast door bewoners. Gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt blijkt de jongerenoverlast vooral groot als er in de nabije woonomgeving¹⁹ sprake is van zowel leegstand van woningen als van braakliggende terreinen.

Voor het onderhoud van de publieke ruimte wordt geen zelfstandig effect gevonden in relatie tot jongerenoverlast. Wel is de situatie waarin er een cumulatie is van leegstand, braakliggende terreinen en matig tot slecht onderhoud van de publieke ruimte de situatie waarin de jongerenoverlast onmiskenbaar ook het grootst is.

¹⁹ De inspecteurs hebben hierbij niet de gehele buurt verkend om na te gaan of er sprake is van leegstand of braakliggende terreinen, maar hebben zich geconcentreerd op een gebied van zo'n 100 à 200 meter rond de woning waar de respondent woont. We refereren hieraan als de 'nabije woonomgeving' omdat het een gebied in de directe nabijheid van de woning van de respondent betreft.

Aantal gebruikers van de openbare ruimte

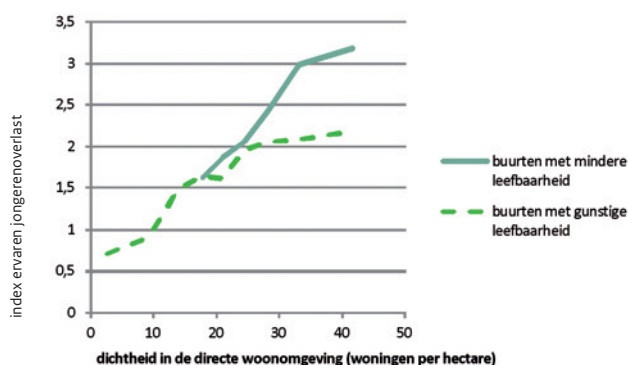
Er is niet voor heel Nederland bekend hoeveel mensen gebruikmaken van de openbare ruimte. Gebruik van de openbare ruimte is in dit onderzoek geoperationaliseerd door de woningdichtheid en banendichtheid. De gedachte is dan dat als op eenzelfde oppervlak verhoudingsgewijs meer mensen wonen en/of werken het gebruik van de openbare ruimte intensiever is dan wanneer er weinig mensen wonen en/of werken.

Een grotere dichtheid van wonen en werken hangt samen met meer jongerenoverlast. De relatie heeft ook betrekking op het aantal banen binnen de buurten met een gunstige leefbaarheid. In de buurten met een mindere leefbaarheid hangt alleen de dichtheid van de woningen significant samen met jongerenoverlast: hoe hoger de dichtheid in de directe woonomgeving (straal van 200 meter), hoe groter de kans dat bewoners overlast van jongeren ervaren.

Uit eerder onderzoek is al bekend dat de dichtheid van de bebouwing – en daarmee vermoedelijk ook de gebruikintensiteit van de openbare ruimte – vrij sterk samenhangt met de leefbaarheid van de buurt. In buurten met een lage dichtheid gaat het met de leefbaarheid gemiddeld genomen beter. Het is dus belangrijk om daarmee rekening te houden in de analyses. In figuur 4-3 kan worden gezien hoe duidelijk die samenhang ook terugkomt wanneer de qua leefbaarheid betere en mindere buurten worden onderscheiden. Er blijken nagenoeg geen mindere buurten te zijn met een lage dichtheid (tot ongeveer 15 woningen per hectare), wat kan worden afgeleid uit de ontbrekende waarnemingen in de figuur. Die zijn er wel voor de buurten met een gunstige leefbaarheid.

In figuur 4-3 is duidelijk zichtbaar dat de relatie tussen dichtheid en jongerenoverlast over de gehele linie van dichtheden geldig is. Ook bij lage dichtheden is er bijvoorbeeld al verschil in ervaren jongerenoverlast tussen een omgeving met 10 woningen per hectare en een omgeving met 20 woningen per hectare. Uit de figuur blijkt ook dat de relatie tussen dichtheid en jongerenoverlast geen wetmatigheid is die in alle omstandigheden hetzelfde is. Waar in de buurten met een gunstige leefbaarheid de ervaren jongerenoverlast een limiet lijkt te bereiken vanaf circa 30 woningen per hectare, geldt dat niet voor de buurten met een mindere leefbaarheid. Bij eenzelfde hogere dichtheid kan er dus wel degelijk een behoorlijke variatie bestaan in de ervaren jongerenoverlast.

figuur 4-3 Ervaren jongerenoverlast naar de dichtheid van de (woon) bebouwing in buurten met een goede en mindere leefbaarheid

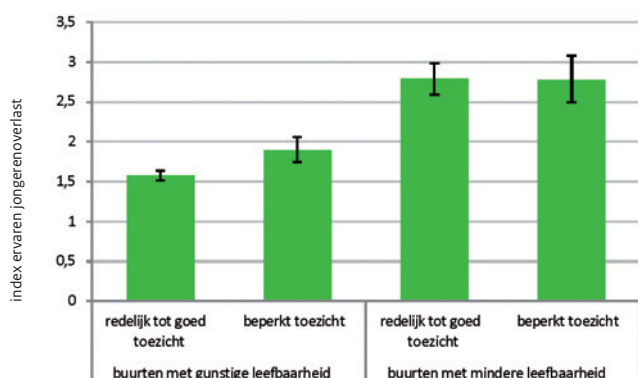

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

Overzichtelijkheid en toezichtmogelijkheden

De inspecteurs hebben nagegaan of en in welke mate er vanuit woningen in de nabijheid toezichtmogelijkheden zijn op de openbare ruimte. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat in situaties waar er betere toezichtmogelijkheden zijn, er ook minder kans is op overlast. De kans op identificatie bijvoorbeeld is groter als de zichtbaarheid groot is, hoewel dat wel veronderstelt dat er dan ook mensen thuis zijn die iets kunnen zien.

figuur 4-4 Ervaren jongerenoverlast naar de toezichtmogelijkheden op de openbare ruimte in de G31 onderscheiden naar de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

De verwachting wordt enigszins bewaarheid op basis van de analyses (figuur 4-4). In de buurten met een gunstige leefbaarheid maakt het wel uit of er vanuit de woningen goede toezichtmogelijkheden zijn. In buurten waar de leefbaarheid al minder is, maakt het weinig verschil. Dit onderscheid zou er wellicht mee kunnen samenhangen dat jongerenoverlast in de buurten met een positieve leefbaarheid van een andere aard is dan in de buurten met leefbaarheidsproblemen. Evenzo is het goed denkbaar dat de overlastgegenden in de buurten met een positieve leefbaarheid gevoeliger

zijn voor de kans om te worden betrapt. Immers, als de overlast serieuzere vormen aanneemt, wordt deze ook steeds meer sociaal van aard, met uitschelden, bedreigingen en berovingen. Bij dergelijke vormen van overlastgevend gedrag is het al dan niet betrapt worden logischerwijs geen doorslaggevend punt meer.

4.1.2 Specifieke attractiepunten

Uit de literatuur komt naar voren dat jongerenoverlast zich vaak concentreert rond en nabij specifieke 'attractiepunten'. Dat zijn voorzieningen die jongeren aantrekkelijk vinden, bijvoorbeeld omdat het voor de hand liggende ontmoetingsplekken zijn, omdat er 'iets te doen is', er mensen zijn om lastig te vallen, er sprake is van weinig toezicht en controle en een hoge mate van anonimiteit, of omdat men er toch al moest zijn en het dus voor de hand ligt om er te blijven 'hangen'. Dergelijke specifieke elementen in de omgeving kunnen bijvoorbeeld (school)pleintjes, snackbars, koffieshops, bushokjes, zwembaden, (routes naar) uitgaansgelegenheden, winkels, winkelcentra, (niet-)toegewezen hangplekken en speelveldjes in woonbuurten, bedrijven of evenementen zijn. We verkennen in deze paragraaf of bewoners die nabij enkele van deze attractiepunten wonen, meer overlast van jongeren ervaren dan bewoners die dat niet doen.

In de module Sociaal-Fysiek is van een aantal voorzieningen in de buurt direct gevraagd of deze – indien aanwezig – overlast opleveren. Het resultaat is weergegeven in tabel 4-1. Daaruit blijkt dat coffeeshops de meeste directe jongerenoverlast genereren. Van bel- en internetwinkels en multiculturele voorzieningen wordt veel minder overlast ervaren.

tabel 4-1 Met specifieke voorzieningen in de buurt geassocieerde overlast en de relatie met ervaren overlast door jongeren bij aanwezigheid van deze voorzieningen

	% bewoners dat hiervan overlast ervaart	% vaak overlast door jongeren (NL=6%)	index ervaren jongerenoverlast (NL=1,6)
coffeeshops	17%	15%	3,0
multiculturele voorzieningen	4%	13%	2,7
lege winkelpanden	9%	11%	2,6
bel- en internetwinkels	3%	14%	2,7
overige horeca	6%	7%	2,0

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek

Wanneer we niet direct op het oordeel over de overlast van deze voorzieningen afgaan, maar kijken naar de mate waarin jongerenoverlast wordt ervaren als deze voorzieningen in de buurt zijn, verandert het beeld enigszins. In de buurt van coffeeshops wordt de meeste jongerenoverlast ervaren.

Maar multiculturele voorzieningen alsmede bel- en internetwinkels en lege winkelpanden zitten daar dichtbij. Er is dus een verschil tussen de mate waarin mensen overlast ervaren van specifieke voorzieningen en de mate waarin men jongerenoverlast ervaart indien de betreffende voorzieningen in de buurt aanwezig zijn. Het kan dan zijn dat de betreffende voorzieningen indicatief zijn voor het soort buurt waarin ze staan en dat de jongerenoverlast met het type buurt samenhangt en niet met de betreffende voorziening. Maar het is ook mogelijk dat de voorzieningen jongeren aantrekken die zich in de nabijheid blijven ophouden. De overlast heeft dan niet direct met de voorziening te maken, maar de aanwezigheid van de voorziening zorgt er wel voor dat de jongeren zich in de nabijheid ophouden - en overlast veroorzaken.

Uit de analyses blijkt dat beide waar zijn. De genoemde voorzieningen komen inderdaad meer voor in de buurten met een mindere leefbaarheid. Zo rapporteert 9% van de bewoners van de buurten met een gunstige leefbaarheid een coffeeshop in de buurt tegenover 32% van de bewoners van een buurt met een mindere leefbaarheid (tabel 4-2). Maar er zijn ook in de buurten met een gunstige leefbaarheid voldoende bewoners met een coffeeshop in de nabijheid om te kunnen vaststellen dat in beide buurttypen, de situatie met een coffeeshop in de buurt leidt tot meer overlast van jongeren dan een situatie zonder coffeeshop. Alleen voor 'overige horeca' is het verschil – in het bijzonder in de buurten met een mindere leefbaarheid – gering. De mate van jongerenoverlast bij de aanwezigheid van lege winkelpanden, multiculturele voorzieningen en bel- en internetwinkels is in het bijzonder in de buurten met leefbaarheidsproblemen hoog te noemen en redelijk vergelijkbaar met de mate van overlast als er een coffeeshop in de buurt is. Het is niet onwaarschijnlijk dat – gezien de hoge mate van voorkomen van deze voorzieningen in de buurten met een mindere leefbaarheid – hier sprake is van overlappende invloeden.

Door de inspecteurs is bij de respondenten in de G31 nog nader geïnventariseerd of de volgende potentiële attractiepunten in de directe woonomgeving aanwezig waren:

- ontmoetingsfuncties;
- buurthuis;
- coffeeshop;
- horecagelegenheid met alcohol;
- horecagelegenheid zonder alcohol;
- eetgelegenheid;
- overige eetgelegenheid;
- religieus gebouw;
- plein.

De aanwezigheid van de meeste van deze gelegenheden in de G31 hangt samen met ervaren jongerenoverlast. Alleen de aanwezigheid van een buurthuis en een horecagelegenheid waar alcoholhoudende dranken worden geschonken, zoals een (grand) café, bar of disco, doet dat niet.

De associatie met jongerenoverlast is het grootst voor de aanwezigheid van een religieus gebouw (vooral in de buurten met een mindere leefbaarheid), gevolgd door de horecagelegenheden waar geen alcohol wordt geschonken (vooral in de buurten meteen gunstige leefbaarheid) en de 'ontmoetingsfuncties'. Het is opvallend dat het vooral de aanwezigheid van dit soort – betrekkelijk neutrale – functies is die samenhangt met het voorkomen van jongerenoverlast, terwijl meer voor de hand liggende gelegenheden als buurthuizen en cafés nauwelijks extra jongerenoverlast genereren.

tabel 4-2 Aanwezigheid van specifieke voorzieningen (volgens bewoners) in buurten met een gunstige leefbaarheid en met een mindere leefbaarheid en de met die aanwezigheid geassocieerde mate van jongerenoverlast

	Buurten met gunstige leefbaarheid			Buurten met mindere leefbaarheid		
	% aanwezig	index jongerenoverlast		% aanwezig	index jongerenoverlast	
		aanwezig	niet aanwezig		aanwezig	niet aanwezig
coffeeshops	9%	2,6	1,5	32%	3,5	2,8
overige horeca	53%	1,8	1,5	63%	3,0	3,0
lege winkelpanden	22%	2,3	1,5	34%	3,4	2,8
multiculturele voorzieningen (zoals theehuizen en etnische winkels)	13%	2,2	1,5	50%	3,4	2,7
bel- en internetwinkels	11%	2,3	1,5	43%	3,3	2,8

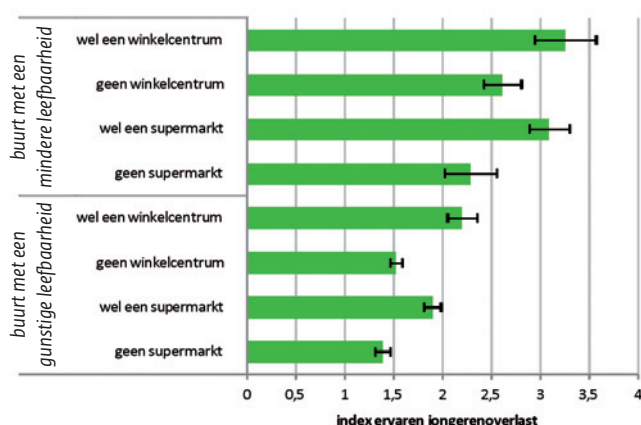
Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

Ook de relatie met de aanwezigheid van een coffeeshop is in deze analyse minder sterk (maar nog wel significant²⁰) dan met de minder voor de hand liggende gelegenheden. Het is denkbaar dat er rond de horeca met alcoholvergunning en buurthuizen een strikter beleid wordt gehanteerd om overlast tegen te gaan. Daardoor worden mogelijkwerwijs juist de meer neutrale op ontmoeting ingestelde gelegenheden plekken die aantrekkelijk zijn voor jongeren om te hangen.

Winkelcentrum, supermarkt

De aanwezigheid van een winkelcentrum en/of een supermarkt in de buurt hangt sterk samen met de prevalentie van jongerenoverlast. Dat geldt zowel in de wijken met een mindere leefbaarheid als in wijken met een gunstige leefbaarheid. Deze attractiepunten hebben – van de in deze paragraaf behandelde voorzieningen – de sterkste samenhang met de prevalentie van jongerenoverlast. Belangrijk te vermelden is dat dit wel voor een belangrijk deel wordt bepaald doordat dit kenmerk voor alle respondenten/wijken bekend is en dus niet op basis van de oordelen van de inspecteurs in de G31tot stand is gekomen. Er zijn simpelweg meer waarnemingen, wat de uitkomst betrouwbaarder maakt. Qua niveau van jongerenoverlast is de aanwezigheid van een winkelcentrum in de buurt vergelijkbaar met de aanwezigheid van een coffeeshop zoals door bewoners gerapporteerd. De samenhang met de aanwezigheid van een winkelcentrum is vooral groot in de buurten met een gunstige leefbaarheid, terwijl de samenhang met de aanwezigheid van een supermarkt vooral sterk is in de minder leefbare buurten.

figuur 4-5 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de aanwezigheid van een winkelcentrum en een supermarkt, naar de leefbaarheid in de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

4.1.3 Scholen

Een van de attractiepunten voor jongeren wordt gevormd door scholen. Het is een bijzonder attractiepunt omdat het – net als andere gelegenheden – een plek kan zijn waar jongeren naartoe gaan om ‘te hangen’ maar het is ook een ‘distributiepunt’ van jongeren in de omgeving. De nabijheid van een school vergroot in beginsel de kans dat er zich jongeren in de omgeving van die school ophouden en mogelijkwerwijs overlast veroorzaken. We gaan twee dingen na: (1) in hoeverre de afstand van bewoners tot scholen van verschillende typen een rol speelt bij de ervaring van jongerenoverlast en (2) wat de invloed is van de omvang van de scholen en de herkomst van de leerlingen.

De aanwezigheid van scholen hangt samen met de mate waarin bewoners overlast ervaren van jongeren. Het lijkt daarbij niet direct te gaan om de nabijheid in de zin dat dichterbij ook meer overlast betekent. Het is eerder een bredere straal rond de scholen die de invloed van de aanwezigheid van de jongeren ervaart. Verschillende schooltypen lijken daarbij een wat andere straal te hebben waarbinnen de invloed het grootst is. We hebben daarbij de relatie tussen de aanwezigheid van scholen²¹ binnen stralen van 50, 100, 200 en 300 meter en jongerenoverlast onderzocht. De effecten waren het sterkst voor:

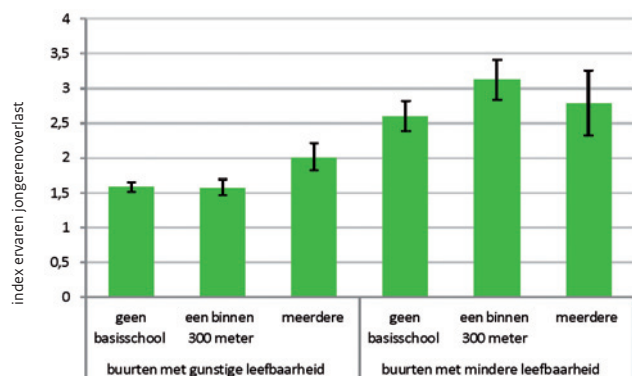
- Basisonderwijs – 300 meter
- Speciaal onderwijs – 100 meter
- Voortgezet onderwijs - VMBO – 200 meter
- Voortgezet onderwijs – overig – 100 meter

De relatie tussen de aanwezigheid van scholen voor basisonderwijs en jongerenoverlast is van de hier onderscheiden schooltypen vermoedelijk het meest te interpreteren in termen van de school of het schoolplein als attractiepunt. Immers, de leerlingen van de basisschool zijn zelf nog niet vaak de bron van jongerenoverlast – tenzij het gaat over de productie van geluid. In figuur 4-6 kan worden gezien dat in de buurten met een gunstige leefbaarheid de aanwezigheid van een basisschool binnen 300 meter niet samenhangt met meer jongerenoverlast. Dat ontstaat pas als er meerdere basisscholen zijn binnen die afstand. In de buurten met een mindere leefbaarheid is een basisschool in de nabijheid van 300 meter voldoende om meer jongerenoverlast te ervaren. De aanwezigheid van meer basisscholen maakt dan niet meer uit.

²⁰ De inspecteurs hebben erg weinig coffeeshops waargenomen. Dat is de reden dat het effect hiervan niet erg groot is, hoewel de indexwaarde bij aanwezigheid van overlast wel behoorlijk groot is.

²¹ Gegevens over scholen voor MBO en HBO/WO bleken onvoldoende bruikbaar doordat de gegevens niet altijd op het niveau van vestigingen beschikbaar bleken. Deze schooltypen zijn verder buiten de analyses gehouden.

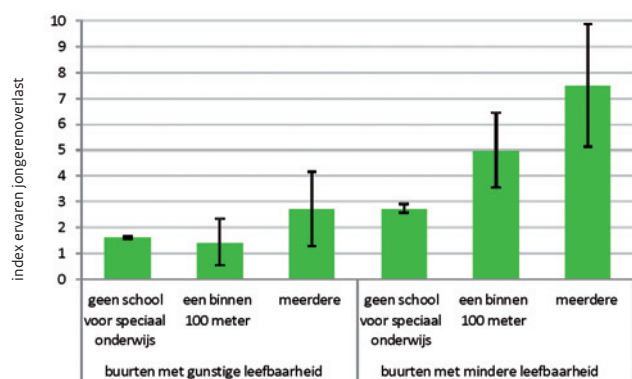
figuur 4-6 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de aanwezigheid van basisscholen binnen 300 meter

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, Basisgegevens Bekostigd Onderwijs (BBO)

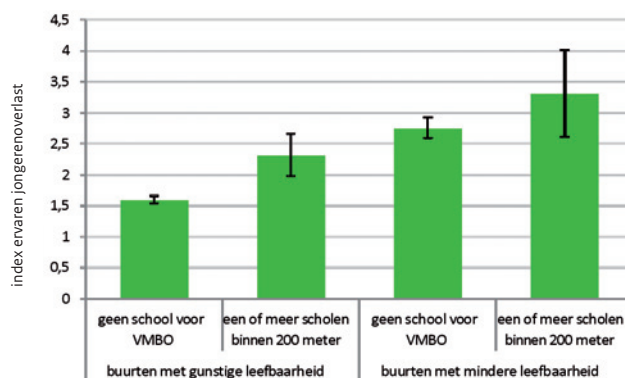
Scholen voor speciaal onderwijs zijn dunner gezaaid. Het is om die reden ook lastiger om er effecten voor af te leiden. In buurten met een gunstige leefbaarheid lijkt er geen effect uit te gaan van de aanwezigheid van een of meer scholen voor speciaal onderwijs. Dat is anders in buurten met een mindere leefbaarheid. Hoewel de onzekerheidsmarges aanzienlijk zijn, hangt de aanwezigheid van één of meer scholen voor speciaal onderwijs binnen 100 meter duidelijk samen met meer jongerenoverlast in deze buurten. Scholen voor voortgezet onderwijs kunnen behalve als attractiepunt eveneens als distributiepunt van jongeren in een wijk fungeren. We maken een onderscheid tussen scholen voor VMBO (inclusief LWO en Praktijkonderwijs) en andere scholen voor voortgezet onderwijs (HAVO, VWO en combinaties).

figuur 4-7 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de aanwezigheid van scholen voor speciaal onderwijs binnen 100 meter

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, BBO

figuur 4-8 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de aanwezigheid van scholen voor VMBO binnen 200 meter

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, BBO

De relatie tussen de aanwezigheid van scholen voor voortgezet onderwijs en ervaren jongerenoverlast door bewoners in de buurt verschilt niet veel tussen de schooltypen. De aanwezigheid van beide typen in de buurt leidt tot meer jongerenoverlast. Voor beide geldt ook dat de invloed vooral sterk merkbaar is in de buurten met een gunstige leefbaarheid. Daar leidt de aanwezigheid van scholen voor VMBO tot een straal van 200 meter rond de school tot meer overlast. Bij scholen voor VO is dat het sterkst binnen een straal van 100 meter rond de school.

4.2 Woningvoorraad

Een aantal kenmerken van de woningvoorraad wordt in verband gebracht met het vóórkomen van overlastsituaties. Hierin komen – als daarvoor niet wordt gecontroleerd – ook kenmerken van de bewoners in terug. Er zijn immers vrij sterke relaties tussen de sociaaleconomische status van bewoners en de woningen waar ze in wonen. In de sociale huur zijn voor het overgrote deel lagere inkomens gehuisvest en in de grote steden ook vaak bewoners van niet-Nederlandse herkomst.

4.2.1 Woningtypen

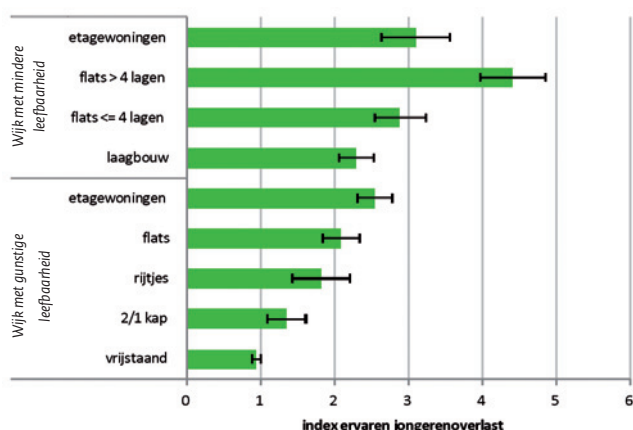
Er zijn ook argumenten voor een meer intrinsieke relatie tussen kenmerken van de woningvoorraad en de prevalentie van overlast. Zo is het niet onlogisch dat wanneer men dicht op elkaar woont, men ook meer overlast van elkaar ervaart. Dat is evident voor burengerucht, maar het kan ook voor jongerenoverlast gelden. Bijvoorbeeld, als een gebouw een entree heeft die een favoriete hangplek is voor jongeren, dan worden in beginsel alle bewoners die van die entree gebruikmaken daarmee geconfronteerd. Als er meerdere entrees zijn – zoals bij laagbouw gebruikelijk is – dan blijft de overlast tot een kleinere groep bewoners beperkt. Er kan op twee manieren worden gekeken naar de relatie tussen woningtype en jongerenoverlast.

Er kan (1) worden gekeken naar het overheersende woningtype in een buurt en naar (2) het woningtype van de bewoner die overlast ervaart zelf. In relatie tot het woningtype in de buurt zijn de verschillen behoorlijk groot (figuur 4-9). De meeste overlast is te vinden in de buurten met een mindere leefbaarheid en in de buurten met veel hoogbouwflats (meer dan vier woonlagen). De overlast van jongeren in de buurten met veel (portiek)etagewoningen en met veel lage flats is vergelijkbaar. In de laagbouwbuurten is de overlast van jongeren gemiddeld het laagst. In de buurten met een gunstige leefbaarheid springen de buurten met etage(portiek)woningen er in negatieve zin uit.

Het beeld van de ervaren jongerenoverlast naar woningtype van de bewoner zelf levert in grote lijnen hetzelfde beeld op als bij het overheersende woningtype in de buurt. Dat ligt natuurlijk wel voor de hand, omdat waar een bepaald woningtype overheerst, de kans groot is dat een bewoner die in die buurt wordt ondervraagd ook in eenzelfde woningtype woont. Niettemin kunnen er ook wel verschillen zijn omdat in een buurt zelden slechts één woningtype voorkomt.

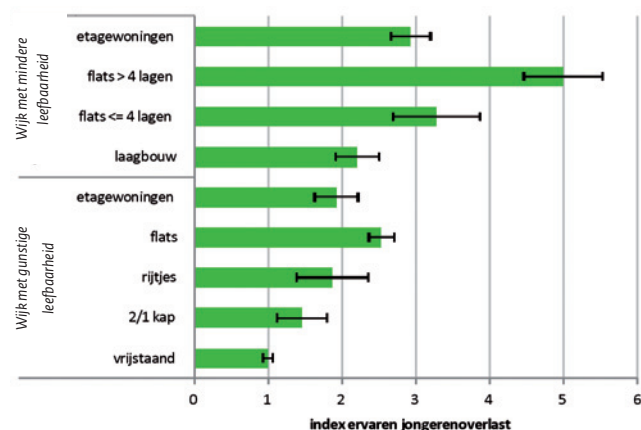
De verschillen in ervaren jongerenoverlast zijn wat groter als naar het woningtype van de bewoners zelf wordt gekeken dan wanneer het overheersende woningtype in de buurt wordt vergeleken. In het bijzonder springen de flats (met een al dan niet overdekte galerij) er in negatieve zin meer uit. En van de flats zijn het vooral de flats met meer dan vier bouwlagen waarin bewoners veel overlast van jongeren ervaren. Om de index nog eens in perspectief te plaatsen: een score 5 wordt bereikt als alle bewoners aangeven 'soms' overlast te ervaren of wanneer de helft aangeeft 'vaak' overlast te ervaren (en de andere helft 'nooit'). In dit geval heeft ongeveer 40% van de bewoners van een hoogbouwflat 'vaak' overlast en nog eens een kwart 'soms'.

figuur 4-9 Ervaren jongerenoverlast naar het overheersende woningtype in de buurt, naar de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

figuur 4-10 Ervaren jongerenoverlast naar het woningtype van de woning van de respondent en de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

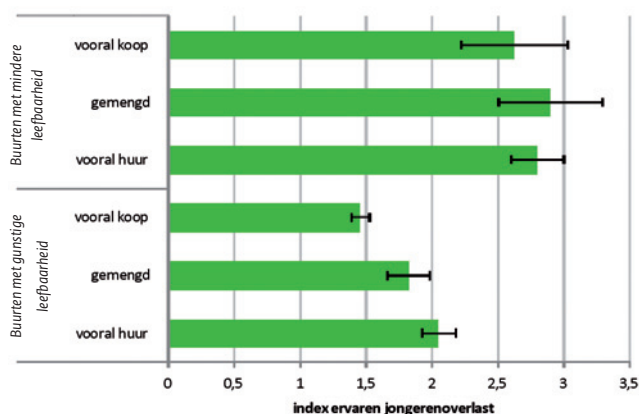
4.2.2 Eigendomsverhouding

Het is minder vanzelfsprekend dat de eigendomsvorm van de woning samenhangt met jongerenoverlast dan het woningtype. Echter, gegeven een koppeling met de mate waarin mensen zich verbonden voelen met hun woning (en dus de buurt waarin die staat) zou er toch samenhang kunnen zijn. De veronderstelling is dat kopers meer verantwoordelijkheid zouden nemen voor de leefbaarheid in de buurt – al is het maar omdat ze er een financieel belang bij hebben – en dus eerder situaties van jongerenoverlast actief aanpakken. Anderzijds is het beargumenteerbaar dat zij – juist vanwege het feit dat ze eigenaar-bewoner zijn – een bepaald gedrag eerder als overlastgevend zullen ervaren. De verwachting zou dan kunnen zijn dat in buurten met veel koopwoningen minder jongerenoverlast is, maar dat de eigenaar-bewoners zelf niet noodzakelijk minder jongerenoverlast hoeven te ervaren. Deze verwachting wordt enigszins bevestigd door de data.

De ervaren jongerenoverlast is – in ieder geval in de buurten met een gunstige leefbaarheid – lager in de buurten met voornamelijk koopwoningen dan in de gemengde buurten of de buurten waar vooral veel huurwoningen in staan (figuur 4-11). Dat verschil blijft ook stand houden binnen verdere gradaties van 'betere' buurten. Ook binnen de groep buurten die als 'zeer positief' kan worden gekenmerkt qua leefbaarheid is het nog steeds zo dat bewoners van de buurten waarin vooral koopwoningen staan minder jongerenoverlast ervaren dan in de meer gemengde buurten.

Op het niveau van de eigendomsverhouding van de bewoners zelf zijn er geen verschillen in de mate waarin bewoners van huurwoningen en bewoners van koopwoningen jongerenoverlast ervaren. Dat wil zeggen, mits rekening wordt gehouden met de leefbaarheid van de wijk. In de minder leefbare buurten en in de buurten met een gunstige leefbaarheid ervaren huurders en eigenaar-bewoners bij deze enkelvoudige vergelijking eenzelfde mate van jongerenoverlast.

figuur 4-11 Ervaren jongerenoverlast naar de eigendomsverhouding van de woningen in de buurt en de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

4.3 Kenmerken van de bevolking

Kenmerken van de bevolking die een relatie zouden kunnen hebben met het voorkomen van jongerenoverlast en die vooral in de literatuur terugkeren zijn:

- aandeel jongeren;
- werkloosheid;
- aandeel 'arme' gezinnen;
- aandeel vroegtijdige schoolverlaters;
- aandeel niet-westerse allochtonen.

Bij het aandeel jongeren is de gedachte: hoe meer jongeren, hoe groter de kans op overlast van die jongeren. De tweede en derde indicator hebben vooral te maken met de 'kansrijkheid' van de gezinnen waarin de jongeren groot worden. Er zijn in hoofdstuk 2 verschillende redenen de revue gepasseerd waarom de kans op delinquent/overlastgevend gedrag groter is als een jongere in een kansarm gezin groot wordt. Frustratie over de kansen op maatschappelijk succes is er een van, maar ook de wijze waarop de vrijetijdbesteding wordt vormgegeven speelt daar bijvoorbeeld een rol in. Het aandeel voortijdig schoolverlaters is vermoedelijk ook een uitdrukking van de kansen van een persoon op maatschappelijk succes, maar kan ook al een gevolg zijn van frustratie. Het is daarbij dan ook zeer goed denkbaar dat – als de voortijdig schoolverlater niet aan het werk is gegaan – de betreffende jongere de overmaat aan vrije tijd op een maatschappelijk minder gewenste manier invult.

De laatste indicator betreft het aandeel niet-westerse allochtonen. In het bijzonder in de statistieken van de geregistreerde delicten is een opvallend groot aandeel van de jonge delinquenten van niet-Nederlandse herkomst. Vooral de Marokkanen en Antillianen zijn daarin oververtegenwoordigd.

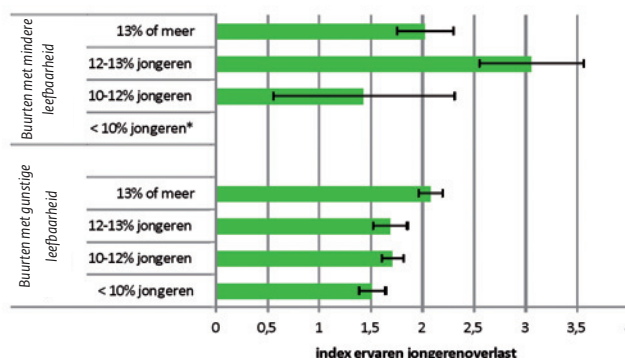
In paragraaf 3.5 is ook al aangegeven dat de – gepercipieerde – overlastgevers relatief vaak van niet-Nederlandse herkomst zijn, wat daarmee in overeenstemming is.

In deze paragraaf gaan we na of en in welke mate deze kenmerken van de bevolking in een buurt samenhangen met het vóórkomen van jongerenoverlast. Om de cirkelredeneringen die hierin kunnen ontstaan – en die ook in paragraaf 3.4 al zijn benoemd – enigszins te beperken, zullen we ook hier steeds controleren voor de leefbaarheid van de buurt.

4.3.1 Aandeel jongeren

In buurten waar veel jongeren wonen, zijn gemiddeld genomen minder jonge kinderen. Dat komt overeen met de ontwikkeling die buurten doormaken, waarbij veelal de start plaatsvindt met gezinnen met jonge kinderen, die ouder worden, waarna de buurt vergrijsd om daarna de cyclus te herhalen. Vanwege de samenhang is bij het nagaan van de invloed van het aandeel jongeren gecontroleerd voor het aandeel kinderen. Een ander relevant kenmerk dat samenhangt met zowel het aandeel kinderen als het aandeel jongeren is de herkomst van de gezinnen. Gemiddeld is het kindertal hoger bij gezinnen met een niet-westerse herkomst en – eveneens daar weer mee samenhangend is ook de sociaaleconomische status van de huishoudens van invloed. Er is in de analyse dan ook gecontroleerd voor het aandeel niet-westerse allochtonen om te voorkomen dat niet zozeer het aandeel jongeren maar het aandeel huishoudens van niet-westerse herkomst in de uitkomsten doorklinkt.

figuur 4-12 Ervaren jongerenoverlast naar het aandeel jongeren tussen 15 en 24 jaar in de buurt (kwartielgroepen²²) en de leefbaarheid van de buurt (* te weinig waarnemingen)

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, CBS

²² Kwartielgroepen zijn vier qua omvang gelijke groepen. Voor deze analyse geeft dat aan dat er ongeveer net zoveel respondenten wonen in buurten met minder dan 10% jongeren als dat er respondenten zijn die wonen in buurten met 13% of meer jongeren.

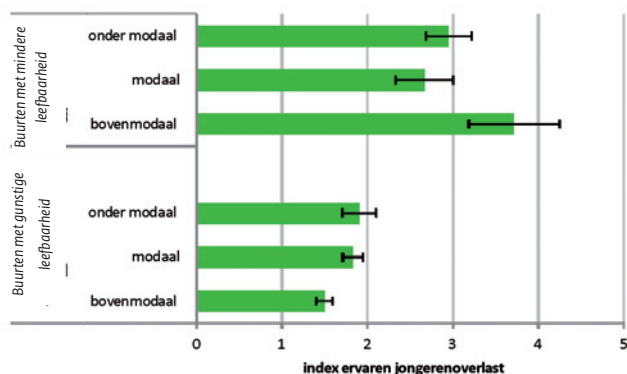
Er is een relatie tussen het aandeel jongeren in de leeftijd 15-24 jaar in een buurt en jongerenoverlast. Dat blijkt uit twee uitkomsten. Allereerst is het aandeel waarnemingen voor de combinatie 'buurten met een mindere leefbaarheid' en een gering aandeel jongeren (eerste kwartiel) zo beperkt dat er eigenlijk geen uitspraken over mogelijk zijn. Verder blijkt zowel in de wijken met een mindere leefbaarheid als in de wijken met een gunstige leefbaarheid dat de aanwezigheid van een groter aandeel jongeren in de leeftijd 15-24 jaar in een buurt samenhangt met meer ervaren overlast van jongeren. Een uitzondering op dit beeld is dat in de buurten met een mindere leefbaarheid, er in de gebieden met een aandeel jongeren van 13% of meer niet significant meer overlast is dan in de buurten met relatief weinig jongeren. Tegelijkertijd lijkt de overlast er wel minder te zijn dan in de gebieden die qua aandeel jongeren meer een middenpositie innemen (12-13%). Of dit een toevallige uitkomst betreft of dat hier een structurele betekenis aan moet worden gegeven, is vooralsnog onduidelijk.

Het aandeel kinderen in de leeftijd 0-14 jaar hangt niet samen met de prevalentie van jongerenoverlast als wordt gecontroleerd voor leefbaarheid en herkomst van de bewoners.

4.3.2 Sociaaleconomische status

De sociaaleconomische status van bewoners in een wijk hangt samen met de leefbaarheid in die wijk (zoals eerder is aangegeven). In Nederland wonen hogere inkomens gemiddeld genomen vaker in de betere wijken waar de leefbaarheid positiever is en de overlast veelal lager. De vraag is wat er van dat effect overblijft als wordt gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt. Als dit wordt onderzocht dan blijkt dat in de wijken met een gunstige leefbaarheid die relatie stand houdt. Dat wil zeggen dat in de buurten waar veel hogere inkomens wonen, minder jongerenoverlast wordt ervaren dan in de buurten met meer lagere inkomensgroepen (figuur 4-13). Vermoedelijk is het inkomen daar ook nog verder onderscheidend tussen de positieve en nóg positiever scorende wijken.

figuur 4-13 Ervaren jongerenoverlast naar de overheersende inkomenspositie van de bewoners in de buurt en de leefbaarheid van de buurt

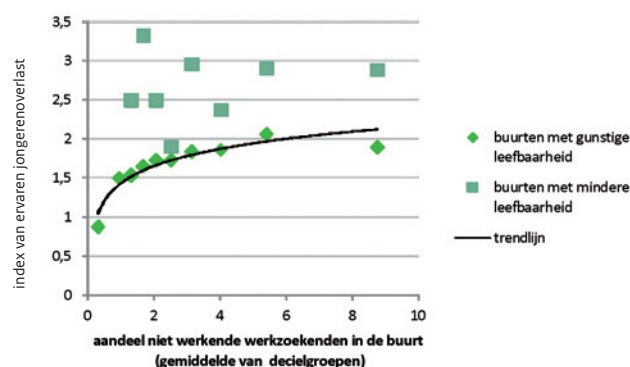

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

In minder leefbare buurten ontstaat een ander beeld. Daar zijn het de buurten waar verhoudingsgewijs veel hogere inkomens wonen, waar veel jongerenoverlast wordt ervaren (figuur 4-13). Het is niet onwaarschijnlijk dat het diezelfde jongerenoverlast is die de mindere leefbaarheid in deze buurten bepaalt. Immers, normaal gesproken is er een positieve samenhang tussen sociaaleconomische status van bewoners en de leefbaarheid in de wijk.

Voor het aandeel werklozen in de buurt is het beeld ook niet eenduidig (figuur 4-14). Wat wel eenduidig is, is dat er tussen de qua leefbaarheid zeer negatief scorende buurten, geen buurten zijn waar het aandeel werklozen erg laag is. In de twee meest negatieve klassen komt alleen de hoogste decielscore voor. De spreiding in de buurten met een gunstige leefbaarheid is veel groter. Ook tussen de zeer positief scorende buurten zijn buurten te vinden waar het aandeel werklozen hoog is, ook al wordt de spoeling daar wel wat dun.

figuur 4-14 Ervaren jongerenoverlast naar het aandeel niet-werkende werkzoekenden in de buurt (in decielklassen) en de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, CWI

Binnen de groep buurten met een gunstige leefbaarheid is er een duidelijke relatie tussen het aandeel werklozen en de ervaren jongerenoverlast. Die relatie houdt ook stand bij een verdere uitsplitsing in leefbaarheidsklassen. Dus, in buurten met een vergelijkbare leefbaarheid is de jongerenoverlast het minst waar het aandeel niet-werkende werkzoekenden het laagst is. Dit is anders in de buurten met een mindere leefbaarheid. Daarbinnen is er eigenlijk geen samenhang te bespeuren tussen het aandeel werklozen in de buurt en het aandeel jongerenoverlast.

4.3.3 Voortijdig schoolverlaters²³

De invloed van scholen met geregistreerde voortijdig schoolverlaters op de jongerenoverlast is zichtbaar. In principe geldt dat hoe meer voortijdig schoolverlaters een school kent, hoe groter de overlast van jongeren in de buurt van die school is. Dit zelfstandige effect verdwijnt echter als voor het type school dat in de buurt staat wordt gecontroleerd. Als er een school voor VMBO in de buurt staat, is dat voldoende indicatief voor de aanwezigheid van jongerenoverlast. Het aantal voortijdig schoolverlaters van de betreffende scholen levert dan geen significante extra bijdrage meer aan de verklaring van jongerenoverlast. Het aantal voortijdig schoolverlaters is daarmee vooral gerelateerd aan schooltype: relatief veel voortijdig schoolverlaters binnen het VMBO en minder bij HAVO/VWO.

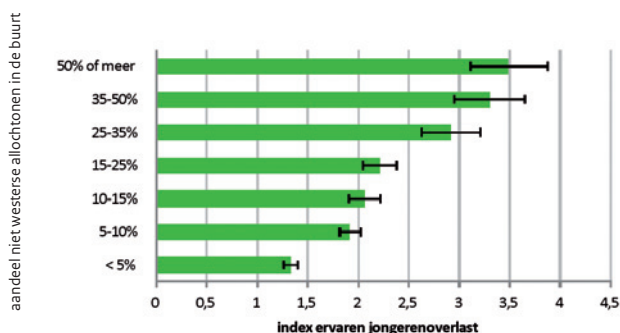
Dat de aanwezigheid van de scholen op zichzelf een betere verklaring biedt voor de overlast dan het aantal voortijdig schoolverlaters waar een school mee te maken heeft, suggereert dat de overlast een wat breder fenomeen betreft dan de jongeren die voortijdig stoppen met school.

Ook moet worden bedacht dat de voortijdig schoolverlaters in veel gevallen niet in de wijk wonen waar de school staat. Dat een school voortijdig schoolverlaters heeft, is dan ook meer indicatief voor de betreffende school (en eventueel de problemen waar de scholieren mee te maken hebben) dan met de aanwezigheid van voortijdig schoolverlaters nabij die school.

4.3.4 Herkomst

De herkomst van de bewoners in de buurt heeft een relatie met het voorkomen van jongerenoverlast. Gemiddeld genomen is de overlast aanzienlijk groter als het aandeel niet-westerse allochtonen in een buurt groter is.

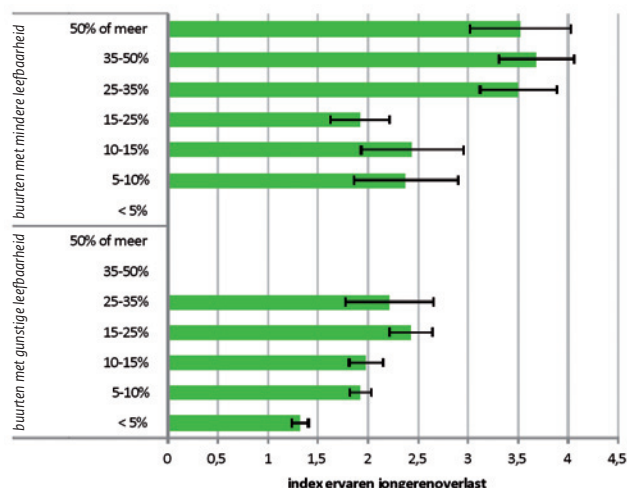
figuur 4-15 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot het aandeel niet westerse allochtonen in een buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; CBS

Op het niveau van CBS-buurtten lijken er twee 'drempels' te zijn: een bij de overgang van een aandeel allochtonen van minder dan 5% naar een aandeel tussen de 5 en 10% en een tweede drempel bij een overgang naar meer dan 25%. In figuur 4-16 kan worden gezien dat de eerste overgang betrekking heeft op de buurten met een op zichzelf gunstige leefbaarheid en de tweede op buurten met een mindere leefbaarheid.²⁴ Boven dat niveau van 25% zien we geen toename van de ervaren jongerenoverlast met een stijgend aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt. Hierbij zijn geen verschillen tussen allochtone en autochtone respondenten. De ervaren overlast in de wijken met meer dan 25% niet-westerse allochtonen is voor zowel autochtone Nederlanders als voor bewoners met een niet-Nederlandse herkomst van een vergelijkbaar niveau.

figuur 4-16 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot het aandeel niet westerse allochtonen in een buurt, naar de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008, CBS

Naar specifieke landen van herkomst van de bewoners van een buurt zijn de verschillen niet erg groot. Verhoudingsgewijs heeft het aandeel Marokkanen en 'overige niet-westerse allochtonen' de grootste invloed op de ervaren overlast door jongeren. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de vraag hoe de relatie tussen jongerenoverlast en de herkomst van de bewoners zich verhoudt tot de invloed van de sociaaleconomische status.

²³ Gegevens zijn afgeleid uit de Basisgegevens Bekostigd Onderwijs per school (VO).

²⁴ Een verdere uitsplitsing naar leefbaarheidsklassen is in verband met een te beperkt aantal waarnemingen niet mogelijk.

4.4 Normen, gedrag en imago

Een deel van de invloeden van normen en gedrag op de ervaren jongerenoverlast is al in hoofdstuk 3 behandeld waar is ingegaan op de omgang tussen buurtgenoten bijvoorbeeld. In deze paragraaf lichten we nog enkele aspecten erin wat meer detail uit. De onder normen en gedrag te scharen aspecten zijn:

- zichtbaarheid normen en gedragsregels in openbare ruimten;
- mate van gespannen verhouding tussen bevolkingsgroepen;
- buurtbetrokkenheid;
- sociale cohesie;
- sociale controle;
- hoeveelheid interetnisch contact tussen bewoners.

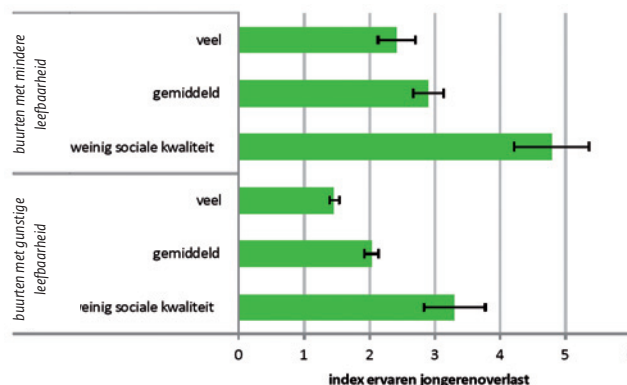
Over het eerste aspect – de expliciete zichtbaarheid van normen en gedragsregels in de zin van signalering (wat mag hier wel en wat mag niet) – hebben we geen informatie. De impliciete regels komen onder meer tot uiting in de mate waarin een buurt ‘schoon en heel’ is. Daar is in paragraaf 4.1.1 op ingegaan. De andere indicatoren – over de gespannenheid tussen bevolkingsgroepen, buurtbetrokkenheid, sociale cohesie en sociale controle zijn steeds net iets andere vormen van eenzelfde onderliggend fenomeen: hoe gaan de mensen in de buurt met elkaar om. De GSB-indicator ‘sociale kwaliteit’, ook wel aangeduid als ‘sociale cohesie’ is wat dat betreft een indicator die de lading aardig dekt. De indicator wordt afgeleid uit de antwoorden van respondenten op de vragen:

- mensen kennen elkaar in deze buurt;
- het is prettig om in deze buurt te wonen;
- ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid;
- ik voel me thuis in deze buurt.

De laatste vraag is ook al vrij uitgebreid aan bod geweest in paragraaf 3.4.2 in het vorige hoofdstuk.

De samenhang tussen de ervaren jongerenoverlast en de samengestelde indicator sociale kwaliteit is groot, zoals kan worden gezien in figuur 4-17. Zoals ook in hoofdstuk 3 is aangegeven is het lastig om in relatie tot antwoorden op vragen als ‘ik voel me thuis in deze buurt’ een causale relatie aan te nemen met de ervaring van jongerenoverlast. Dat is nog meer het geval bij een vraag als ‘het is prettig om in deze buurt te wonen’ die ook in deze indicator is verwerkt. Het is immers vrij onwaarschijnlijk dat iemand op die vraag in sterk bevestigende zin antwoordt terwijl hij of zij last heeft van de jongeren in de buurt.

figuur 4-17 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de sociale kwaliteit in de buurt (GSB-indicator), naar de leefbaarheid van de buurt

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek; Leefbaarometer 2008

Het is om die reden wenselijk om – als we iets willen zeggen over de relatie tussen hoe mensen met elkaar omgaan in de buurt en de mate waarin er jongerenoverlast wordt ervaren – te zoeken naar een relatie met meer neutrale kwalificaties. In het WoON zijn verschillende vragen gesteld die daar enige houvast voor bieden. In hoofdstuk 3 is al ingegaan op de mate waarin de bewoners zelf contact hebben met directe buren en andere mensen in de buurt. Ook is ingegaan op de ontwikkeling van de onderlinge contacten in de buurt. In deze paragraaf belichten we de relatie tussen ervaren jongerenoverlast en het oordeel over de samenstelling van de buurt en met aspecten van het imago van de buurt.

4.4.1 Oordeel over de samenstelling van de buurt

Bewoners is gevraagd om aan te geven of ze van mening zijn dat in de buurt veel of weinig mensen wonen met een bepaald kenmerk. Daarbij zijn de volgende kenmerken onderscheiden:

- alleenstaanden;
- gezinnen met jonge kinderen;
- jongeren in de leeftijd 14-25 jaar;
- werkloze mensen;
- mensen die geen Nederlands spreken;
- 65-plussers;
- mensen met een andere dan Nederlandse herkomst;
- mensen met een ander geloof.

Vervolgens is gevraagd of men zou willen dat de samenstelling van de bevolking op bovenstaande kenmerken anders was. Door die vraag in verband te brengen met de ervaren jongerenoverlast ontstaat een beeld van welke van de genoemde kenmerken in de ogen van de bewoners het sterkst met die jongerenoverlast samenhangen.

De volgende kenmerken blijken de sterkste samenhang te hebben met mate waarin mensen overlast van jongeren ervaren:²⁵

- jongeren;
- mensen met een andere dan Nederlandse herkomst;
- jongeren in wijken met een mindere leefbaarheid;
- mensen die geen Nederlands spreken;
- mensen met een ander geloof, afhankelijk van de leefbaarheid van de wijk.

Dat het aandeel jongeren het sterkst samenhangt met ervaren jongerenoverlast verbaast vanzelfsprekend niet. De samenhang is wel beduidend sterker in de wijken met een mindere leefbaarheid, vandaar dat die ook nog eens een aanvullende invloed heeft (de derde term). Verder blijkt in de ogen van de bewoners ook de herkomst van de bewoners in de buurt samen te hangen met de mate waarin overlast van jongeren wordt ervaren. Los daarvan – dat wil zeggen dat er is gecontroleerd voor de samenhang tussen deze aspecten – spelen ook het niet Nederlands spreken van mensen in de buurt en het hebben van een ander geloof een rol.

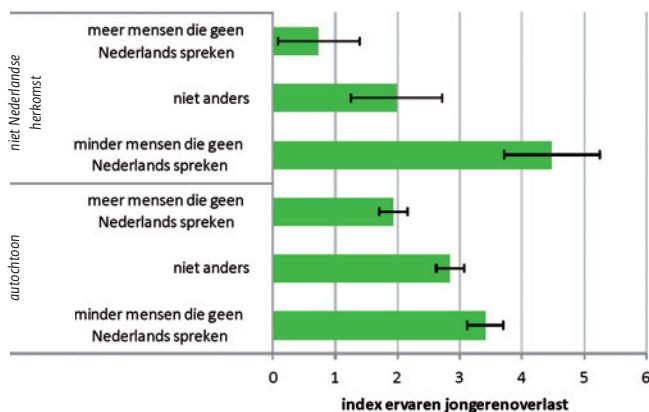
Er zijn ook interacties met de eigen etnische achtergrond van de bewoners. Dat geldt voor het niet Nederlands spreken, of mensen werk hebben of niet en het aantal jongeren in de buurt. Voor autochtone Nederlanders staat de overlast van jongeren sterker in relatie tot het aantal jongeren en werklozen in de wijk dan voor de bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond. Dat wil zeggen, Nederlandse mensen die van mening zijn dat er te veel jongeren of werklozen zijn in de buurt, ervaren meer overlast van jongeren dan mensen met een niet-Nederlandse herkomst.

Voor de mensen met een niet-Nederlandse achtergrond staat het niet Nederlands spreken van mensen in de buurt meer in relatie tot het ervaren van jongerenoverlast dan voor de autochtone Nederlanders (figuur 4-18). Maar ook voor de autochtone bevolking is dit wel degelijk een punt. Uit de gegevens kan niet worden opgemaakt of de bewoners van niet-Nederlandse herkomst dan weer buurtbewoners met een andere herkomst dan zichzelf bedoelen.

4.4.2 Imago

Er is de bewoners een groot aantal stellingen voorgelegd die het imago van de buurt weergeven. Die variëren van ‘ik woon in een populaire buurt’ tot ‘ik woon in een gezellige buurt’ en ‘de buurt heeft een monumentale uitstraling’. Niet al die imago-aspecten zijn even relevant voor de relatie met jongerenoverlast. In deze paragraaf belichten we de relatie met de meer algemene en sociaal getinte imago-aspecten.

figuur 4-18 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot de wens om meer of minder mensen in de buurt te hebben die geen Nederlands spreken, naar de eigen herkomst van de bewoner

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek

In tabel 4-3 is de ervaren jongerenoverlast weergegeven in relatie tot de kwalificaties die bewoners aan hun buurt geven in volgorde van de mate waarin de kwalificaties samenhangen met de perceptie van jongerenoverlast. In deze analyses zijn ook de onderlinge relaties tussen de kwalificaties betrokken. Daardoor kunnen de effecten worden beschouwd als aan dat specifieke imago-aspect verbonden. Om die reden eindigt bijvoorbeeld de kwalificatie ‘steeds meer buurtgenoten verhuizen ergens anders naar toe’ onderaan en is niet significant. Dat oordeel hangt namelijk erg sterk samen met de kwalificatie ‘er wordt in deze buurt veel verhuisd’ – die op de derde plaats staat.

De sterkste relatie tussen ervaren jongerenoverlast en de imago-kwalificaties is gevonden voor het overkoepelend imago-oordeel. De conclusie die daaruit kan worden getrokken is vermoedelijk dat het vóórkomen van jongerenoverlast een fenomeen is met een sterke uitstraling op het imago. Ook is het denkbaar dat hierin tot uiting komt dat het voorkomen van jongerenoverlast sterk samenhangt met allerlei andere omstandigheden die het imago van een buurt mede bepalen. Hoe dan ook is de ervaren jongerenoverlast groot in buurten met een slecht imago en gering in buurten met een goed imago. Ook is duidelijk dat het voorkomen van jongerenoverlast repercussies heeft voor het vertrouwen in de toekomst van de buurt. De kans dat men de stelling ‘de toekomst van mijn buurt is rooskleurig’ niet met een volmondig ‘mee eens’ kan beantwoorden is groter als er sprake is van jongerenoverlast.

Wat verder uit de vergelijking met de imago-oordelen spreekt is dat het voorkomen van jongerenoverlast sterk samenhangt met grote veranderingen in de buurt. Stellingen als ‘er wordt in deze buurt veel verhuisd’, ‘ik herken mijn buurt niet meer door de vele veranderingen’ en ‘de laatste jaren heb ik geen overzicht over wie allemaal in deze buurt woont’ geven daar invulling aan. Daarmee komt ook – in aanvulling op het bestaan van contacten tussen buurtgenoten – een tweede met publieke familiariteit geassocieerd

²⁵ Hierbij is gebruikgemaakt van een meervoudige regressieanalyse. De benoemde samenhangen hebben dan ook betrekking op zelfstandige effecten.

tabel 4-3 Ervaren jongerenoverlast naar kwalificatie op imago-aspecten van de buurt

	helemaal mee oneens,	mee oneens,	niet mee eens, maar ook niet mee oneens,	mee eens,	helemaal mee eens?
Deze buurt heeft een slecht imago	2,2	2,7	3,4	3,7	4,6
De toekomst van mijn buurt is rooskleurig.	3,3	3,7	3,5	3,1	3,0
Er wordt in deze buurt veel verhuisd	2,9	3,1	3,4	3,6	3,6
Ik woon in een historische buurt	3,1	3,0	3,2	3,2	4,0
Ik woon in een beschermde, geborgen buurt	3,6	3,5	3,2	3,1	3,3
Ik woon in een multiculturele buurt.	3,1	3,1	3,3	3,5	3,6
Ik herken mijn buurt niet meer door de vele veranderingen	3,2	3,0	2,9	3,7	4,4
Ik woon in een keurige buurt.	4,0	3,2	3,4	3,1	2,9
De laatste jaren heb ik geen overzicht over wie allemaal in deze buurt woont.	3,2	3,0	2,9	3,7	4,4
Ik woon in een anonieme buurt*	3,4	3,3	3,3	3,1	3,4
Ik woon in een volksbuurt.*	3,5	3,4	3,4	3,2	3,0
De buurt heeft een gezellige uitstraling*	3,3	3,6	3,3	3,3	3,1
Steeds meer buurtgenoten verhuizen ergens anders naar toe*	3,1	3,3	3,3	3,2	3,4

* effect is in deze meervoudige analyse niet significant.

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek

aspect naar voren: een zekere stabiliteit in de sociale orde. Als die ontbreekt, is de kans dat ook de impliciete normen in een buurt verdwijnen en dat hinderlijk of delinquent gedrag van jongeren minder snel wordt gecorrigeerd. Anderzijds kan het verlies aan 'herkenning' in de buurt op zichzelf ook al bijdragen aan de mate waarin gedrag als 'overlast' wordt ervaren.

4.5 Institutioneel

In de opsomming aan het einde van hoofdstuk 2 worden onder institutionele factoren de volgende aspecten genoemd die in relatie zouden kunnen staan tot de ervaring van jongerenoverlast:

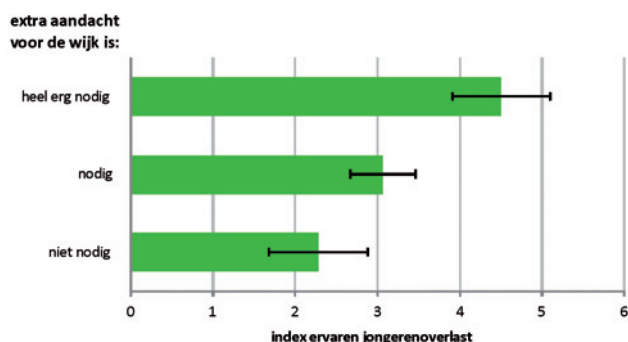
- hoeveelheid blauw op straat;
- oordeel over optreden door organisaties, gemeente en politie;
- ervaren (beleidsmatige- of media-)aandacht jongerenoverlast;
- gedeelde normen en waarden in openbare ruimte;
- aanwezigheid van buurtvaders, straatcoaches.

Over de meeste van deze aspecten – zoals de aanwezigheid van buurtvaders en de zichtbare aanwezigheid van politie op straat – is geen feitelijke informatie beschikbaar die het mogelijk maakt om ze direct in verband te brengen met de mate waarin jongerenoverlast wordt ervaren. Het bestaan van gedeelde normen en waarden in de openbare ruimte is hiervoor al wel aan de orde geweest.

4.5.1 Beleidsmatige aandacht voor de wijk

De enquête geeft wel inzicht in of mensen er weet van hebben dat er – indien van toepassing – voor hun wijk een zogenaamd Wijkactieplan is opgesteld. Dat zou kunnen worden gezien als een indicatie van de ervaren beleidsmatige aandacht voor de wijk. Ongeveer de helft van de mensen die in een wijk wonen waarvoor een Wijkactieplan is opgesteld heeft daar weet van. Er is geen relatie met de mate waarin de mensen die zich hier wel bewust van zijn en zij die dat niet zijn, overlast van jongeren ervaren. Dat is anders voor de mate waarin men vindt dat zo'n Wijkactieplan nodig is. In ieder geval zijn vrijwel alle mensen (84%) die in een wijk wonen waarvoor een Wijkactieplan is opgesteld van mening dat dit nodig was. En bij degenen die overlast van jongeren ervaren is dat nog wat meer het geval.

figuur 4-19 Ervaren jongerenoverlast in relatie tot het oordeel over de noodzaak van extra aandacht voor de wijk

Bron: WoON2009 - module Sociaal-Fysiek

Hierbij is wel opvallend dat er zowel van degenen die 'soms' jongerenoverlast ervaren, als van degenen die aangeven dat 'vaak' te doen een vergelijkbaar percentage (88%) van mening is dat de beleidsaandacht nodig was. Het verschilt wel of men vindt dat het 'erg nodig' is. Van degenen die vaak jongerenoverlast ervaren, is ongeveer de helft van mening dat het wijkactieplan erg nodig was. Bij degenen die dat soms doen, is dat een derde. Vooralsnog is er geen significant verschil in ervaren jongerenoverlast te ontdekken tussen de mensen die van mening zijn dat de extra aandacht voor de wijk al effect heeft gehad en de mensen die dat niet vinden.

4.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de samenhangen besproken tussen omgevingsfactoren enerzijds en het voorkomen van jongerenoverlast anderzijds. De eerste constatering die daarbij kan worden gemaakt is dat voor de meeste, op basis van de literatuur, veronderstelde relaties ook empirische ondersteuning is gevonden. Verder is een aantal opmerkelijke samenhangen geconstateerd.

Kenmerken van de openbare ruimte

In omgevingen waar sprake is van vervuiling en vernieling wordt meer jongerenoverlast ervaren. In dit onderzoek zijn beide niet causaal met elkaar verbonden, maar gezien de stand van de kennis op dit punt lijkt het plausibel om te veronderstellen dat er sprake is van een wederzijdse beïnvloeding: jongerenoverlast manifesteert zich onder meer in vernieling en vervuiling en situaties van vernieling en vervuiling roepen jongerenoverlast op. Ook de combinatie van leegstand in een buurt en braakliggende terreinen hangt sterk samen met het voorkomen van jongerenoverlast.

Een grotere dichtheid van wonen en werken hangt samen met meer jongerenoverlast. Op zichzelf is dat begrijpelijk: waar meer mensen op elkaar leven, kan meer overlast ontstaan. Er is enige spanning tussen deze uitkomst en de verwachting die ook in de literatuur

naar voren komt dat functiemenging ontmoetingen stimuleert, daarmee de publieke familiariteit kan versterken en daardoor jongerenoverlast kan doen afnemen. Als alleen naar dichtheid wordt gekeken, overheerst de negatieve samenhang. Combinaties met het al dan niet optreden van publieke familiariteit komen in het volgende hoofdstuk aan bod.

Specifieke 'attractiepunten'

Van een groot aantal specifieke attractiepunten kon worden vastgesteld dat de aanwezigheid ervan aantoonbaar samenhangt met het voorkomen van meer jongerenoverlast. De belangrijkste zijn coffeeshops, horeca, winkelcentra en supermarkten alsmede scholen voor speciaal en voortgezet onderwijs.

Kenmerken van de woningvoorraad

Vooraf in gebieden met veel hoogbouwflats wordt veel jongerenoverlast ervaren. In iets mindere mate is dat het geval in gebieden waar veel lagere flats en etagewoningen staan. Ook de eigendomsverhouding in de buurt hangt samen met het voorkomen van jongerenoverlast. In het bijzonder in de buurten waar de leefbaarheid op zichzelf gunstig is, wordt meer jongerenoverlast ervaren in buurten waar meer huurwoningen zijn. In de buurten met een mindere leefbaarheid hangt een andere eigendomsverhouding gemiddeld genomen niet samen met verschillen in jongerenoverlast.

Kenmerken van de bevolking

Ook in qua kenmerken van de bevolking verschillende wijken, treden verschillen op in de mate waarin er jongerenoverlast voorkomt. Vooral in de buurten met een op zichzelf gunstige leefbaarheid zijn de bevolkingskenmerken onderscheidend. Binnen de buurten met een mindere leefbaarheid is dat ook wel het geval, maar minder.

Meer overlast wordt ervaren in gebieden waar meer jongeren wonen, waar meer lagere inkomens wonen en waar meer mensen met een niet-westerse herkomst wonen. Deze kenmerken hangen natuurlijk met elkaar samen. Immers, het inkomen is gemiddeld lager bij mensen met een niet-westerse herkomst en het kindertal hoger. Voor een deel is hier al wel voor gecorrigeerd in dit hoofdstuk en kan dus worden gesproken van zelfstandige effecten. In het volgende hoofdstuk wordt daar in meer detail op ingegaan.

Normen, gedrag en imago

In buurten met een slecht imago wordt meer jongerenoverlast ervaren. Dat is ook niet zo vreemd omdat die jongerenoverlast vermoedelijk mede het imago bepaalt. De relatie met meer specifieke imago-aspecten is interessanter. In het bijzonder waar mensen hun buurt typeren als een buurt waar veel wordt verhuisd, waar men eigenlijk geen goed beeld meer heeft wie er woont en waar mensen hun buurt niet meer herkennen door de vele veranderingen, is er sprake van veel jongerenoverlast. In het kader van dit onderzoek interpreteren we dat in termen van een gebrek aan stabiliteit in de sociale orde. Als in een buurt de sociale orde verstoord is of verstoord raakt, is de kans dat er situaties van

jongerenoverlast voorkomen groot.

Institutionele aspecten

In de literatuur is er de nodige ondersteuning gevonden voor de invloed van institutionele aspecten op het voorkomen van jongerenoverlast. Daar is ook in hoofdstuk 2 op ingegaan. In de bestanden waarop de secundaire analyses die in dit hoofdstuk zijn beschreven, zijn uitgevoerd, zijn daar geen gegevens over beschikbaar. Er is alleen een oordeel van de bewoners van de aandachtswijken over of het al dan niet 'terecht' is dat voor hun wijk een plan wordt opgesteld. Naarmate men meer jongerenoverlast ervaart, vindt men dat ook vaker terecht. Of die beleidsaandacht vervolgens een reducerend effect heeft op de ervaring van jongerenoverlast kan met de beschikbare gegevens niet worden vastgesteld.

5

Doorslaggevende factoren

In het vorige hoofdstuk zijn vele aspecten van de woonomgeving de revue gepasseerd die een relatie hebben met ervaren jongerenoverlast. Voor een deel betreft het kenmerken van de bevolking in een buurt. Deze kenmerken vallen uiteen in kenmerken die de kans groter maken dat er jongeren wonen die overlastgevend gedrag zouden kunnen gaan vertonen en kenmerken die meer indicatief zijn met betrekking tot hoe mensen met elkaar omgaan in de buurt. Een ander deel van de behandelde kenmerken gaat vooral over de fysieke omgeving. Welke kenmerken in de fysieke omgeving maken het meer of minder waarschijnlijk dat juist daar overlast van jongeren zal optreden? De aanwezigheid van specifieke attractiepunten speelt dan een rol en de aard van de bebouwing. Maar ook op een iets hoger schaalniveau speelt bijvoorbeeld de dichtheid van bebouwing een rol. En op een nog iets hoger niveau de stedelijkheid van de woonplaats. Veel van de kenmerken die een invloed hebben op het vóórkomen van jongerenoverlast op een bepaalde plek zijn onderling gerelateerd.

In dit hoofdstuk brengen we de onderscheiden kenmerken, waarvan in voorgaande hoofdstukken is getoond dat ze samenhangen met het vóórkomen van jongerenoverlast, samen in een analyse waarbij rekening wordt gehouden met de onderlinge samenhangen. Op die manier kan de unieke bijdrage van elk van de kenmerken van de omgevingsfactoren scherper worden en wordt mogelijk ook meer inzichtelijk aan welke ‘knoppen’ er vanuit de omgevingsfactoren gedraaid zou kunnen worden om het vóórkomen van jongerenoverlast te verminderen. We nemen mee in de analyse:

1 Stad:

- De stedelijkheid van de gemeente

2 Buurt:

- Leeftijden:
 - Aandeel jongeren 15-24 jaar
 - Aandeel ouderen (65-plus)
- Aandeel niet westerse allochtonen
 - Totaal
 - Aandeel Marokkanen
 - Aandeel Antillianen
 - Aandeel overig niet-westers allochtoon
 - Aandeel niet westerse allochtonen x aandeel jongeren
- Sociaaleconomisch:
 - Inkomen x leefbaarheid van de buurt
 - Aandeel werkloosheid
 - Aandeel werklozen x aandeel jongeren
 - Menging hoge en lage inkomens

- Aantal banen
- De dichtheid van de bebouwing
- Samenstelling woningvoorraad:
 - Woningtypen
 - Eigendomsverhouding
 - Menging huur en koop
- Stabiliteit sociale orde
- Contacten
 - Met Nederlanders
 - Met niet-Nederlanders
- Veiligheid: meerjarig niveau van geregistreeerde criminaliteit

3 Directe woonomgeving

- Leegstand
- Aanwezigheid basisschool
- Aanwezigheid school voor speciaal onderwijs
- Aanwezigheid VMBO
- Aanwezigheid overig voortgezet onderwijs
- Vóórkomen criminaliteit gedurende een langere periode
- Plein
- Coffeeshop
- Andere horeca
- Bel- en internetwinkel
- Multiculturele voorzieningen
- Supermarkt
- Winkelcentrum

5.1 Vergelijkingen

Jongerenoverlast is, net als overlast in het algemeen, per definitie een subjectief fenomeen. Dat betekent dat waar de ene persoon geen overlast ervaart, anderen in dezelfde situatie dat wel kunnen doen. In paragraaf 3.4 is ook expliciet aan de orde geweest dat sommige kenmerken van mensen samenhangen met het relatief méér ervaren van jongerenoverlast. Kenmerken die daarbij de revue zijn gepasseerd zijn onder meer: leeftijd en geslacht, slachtoffer-schap en de contacten die men onderhoudt in de buurt. We gaan in dit hoofdstuk na in welke mate er voor andere groepen, andere ‘sleutelfactoren’ gelden voor de situatie(s) waarin men wel of geen jongerenoverlast ervaart.

Daarbij maken we onderscheid tussen:

- inkomensgroepen;
- eigenaar-bewoners en huurders;
- mannen en vrouwen;
- leeftijdsgroepen;
- slachtoffers/geen slachtoffers;
- autochtonen en niet-autochtonen.

Verder is ook gebleken dat er in wijken met een op zichzelf gunstige leefbaarheid andere omstandigheden een rol lijken te spelen dan in wijken met een mindere leefbaarheid. Ook die onderscheiden behandelen we daarom hier. We onderscheiden:

- buurten naar leefbaarheid;
- buurten naar stedelijkheid.

5.2 Basismodel

Het basismodel is weergegeven in tabel 5-1. Alleen de bepalende kenmerken zijn opgenomen. De kenmerken van de woonomgeving die het vóórkomen van jongerenoverlast indiceren, zijn – in overeenstemming met het beeld uit de voorgaande hoofdstukken – vrij divers. Het varieert van de samenstelling van de bevolking in de buurt (veel ouderen hangt samen met betrekkelijk weinig jongerenoverlast; veel niet-westers allochtonen hangt samen met veel meer kans op jongerenoverlast) tot fysieke kenmerken van de bebouwing en de wijze waarop mensen in de buurt met elkaar omgaan alsmede de aanwezigheid van specifieke attractiepunten waar jongeren zich blijkbaar vaker ophouden en overlast veroorzaken. In het bijzonder betreft dit coffeeshops, ‘overige horeca’, supermarkt en winkelcentrum. Ook de nabijheid van een school voor speciaal onderwijs is sterk indicatief voor het vóórkomen van jongerenoverlast.

De combinatie van leegstand en een groot aandeel niet-westerse allochtonen in een buurt zijn de sterkste indicatoren voor jongerenoverlast. Maar ook de instabiliteit van de sociale orde²⁶ en het langjarig niveau van geregistreerde criminaliteit in een buurt hangt sterk samen met het vóórkomen van jongerenoverlast.

Het enige kenmerk dat een onverwachte relatie met jongerenoverlast laat zien, is de stedelijkheid van de woonplaats. Zoals in 3.3 is getoond, is er op zichzelf in de zeer stedelijke plaatsen meer jongerenoverlast. Wat het effect in tabel 5-1 aangeeft is dat er in zeer stedelijke woonplaatsen blijkbaar – gegeven dat de buurt die het betreft op de andere aspecten in het model vergelijkbaar is met eenzelfde type buurt in een niet-stedelijke woonplaats – minder sprake is van jongerenoverlast.

²⁶ Ter herinnering: Sociale orde is opgebouwd uit de volgende onderdelen: als er veel wordt verhuisd, als mensen niet meer goed weten wie er in de buurt wonen en als men vindt dat de buurt te snel verandert.

tabel 5-1 Basismodel: bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast

Kenmerk	t-waarde	Effect*
Stedelijkheid woonplaats:		
zeer stedelijke woonplaats	-2,8	--
Buurt: sociaal		
aandeel ouderen (65-plus)	-3,4	--
aandeel niet-westers allochtoon	8,1	+++
Buurt: bebouwing		
aandeel flats tot 4 lagen	2,7	++
aandeel flats hoogbouw	4,9	+++
aandeel etagewoningen	2,7	++
leegstand	5,3	+++
Niveau criminaliteit	3,7	+++
Instabiliteit sociale orde	4,4	+++
Contacten:		
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten	-2,1	-
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	2,9	++
Directe woonomgeving:		
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	4,8	+++
aanwezigheid coffeeshop	2,1	+
aanwezigheid overige horeca	3,4	++
aanwezigheid supermarkt	2,3	+
aanwezigheid winkelcentrum	2,9	++

* ‘+’: kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* ‘-’: kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus- en mintekens.

+/-: $p < .05$; ++/-: $p < .01$; +++/-: $p < .001$

5.3 Gebiedstypen

Stedelijkheid

In de zeer sterk stedelijk gebieden is de overlast van jongeren gemiddeld genomen groter. Binnen die zeer sterk stedelijke gebieden zijn er relatief weinig sterk onderscheidende kenmerken. De belangrijkste zijn het aandeel niet-westers allochtonen en de leegstand in de buurt. Ook de aanwezigheid van een coffeeshop in de directe woonomgeving is vrij sterk indicatief voor jongerenoverlast in zeer sterk stedelijk gebied. Minder sterke, maar wel significante effecten worden gevonden voor het aandeel hoogbouw en de nabijheid van een school voor VMBO of ander voortgezet onderwijs met voortijdig schoolverlaters (tabel 5-2).

tabel 5-2 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast in zeer stedelijke en niet zeer stedelijke woonplaatsen

	niet zeer stedelijk		zeer stedelijk	
	t-waarde	Effect*	t-waarde	Effect*
Buurt sociaal:				
aandeel ouderen (65-plus)	-2,5	-		
aandeel jongeren	2,5	+		
aandeel niet-westers allochtoon	6,5	+++	5,6	+++
Buurt bebouwing:				
aandeel flats tot 4 lagen	3,3	++		
aandeel flats hoogbouw	3,5	+++	2,0	+
aandeel etagewoningen	4,5	+++		
leegstand	4,6	+++	3,4	++
Niveau criminaliteit	3,5	+++		
Instabiliteit sociale orde	3,5	+++		
Contacten:				
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten	-3,5	---		
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	3,1	++		
Directe woonomgeving:				
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	4,6	+++		
school met voortijdig schoolverlaters binnen 200 meter			2,0	+
aanwezigheid coffeeshop			2,9	++
aanwezigheid overige horeca	4,2	+++		
aanwezigheid supermarkt	1,9	+		
aanwezigheid winkelcentrum	3,1	++		

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens.

+/-: $p < .05$; ++/-: $p < .01$; +++/-: $p < .001$

Leefbaarheid

Veel van de indicatoren waarmee een onderscheid wordt gemaakt tussen gebieden met jongerenoverlast en met geen of weinig jongerenoverlast overlappen met de indicatoren die verschillen in de leefbaarheid van buurten bepalen. Dat geldt bijvoorbeeld voor het aandeel niet-westerse allochtonen in een buurt, maar ook voor de algemene veiligheidssituatie.

Als het niveau van leefbaarheid wordt meegenomen in de analyse, dan blijkt dit een zelfstandig verklarende waarde te hebben binnen de buurten met een positieve leefbaarheid. De gradaties in leefbaarheid van de op zichzelf als leefbaar geïdentificeerde buurten bepalen wel mede de kans op jongerenoverlast (hoe beter de leefbaarheid, hoe kleiner de kans op jongerenoverlast). Dat gaat vooral ten koste van de zelfstandige invloed van het aandeel

niet-westerse allochtonen, overigens zonder dat dit effect geheel verdwijnt. Het effect van het aandeel jongeren verdwijnt wel geheel als de leefbaarheid als verklarende indicator in het model wordt opgenomen. Andere indicatoren veranderen niet of nauwelijks van gewicht bij de verklaring van het vóórkomen van jongerenoverlast binnen de buurten met een positieve leefbaarheid.

Binnen de buurten met een minder dan positieve leefbaarheid (van zeer negatief tot en met matig positief) heeft de leefbaarheidsscore geen zelfstandige verklarende waarde voor de verschillen in jongerenoverlast. Binnen deze buurten met een mindere leefbaarheid, zijn het vooral de hoogbouw, het aandeel niet-westerse allochtonen, de instabiliteit van de sociale orde en in mindere mate de leegstand die onderscheidend zijn.

tabel 5-3 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast in buurten met een positieve leefbaarheid en buurten met een (zeer) negatieve t/m matig positieve leefbaarheid

	Positieve leefbaarheid		Minder dan positieve leefbaarheid	
	t-waarde	Effect*	t-waarde	Effect*
Buurt: sociaal				
aandeel ouderen	-2,2	-		
aandeel niet-westers allochtoon	2,4	+	3,2	++
Buurt: bebouwing:				
aandeel flats hoogbouw			3,6	+++
aandeel etagewoningen	2,4	+		
leegstand	5,0	+++	1,8	+
Buurt: niveau criminaliteit				
	5,5	+++		
Buurt: instabiliteit sociale orde				
	2,3	+	3,2	++
Buurt: contacten:				
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten	-2,3	-		
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	3,2	++		
Buurt: leefbaarheid				
	-5,1	---		
Directe woonomgeving:				
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter			4,1	+++
school met voortijdig schoolverlaters binnen 200 meter	2,2	+		
aanwezigheid coffeeshop	3,0	++		
aanwezigheid overige horeca	3,1	++		
aanwezigheid winkelcentrum			3,3	++

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; +/- -: $p < .01$; +++/---: $p < .001$

Ook de aanwezigheid van scholen voor speciaal onderwijs en winkelcentra zijn indicatief voor het vóórkomen van jongerenoverlast in deze buurten.

De gemeenschappelijke noemers voor jongerenoverlast in zowel de betere als de mindere buurten zijn: leegstand, aandeel allochtonen en instabiliteit van de sociale orde. Voor wat betreft de overige verklarende kenmerken zijn de verschillen vrij groot en lijkt er vooral binnen de betere buurten een preciezer onderscheid gemaakt te kunnen worden afhankelijk van de omgevingscondities.

5.4 Kenmerken van de waarnemers

In het algemeen geldt dat de verschillen tussen individuele waarnemers groot zijn bij een fenomeen als jongerenoverlast. Waar de één jongerenoverlast rapporteert, doet een ander dat in een vergelijkbare situatie niet. Voor een deel hangen die verschillen samen met benoembare individuele kenmerken. Deze individuele kenmerken zijn het onderwerp van deze paragraaf: op welke manier zijn voor verschillende typen waarnemers, verschillende omgevings-

condities bepalend voor de ervaring van jongerenoverlast? Dus bijvoorbeeld: op welke manier duiden mannen en vrouwen hun omgeving anders in relatie tot de perceptie van jongerenoverlast?

Mannen en vrouwen

De verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten zijn vrij groot als wordt gekeken naar de omstandigheden die bepalen of men wel of geen (of minder) overlast van jongeren ervaart. Mannen ervaren in sterke mate meer jongerenoverlast bij een waargenomen instabiliteit van de sociale orde. Ook de afwezigheid van contact met niet-Nederlandse buurtgenoten weegt voor hen zwaar. Beide zijn niet of nauwelijks van invloed op de perceptie van jongerenoverlast door vrouwen. Die worden weer veel meer 'getriggerd' door de aanwezigheid van attractiepunten: coffeeshop, overige horeca, supermarkt en winkelcentrum, VMBO. Voor vrouwen werkt ook het bestaan van oppervlakkige contacten met Nederlandse buurtbewoners verminderend op de ervaring van jongerenoverlast.

Er zijn ook overeenkomsten: het aandeel hoogbouw in de buurt, het aandeel niet-westerse allochtonen, het vóórkomen van leegstand, het langjarig niveau van geregistreerde criminaliteit en de aanwezigheid van scholen voor speciaal onderwijs in de buurt, zijn zowel voor mannelijke als vrouwelijke respondenten

tabel 5-4 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast door mannen en vrouwen

	Mannen		Vrouwen	
	t-waarde	Effect*	t-waarde	Effect*
Stedelijkheid				
zeer stedelijk	-2,9	--		
Buurt: sociaal				
aandeel ouderen (65-plus)	-2,6	-		
aandeel niet-westers allochtoon	5,0	+++	5,9	+++
Buurt: bebouwing:				
aandeel flats tot 4 lagen	2,7	++		
aandeel flats hoogbouw	3,0	++	3,3	++
aandeel etagewoningen	4,8	+++		
leegstand	3,3	++	4,3	+++
Niveau criminaliteit	2,8	++	2,5	+
Instabiliteit sociale orde	6,7	+++		
Contacten:				
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten			-3,3	--
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	4,0	+++		
Directe woonomgeving:				
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	2,2	+	3,3	++
aanwezigheid VMBO			2,5	+
aanwezigheid multicultureel centrum	2,2	+		
aanwezigheid coffeeshop			2,2	+
aanwezigheid overige horeca			3,4	++
aanwezigheid supermarkt			2,3	+
aanwezigheid winkelcentrum			2,2	+

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; ++/--: $p < .01$; +++/---: $p < .001$

omstandigheden die de kans op het ervaren van jongerenoverlast vergroten.

Leeftijdsgroepen

Net als bij mannen en vrouwen, zijn ook de verschillen tussen leeftijdsgroepen groot. Zo groot zelfs dat de enige voorspellende omgevingsconditie die voor alle leeftijdsgroepen van belang is, de leegstand in de buurt is (tabel 5-5). In het bijzonder voor de 65-plussers is met de beschikbare gegevens moeilijk te achterhalen wanneer men wel en wanneer men geen overlast van jongeren ervaart. De belangrijkste onderscheiden voor de ouderen zijn het aandeel etagewoningen, de leegstand en het aandeel huurwoningen in de buurt. Verder ervaren ouderen vaker overlast van jongeren als er in hun buurt een school voor VMBO, een multicultureel centrum of een supermarkt aanwezig is.

Voor de jongere bewoners (tot 35 jaar) geldt een aantal bijzondere omstandigheden die bijdragen aan de kans op het ervaren van jongerenoverlast. Zo is de omstandigheid van een groot aandeel

hoogbouw van belang evenals de menging van koop- en huurwoningen in de wijk. Opvallend is verder dat er voor de jongere bewoners een negatieve (dus verminderende) invloed lijkt uit te gaan van de mate van functiemenging in de buurt op de ervaring van jongerenoverlast.

De middenleeftijdsgroep (tussen de 35 en 65 jaar) ervaart gemiddeld de meeste overlast van jongeren. Het is in het bijzonder voor deze leeftijdsgroep dat de indicatoren van publieke familiariteit een invloed hebben: contacten in de buurt en sociale orde. Die gelden duidelijk minder voor zowel de jongere als de oudere leeftijdsgroepen. Andere sterk bepalende factoren voor de middenleeftijdsgroep zijn het aandeel jongeren, het aandeel niet-westerse allochtonen en het langjarig niveau van onveiligheid in de buurt.

Huurders en eigenaar-bewoners

Ook voor eigenaar-bewoners en huurders gelden andere omstandigheden die bepalen of men jongerenoverlast ervaart of niet. Gemeenschappelijk zijn het aandeel niet-westerse allochtonen,

tabel 5-5 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast door verschillende leeftijdsgroepen

	tot 35 jaar		35-64 jaar		65-plus	
	t-waarde	Effect	t-waarde	Effect	t-waarde	Effect
Stedelijkheid						
zeer stedelijk			-2,4	-		
Buurt: sociaal						
aandeel ouderen (65-plus)	-3,2	--				
aandeel jongeren			4,4	+++		
aandeel niet-westers allochtoon	5,1	+++	4,0	+++		
Buurt: bebouwing:						
aandeel flats tot 4 lagen	3,1	++				
aandeel flats hoogbouw	6,0	+++				
aandeel etagewoningen					3,5	+++
leegstand	4,6	+++	3,1	++	3,9	+++
vooral huurwoningen	2,1	+			3,4	++
gemengd koop en huur	4,1	+++				
eigenaar-bewoner in huurbuurt			2,6	++		
Niveau criminaliteit			4,8	+++		
Instabiliteit sociale orde			5,9	+++		
functiemenging	-2,1	-				
Contacten:						
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten			-2,9	--		
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten			3,6	+++		
Directe woonomgeving:						
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter			4,3	+++		
aanwezigheid VMBO					2,2	+
aanwezigheid school met vsv			2,0	+		
aanwezigheid multicultureel centrum					2,2	+
aanwezigheid overige horeca			4,2	+++		
aanwezigheid supermarkt		++			2,3	+
aanwezigheid winkelcentrum			4,5	+++		

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; ++/--: $p < .01$; +++/---: $p < .001$

het aandeel hoogbouw en de leegstand in de buurt (tabel 5-6) . Als die in meerdere mate aanwezig zijn, is de kans op de ervaring van jongerenoverlast groter dan wanneer die omstandigheden zich niet voordoen.

Voor eigenaar-bewoners is het opvallend dat de eigendomsverhouding van de overige woningen in de buurt ook een invloed heeft. Dat dit niet altijd goed werkt, kwam ook al naar voren in tabel 5-5. Menging van koop en huur leidt voor de eigenaar-bewoners tot meer overlast terwijl de situatie van een betrekkelijk uniforme koopbuurt minder vaak samengaat met de ervaring van jongerenoverlast. Dat geldt ook voor menging van hoge en lage inkomens. Los van de menging van huur- en koopwoningen gaat de menging van inkomensgroepen voor de eigenaar-bewoners vaker samen met het

ervaren van jongerenoverlast. Een andere opvallende indicator is het aandeel Marokkanen in de buurt. Waar in alle andere modellen eigenlijk geen specifieke herkomstlanden naar voren komen, is dat wel het geval bij de eigenaar-bewoners. Naast dat het aandeel niet-westerse allochtonen in het algemeen samenhangt met de ervaring van jongerenoverlast (hoewel iets minder dan bij andere onderscheiden doelgroepen) geldt dat voor deze groep ook nog eens specifiek voor het aandeel Marokkanen in de buurt. Verder geldt dat de afwezigheid van contact met niet-Nederlandse buurtbewoners voor de eigenaar-bewoners de kans op ervaren jongerenoverlast vergroot. Dat is in overeenstemming met het effect dat in de wijken met een positieve leefbaarheid werd gevonden.

tabel 5-6 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast door eigenaar-bewoners en huurders

	eigenaar-bewoners		huurders	
	t-waarde	Effect*	t-waarde	Effect*
Buurt: sociaal				
aandeel jongeren	3,1	++		
aandeel niet-westers allochtoon	2,8	++	6,3	+++
aandeel Marokkanen	2,7	++		
menging hoge en lage inkomens	1,8	+		
Buurt: bebouwing:				
aandeel flats tot 4 lagen			2,7	++
aandeel flats hoogbouw	1,9	+	3,6	+++
aandeel etagewoningen			2,5	+
leegstand	3,0	++	4,4	+++
gemengd koop en huur	2,4	+		
vooral koopwoningen	-1,8	-		
Niveau criminaliteit	5,3	+++		
Instabiliteit sociale orde	4,5	+++		
Contacten:				
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten			-2,2	-
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	3,4	++		
Directe woonomgeving:				
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	4,6	+++		
aanwezigheid school met vsv			2,9	++
aanwezigheid coffeeshop			3,0	+++
aanwezigheid overige horeca	2,8	++		
aanwezigheid supermarkt			2,0	+
aanwezigheid winkelcentrum	3,5	+++		

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; ++/-: $p < .01$; +++/-: $p < .001$

De omstandigheden die de ervaring van jongerenoverlast voor huurders bepalen, komen wat meer overeen met het beeld uit de wijken met een mindere leefbaarheid. Hoogbouw, leegstand en het aandeel niet-westerse allochtonen bepalen in sterke mate de kans op ervaren jongerenoverlast. Ook de aanwezigheid van een coffeeshop in de directe woonomgeving en een school voor voortgezet onderwijs in de nabijheid waar voortijdig schoolverlaters zijn geregistreerd, hangt samen met een vergrote kans op ervaren jongerenoverlast door huurders.

Autochtonen en niet-westers allochtonen

Waar de aanwezigheid van een groot aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt een van de meest constante factoren is bij de kans op ervaren jongerenoverlast, is het van belang om te bezien hoe dat in de perceptie van de niet-westerse allochtonen zelf is. Enigszins tegen de verwachting in is dat aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt ook voor de niet-westerse allochtone bewoners zelf een van de belangrijkste indicaties voor jongeren-

overlast. Dus: waar het aandeel niet-westerse allochtonen hoog is, ervaren zowel de autochtone Nederlanders als de bewoners met een niet-westerse herkomst meer overlast van jongeren dan waar het aandeel niet-westerse allochtonen laag is. Verder geldt ook voor de niet-westers allochtone bewoners dat de instabiliteit van de sociale orde en het aandeel hoogbouw indicatief zijn voor de ervaren jongerenoverlast.

Voor de autochtone Nederlandse bewoners werkt het aandeel bewoners in de buurt met een niet-westerse achtergrond wel wat sterker door in de kans op ervaren jongerenoverlast dan voor de allochtone bewoners zelf maar het betreft geen opzienbarend verschil. De indruk dat de overlast van jongeren daadwerkelijk samenhangt met de aanwezigheid van flinke aandelen jongeren in een buurt met een niet-Nederlandse herkomst lijkt dan ook vrij eenduidig te zijn.

tabel 5-7 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast door autochtoon Nederlandse bewoners en bewoners met een niet-westerse herkomst

	autochtoon Nederlands		niet-westers	
	t-waarde	Effect*	t-waarde	Effect*
Stedelijkheid				
zeer stedelijk	-2,2	-	-2,2	-
Buurt: sociaal				
aandeel ouderen	-2,9	--		
aandeel niet-westers allochtoon	7,7	+++	4,2	+++
Buurt: bebouwing:				
aandeel flats tot 4 lagen	2,4	+		
aandeel flats hoogbouw	2,5	+	2,1	+
aandeel etagewoningen	3,8	+++		
leegstand	4,7	+++		
Niveau criminaliteit	4,7	+++		
Instabiliteit sociale orde	3,8	+++	2,1	+
Contacten:				
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten	-2,7	--		
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	2,4	+		
Directe woonomgeving:				
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	5,0	+++		
aanwezigheid VMBO binnen 200 meter			2,7	++
aanwezigheid coffeeshop			3,1	++
aanwezigheid overige horeca	3,4	++		
aanwezigheid supermarkt	2,3	+		
aanwezigheid winkelcentrum	2,9	++		

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; ++/-: $p < .01$; +++/---: $p < .001$.

Slachtoffers en niet-slachtoffers

Als we naar de slachtoffers kijken van delicten die in de buurt hebben plaatsgevonden, wordt de samenhang tussen jongerenoverlast en het aandeel jongeren met een niet-westerse herkomst nog wat specifieker. Hoewel het een betrekkelijk kleine groep betreft die van meerdere voorvallen slachtoffer is geworden in het afgelopen jaar en de effecten dus niet heel erg sterk zijn, wijzen de omstandigheden waarin zij verkeren wel naar de specifieke groep van niet-westers allochtone jongeren. Gecombineerd met een groot aandeel hoogbouw in de buurt en een ervaren instabiliteit van de sociale orde zijn de belangrijkste determinanten benoemd.

Bij degenen die van een enkel incident slachtoffer zijn geworden, is de relatie met de afwezigheid van contacten met niet-Nederlandse buurtgenoten opvallend sterk. Dat lijkt ook wel aannemelijk. Immers als men wel eens slachtoffer is geweest van een delict is het begrijpelijk dat men zich ook sneller bedreigd zal kunnen voelen en overlast zal ervaren. Dan ligt het ook in de rede dat waar men zich minder gesteund weet door bekendheid met de bewoners van niet-Nederlandse herkomst, dit verder wordt versterkt.

tabel 5-8 Bepalende kenmerken m.b.t. de ervaring van jongerenoverlast, naar de mate waarin iemand slachtoffer is geweest van een delict in de eigen buurt

	geen slachtoffer		enkel incident		meerdere voorvallen	
	t-waarde	Effect	t-waarde	Effect	t-waarde	Effect
Stedelijkheid						
zeer stedelijk	-2,2	-				
Buurt: sociaal						
aandeel ouderen (65-plus)	-2,5	-	-2,3	-		
aandeel niet-westers allochtoon	3,5	+++	4,9	+++		
aandeel niet-westers allochtone jongeren					4,3	+++
Buurt: bebouwing:						
aandeel flats tot 4 lagen	2,8	++				
aandeel flats hoogbouw	2,6	++			4,4	+++
aandeel etagewoningen	3,4	++				
leegstand	4,6	+++			1,7	+
eigenaar-bewoner in huurbuurt					2,3	+
Instabiliteit sociale orde			1,9	+	3,4	++
Contacten:						
oppervlakkig contact Nederlandse buurtgenoten	-3,5	--				
afwezigheid contact niet-Nederlandse buurtgenoten	2,0	+	4,7	+++		
Directe woonomgeving:						
school voor speciaal onderwijs binnen 100 meter	6,3	+++				
aanwezigheid school met vsv					2,0	+
aanwezigheid multicultureel centrum			2,1	+		
aanwezigheid coffeeshop	2,0	+			2,2	+
aanwezigheid overige horeca	2,4	+				
aanwezigheid supermarkt	2,1	+				
aanwezigheid winkelcentrum					2,2	+

* '+': kenmerk versterkt de kans op de ervaring van jongerenoverlast;

* '-': kenmerk vermindert de kans op de ervaring van jongerenoverlast.

Grootte van effecten wordt weergegeven met aantallen plus en mintekens. +/-: $p < .05$; ++/--: $p < .01$; +++/---: $p < .001$

5.5 Samenvatting

Onderscheid binnen soorten gebieden

Het vóórkomen van jongerenoverlast hangt sterk samen met de stedelijkheid van de woonplaats en de leefbaarheid van de buurt. In minder leefbare gebieden – die er ook meer zijn in de sterk stedelijke gebieden – is meer overlast van jongeren. Binnen die sterk stedelijke gebieden is dan alleen nog de combinatie van een groot aandeel niet-westerse allochtonen, leegstand en hoogbouw indicatief voor een grotere kans op het voorkomen van jongerenoverlast. Binnen de minder stedelijke gebieden en binnen de buurten die qua leefbaarheid geen opmerkelijk negatieve scores hebben, is het onderscheidend vermogen van de omgevingsindica-

toren met betrekking tot het vóórkomen van jongerenoverlast groter. Ofwel, in buurten waar de leefbaarheid slecht is, is de kans groot dat er ook jongerenoverlast is. Dan biedt aanvullende informatie weinig toegevoegde waarde. Maar jongerenoverlast komt ook voor in de buurten waar in termen van algemene leefbaarheidsscores niet veel aan de hand lijkt te zijn. Om binnen de 'goede wijken' de plekken te identificeren waar de kans op het vóórkomen van jongerenoverlast groot is, biedt kennis van de omgevingscondities wel toegevoegde waarde. Dat is van belang omdat het in deze gebieden – die per saldo ook verreweg het grootste deel van Nederland vormen – op voorhand ook lastiger is om de risicoplekken voor jongerenoverlast te identificeren.

Opmerkelijk is dat – als de omstandigheden in stedelijke en minder stedelijke gebieden gelijk zijn (als er dus een gelijk aandeel

niet-westerse allochtonen, leegstand en dergelijke is) – er in de sterk stedelijke gebieden minder overlast wordt ervaren. Of er in de sterk stedelijke gebieden in die situaties dan ook minder overlastgevend gedrag is of dat dit een verschil indiceert in wat acceptabel wordt gevonden, is vooralsnog niet duidelijk.

Onderscheid in de perceptie van groepen bewoners

Er zijn aanzienlijke verschillen tussen groepen in de mate waarin specifieke omgevingskenmerken indicatief zijn voor het ervaren van jongerenoverlast. Dat komt enerzijds doordat de omstandigheden verschillen waarin men verkeert, maar anderzijds ook door andere 'gevoeligheden'. De verschillende omstandigheden gelden bijvoorbeeld voor mensen die in buurten met een positieve of een mindere leefbaarheid wonen. In de minder leefbare buurten is de kans op jongerenoverlast sowieso groter. Er zijn dan – zoals hiervoor ook aangegeven – niet heel veel onderscheidende factoren meer.

In de leefbaarder buurten zijn de verschillen groter en zijn er dus ook meer omstandigheden te identificeren die bijdragen aan de kans op ervaren jongerenoverlast. Maar ook voor huurders en kopers bijvoorbeeld geldt niet alleen dat ze op een andere manier tegen jongerenoverlast aankijken maar ook dat de omstandigheden waarin ze verkeren gemiddeld genomen verschillen. Toch moet worden bedacht dat met de meest bepalende omstandigheden (zoals het langjarige veiligheidsniveau, het aandeel allochtonen en het inkomensniveau) wel rekening is gehouden in de analyses. Als er dan toch betekenisvolle verschillen worden geconstateerd, heeft dat in veel gevallen wel degelijk te maken met andere 'triggers' waar men gevoelig voor is. Voor mannen en vrouwen is dat evident. Zij verschillen verder niet in woonomstandigheden. Maar dat er duidelijke verschillen zijn in de verklaringsmodellen leidt geen twijfel.

Gemeenschappelijke noemers

Hoewel er verschillen zijn tussen groepen bewoners in wat jongerenoverlast indiceert, zijn er ook belangrijke constanten. Allereerst kan niet anders dan worden geconstateerd dat het feitelijke aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt in belangrijke mate bepalend is voor de mate waarin bewoners jongerenoverlast ervaren. Dat geldt in goede en slechte wijken en het geldt voor nagenoeg alle onderscheiden groepen. Alleen voor ouderen is er – opmerkelijk genoeg overigens omdat dit indruist tegen de beeldvorming – geen relatie gevonden tussen het aandeel bewoners in hun buurt met een niet-westerse achtergrond en de mate waarin zij overlast van jongeren ervaren.

Een tweede belangrijke constante factor is leegstand. Als er in een buurt sprake is van leegstand is de kans dat er jongerenoverlast ontstaat groot. En de derde factor is de instabiliteit van de sociale orde. Als mensen het idee hebben dat ze niet meer weten wie er in de buurt wonen, dat er veel wordt verhuisd en dat de samenhang in de buurt is verdwenen, leidt dat voor vrijwel iedereen tot een vergrote kans op ervaren jongerenoverlast.

Als het dan ook nog schort aan contact met de buurtbewoners ontstaat een vrij eenduidige situatie van een gebrek aan publieke familiariteit die samenhangt met een vergrote kans op het ervaren van jongerenoverlast.

Specifieke attractiepunten die doorslaggevend lijken te zijn, zijn vooral de coffeshops, de winkelcentra en supermarkten. Ook is het opvallend dat de aanwezigheid van scholen (speciaal onderwijs, VMBO en VO met geregistreerde voortijdig schoolverlaters) sterk doorwerkt in de mate waarin jongerenoverlast wordt ervaren. Voorts lijken er voor verschillende doelgroepen andere combinaties van specifieke attractiepunten sterk samen te hangen met de mate van ervaren jongerenoverlast. Of dit samenhangt met de specifieke omstandigheden waarin doelgroepen verkeren of gedrag dat mensen vertonen, is onzeker.

Over het geheel genomen ontstaan er per doelgroep aannemelijke verklaringsmodellen voor jongerenoverlast. Voor die doelgroepen kunnen dan ook de omstandigheden worden geïdentificeerd die op z'n minst 'gevoelig' zijn voor het ontstaan van jongerenoverlast bij die doelgroep. Dat biedt aanknopingspunten om in dit soort situaties extra alert te zijn op het ontstaan van dergelijke situaties en die vroegtijdig tegen te kunnen gaan. Een voorbeeld hiervan is de menging van huur en koop en inkomensgroepen bij (al dan niet jonge) eigenaar-bewoners. Ten slotte bieden de verklaringsmodellen aanknopingspunten om gericht te kunnen communiceren op de voor de betreffende doelgroep relevant gebleken aspecten.

6

Illustratie hotspotbeleid Den Haag

In dit hoofdstuk wordt een verbinding gelegd naar de beleidspraktijk. De verbinding wordt gezocht door het analyseren van omgevingskenmerken in gebieden waar jongerenoverlast (meer dan gemiddeld) voorkomt en het bestuderen van uitgevoerde maatregelen aldaar. Daarmee wordt onderzocht of de potentiële risicofactoren die hiervoor zijn geïdentificeerd, terugkomen in de praktijk en welke beleidsmaatregelen daar dan worden getroffen.

6.1 Casus: Den Haag

De gemeente Den Haag heeft van 2003 tot 2010 gewerkt met een hotspotaanpak. Zoals de naam al doet vermoeden zijn in deze aanpak specifieke plekken/ gebieden binnen de gemeente benoemd waar meer dan gemiddeld overlast plaatsvindt en extra inspanning vereist is. De hotspotaanpak is niet specifiek en alleen gericht op jeugdoverlast, maar vaak is jongerenoverlast een belangrijk onderdeel van de overlast. In de analyse in het kader van het voorliggende onderzoek staan de omgevingskenmerken van de hotspots centraal. Daarnaast wordt naar de gevolgde aanpak gekeken. Hierbij maken we onderscheid tussen 'fysieke' en 'sociale' ingrepen. De sociale ingrepen wordt opgesplitst in (1) maatregelen met een persoonsgerichte aanpak en (2) maatregelen met een groepsgerichte aanpak.

6.2 Hotspotaanpak algemeen

De hotspotaanpak wordt gebruikt op plaatsen waar veel overlast en/ of geweld plaatsvindt. De bedoeling van de aanpak is slechte situaties, door tijdelijke intensivering, terug te brengen naar een acceptabel niveau. Daarna kan de veiligheid weer worden aangepakt vanuit de reguliere inzet. De benadering is geïnspireerd op het 'hot spot policing', een probleem georiënteerd politieprogramma uit de Verenigde Staten. Op basis van objectief cijfermateriaal wordt een gebied als 'hot spot' aangemerkt, worden oorzaken van de problemen geïnventariseerd en vervolgens gericht maatregelen getroffen. De voortgang wordt voortdurend gemonitord zodat tijdig kan worden bijgestuurd. In de Nederlandse veiligheidspraktijk is de hotspotaanpak een integrale aanpak waarbij meerdere veiligheids- en leefbaarheidsvraagstukken tegelijkertijd gebiedsgericht worden aangepakt (fysiek, sociaal en economisch). Dit betekent dat er naast de gemeente en politie meerdere partijen betrokken zijn en waar dan ook veel aandacht is voor de afstemming, het vastleggen van

werkafspraken en de aansturing etc. Kenmerkend is, in veel gevallen, ook het voortdurend monitoren van gepleegde interventies en het terugkoppelen van de resultaten (Hazel, R. van den e.a., 2009). In Gemeente Den Haag is ieder half jaar een rapportage opgesteld waarin voor elke hotspot beschreven staat wat het afgelopen jaar gedaan is en hoe de stand van zaken is. Deze rapportages vormen de basis voor de casestudies.

6.3 Haagse hotspots

In Den Haag zijn hotspots gedefinieerd als plekken in de stad waar al langere tijd sprake is van veel criminaliteit en overlast. De hotspots zijn aangewezen op basis van reacties en klachten van omwonenden en politiecijsers over aangiften van misdrijven en aanhoudingen. De aanpak heeft voor het merendeel te maken met overlast door jongeren. Een hotspot wordt gedefinieerd (en daarmee als hotspot opgevoerd) als:

- een locatie met een meer dan gemiddelde overlast met bijbehorende overtredingen, klachten van burgers etc. die tenminste drie maanden duurt;
- een locatie waar een intensieve gezamenlijke aanpak van politie, gemeente en lokale partners vereist is om deze overlast te beëindigen en de situatie te normaliseren;
- een locatie waarbij de overlast niet door middel van een incidentele inzet van politie en/of gemeente kan worden aangepakt, maar waar een duurzame integrale aanpak van tenminste één jaar vereist is.

Een hotspot wordt hotspot-af als:

- de hotspot minimaal één jaar achtereenvolgend is aangepakt;
- de betrokken partijen alle gemaakte afspraken voor minimaal 90% hebben gerealiseerd en de rapportage moet gedurende een aaneengesloten periode van één jaar de status 'hotspot op orde' hebben;
- de bewoners moeten hebben aangegeven voor minimaal acht maanden aaneengesloten tevreden te zijn over de aanpak;
- de professionals rondom de hotspot moeten aangeven dat de situatie genormaliseerd is;
- de cijfers van de politie moeten indiceren dat de overlast en criminaliteit afnemen.

De Haagse aanpak van de hotspots kenmerkt zich door:

- een extra, bovengemiddelde inzet van menskracht en middelen;
- een samenhangende aanpak die zowel repressie als preventie omvat;
- een geconcentreerde inspanning aan (extra) inzet van minimaal 12 maanden;
- een inzet van politie, gemeente en maatschappelijke partners gezamenlijk.

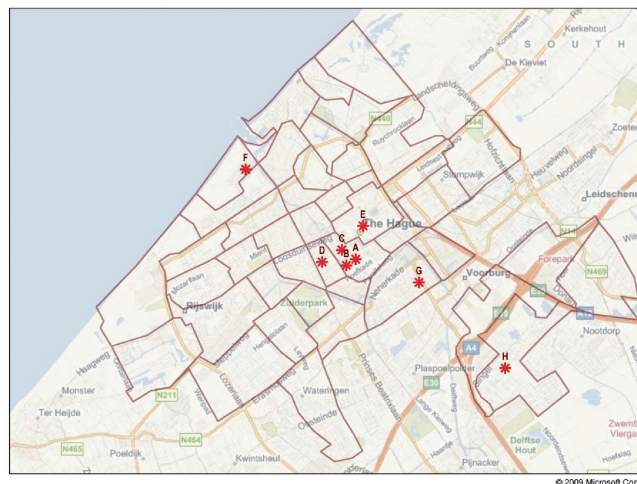
De hotspotsaanpak wordt gemonitord door interviews met omwonenden en gerichte metingen van de politie. Deze laatste kunnen per hotspot verschillen en worden naar gelang de problematiek vastgesteld.

6.3.1 Hotspots: omschrijving en omgevingskenmerken

In 2003 is gestart met de hotspotsaanpak. Destijds zijn 27 gebieden/plekken als hotspot aangewezen. Met ingang van 2010 waren dit er nog 10. Vanaf 2010 is de hotspotsaanpak beëindigd. De resterende hotspots zijn ondergebracht bij de stadsdelen. We richten ons op de hotspots waar jongerenoverlast het voornaamste of één van de problemen is en specifiek beleid is gevoerd om de jongerenoverlast terug te dringen. Uitgangspunt zijn de hotspots die met ingang van 2010 nog op de lijst stonden. Acht van de tien hotspots worden besproken.²⁷ Twee hotspots worden niet behandeld omdat jongerenoverlast bij opvoering van de hotspot niet genoemd is als onderdeel van de problematiek. In de navolgende kaart zijn de hotspots die besproken worden ingetekend. De hotspots beslaan één of meerdere straten. In bijlage 2 staat de exacte gebiedsafbakening van de hotspots.

Van de acht hotspots die behandeld worden liggen er vijf in stadsdeel Centrum, één in stadsdeel Scheveningen, één in Stadsdeel Laak en één in Stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg. Achtereenvolgens is een korte typering van iedere hotspot opgenomen en staan de redenen voor opvoering vermeld. Reden van opvoering is ook uit de hotspotrapportages afkomstig.

figuur 6-1 geselecteerde hotspots

Naam	Naam
A Teniersplantsoen/ van Dijkstraat/ Hobbemastraat	E Uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt
B Van der Vennepark	F Pluierhof e.o.
C Delftselaan	G Wenckbachstraat, 't Kikkertje
D Paul Krugerplein	H Singels

Bron: Rapportage hotspot jan-dec. 2008, wijkindeling den Haag: CBS

A) Teniersplantsoen/ van Dijkstraat/ Hobbemastraat

Het Teniersplantsoen is een afgesloten plein met veel gras, bankjes en speeltoestellen. Het plein is omsloten door huurhuizen, de dependance van de basisschool Het Palet, de H. Hartkerk, kindercentrum Saskia, de Mimar Sinan moskee en de stadsboerderij de Schildershoeve. Op het Teniersplantsoen is een Haags Hopje aanwezig, een container met speelgoed dat kinderen, in ruil voor kleine klusjes en goed gedrag, kunnen lenen. De Hobbemastraat is een belangrijke winkelstraat in de Schilderswijk. Op de Hobbemastraat zijn een buurtcentrum, een zwembad en een sporthal aanwezig. De hotspot ligt in het oudste gedeelte van de Schilderswijk. De Schilderswijk is een van de armste wijken in Nederland. De werkloosheid is hoog (bron: <http://www.denhaag.buurtmonitor.nl/>). Het overgrote deel van de bewoners is van niet-westerse afkomst. Weinig sociale cohesie, vervuiling, jongerenoverlast en drugsoverlast waren redenen om de locatie tot hotspot te benoemen.

B) Van der Vennepark

Het Van der Vennepark is een groot driehoekig plein waar veel gras en ruimte is om te spelen. Het Van der Vennepark ligt eveneens in de Schilderswijk (bron: www.burgerschapdenhaag.nl). Op deze locatie bestond veel overlast van een jongerengroep. De groep gaf overlast op het plein, in en om het Buurtpunt. Dit gaf daardoor een sterk gevoel van onveiligheid. Verder was er, op moment van opvoering, overlast door de aanwezigheid van een groot aantal Bulgaren. Er was weinig sociale controle onder bewoners en ondernemers. En tenslotte, veel achterstallig onderhoud.

²⁷ De onderzoekers bedanken mevrouw Anneke Duijvenvoorde van de gemeente Den Haag voor de ondersteuning bij het karakteriseren van de hotspots.

C) Delftselaan

De Schilderswijk, de Delftselaan en omgeving kenmerken zich al jaren door verloedering en achterstallig onderhoud. Er is in het midden van de laan een voetbalveld en speeltuin, waar vaak overlastgevend en criminele jongeren het sfeerbeeld bepalen. Verder maakten slechte verlichting, vernielingen en graffiti de veiligheidsbeleving er niet beter op.

De Delftselaan is opgevoerd vanwege de overlast van de jongeren op het plein / de groenstrook. Verder was drugsoverlast een reden. Herinrichting werd noodzakelijk geacht.

D) Paul Krugerplein

Het Paul Krugerplein is een druk plein waar twee grote supermarkten veel publiek trekken. De Paul Krugerlaan, eveneens onderdeel van de hotspot, is wat winkelveorzieningen betreft het centrale centrum van het Transvaalkwartier. Het Transvaalkwartier heeft een multi-culturele bevolkingssamenstelling. Meer dan 80% van de bewoners komt van oorsprong niet uit Nederland (bron: www.paulkrugerlaan-den Haag.nl). De Paul Krugerlaan loopt van de Herman Costerstraat, via het Paul Krugerplein naar de Loosduinsekade. De straat heeft een aaneengesloten winkelfront met meer dan 130 winkels. kleding- én levensmiddelenbranche zijn nadrukkelijk aanwezig: Hindoestaanse en Turkse (bruids)kledingzaken, Turkse en Marokkaanse slagers, (banket)bakkers, groenteboeren en veel Surinaamse levensmiddelenwinkels. Het is een zeer dynamische en gevarieerde winkelstraat, die in drie delen te onderscheiden is.

Het drukste en meest veelzijdige gedeelte van de winkelstraat ligt tussen het Paul Krugerplein en de Herman Costerstraat, van waaruit de Paul Krugerlaan door het wijkpark met de grootste Haagse markt verbonden wordt. Behalve winkelende buurtbewoners en marktgangers komen hier veel toeristen. Dit gedeelte van de straat maakt onderdeel uit van de toeristische looproute van 'City Mondial' (bron: www.transvaal.nu).

De hotspot Paul Krugerplein is opgevoerd als hotspot vanwege overlast door (hard)drugsgebruikers, straatprostitutie/tippelen op het plein, de aanloop bij een shoarmatent tot 5.00 uur 's ochtends en jongerenoverlast. Verder waren veel vervuiling (zwerfvuil), vernielingen in de openbare ruimte en weinig sociale cohesie redenen.

E) Uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt

De uitgaansgebieden liggen midden in de binnenstad, in een winkelgebied, een gebied met kroegjes, cafés en terrassen. Plein ligt voor de Tweede Kamer, er zijn kroegen en cafés aan de rand van het plein. Er is weinig sociale cohesie doordat het gebied veel bezoekers trekt. Het gebied is opgevoerd vanwege uitgaansgerelateerde criminaliteit, zoals mishandeling, bedreiging en straatroof.

F) Pluvierhof e.o.

De hotspot ligt in Duindorp, tegen de haven aan. In het gebied staan veel oudere huurwoningen. Stap voor stap gaat het op de schop in verband met nieuwbouw. De hotspot is opgevoerd vanwege het rondhangen van een groep jongeren onder de zogenaamde 'bogen' (de toegangspoorten van de Pluvierstraat naar de Meeuwenhof en Pluvierhof). De groep veroorzaakt daar overlast. De overlast bestaat uit het plegen van vernielingen (brandjes stichten, aanbrengen van graffiti, openbreken van woningen, ruiten ingooien van woningen en dergelijke), het veroorzaken van geluidsoverlast (lawaaï maken met muziek, scootertjes, schreeuwen en dergelijke) en het bedreigen van omwonenden.

G) Wenckebachstraat, 't Kikkertje

Deze hotspot ligt nabij winkelcentrum Megastores en Bedrijven-terrein de Brinckhorst. Er wonen veel niet-westerse Hagenaars. Het gebied is opgevoerd omdat er in en om het plantsoen een structureel probleem van rondhangende jeugd is. Het gaat – zoals omschreven op moment van opvoering – om ongeveer 30 Marokkaanse jongeren. Overlast bestaat uit vervuiling, geluidsoverlast, onder andere met scooters, vernieling, (be)dreiging, uitschelden, winkeldiefstal, auto- en woninginbraak tot en met dealen.

H) Singels

De hotspot Singels beslaat een aantal straten in VINEX-wijk Ypenburg waar ernstige jongerenoverlast was. Het is een nieuwbouwwijk met goedkope, middeldure en dure woningen door elkaar, waar bewoners met verschillende leefstijlen bij elkaar in de buurt zijn komen te wonen wat tot botsingen leidt. Naast jongerenoverlast was verloedering van de openbare ruimte reden voor opvoering.

6.4 Hotspots: aanpak

Er is door de jaren heen enorm veel gedaan en gebeurd in alle hotspots. Als alle projecten op een rij wordt gezet is per hotspot minimaal twee pagina's nodig om alle acties op te sommen. Verschillende partijen werken samen om de overlastsituatie te verbeteren. Structureel zijn de volgende actoren bij de aanpak betrokken: de politie, welzijn, jeugd en burgerschap (WJB), dienst standsontwikkeling (DSO), dienst Stadsbeheer (DSB) en de corporaties. Daarnaast werkt nog een aantal organisaties mee op projectbasis. Via verschillende invalshoeken wordt de problematiek aangepakt. Naast de maatregelen die betrekking hebben op het beperken van jongerenoverlast zijn er ook vele andere maatregelen uitgevoerd (thematisch genoemd). In Bijlage 3 staan de maatregelen uit 2008. De informatie is afkomstig uit de rapportage 'Rapportage hotspots januari – december 2008'. Deze rapportage is opgeleverd in maart 2009.

Sociale ingrepen

In alle hotspots zijn sociale maatregelen van kracht. Er zijn maatregelen die op het individu en op de groep gericht zijn. Voorbeelden van een individuele aanpak zijn bijvoorbeeld het door wijkagenten adopteren van doorstromers,²⁸ het doorverwijzen van jongeren naar gedrag-beïnvloedende trajecten en het aanspreken van jongeren door wijkagenten, buurtvaders en/of door middel van het project Street-care. Street-care is een project dat in alle hotspot-locaties loopt. Er wordt onder andere geprobeerd het vertrouwen van jongeren te winnen en ze individueel te benaderen. Naast een individuele aanpak is – zoals al vermeld – een groot aantal maatregelen gericht op groepen jongeren. Voorbeelden hiervan zijn het project Street-care,²⁹ een samenscholingsverbod, georganiseerde buitensport, activiteiten voor jongeren in buurthuizen en/ of bij hangplekken, aanpak overlastgevende groepen³⁰ en het opzetten van structurele bijeenkomsten met tieners om hen te ontwikkelen tot een actieve jongerengroep.

Verder worden niet alleen de jongeren, individueel al dan niet groepsgewijs, benaderd. Ook de ouders worden aangesproken. In hotspot Delftselaan heeft bewonersteam 'Vrouwen aan zet'³¹ bijvoorbeeld actie gevoerd om de moeders van de jeugd te informeren over het gedrag van hun kinderen op straat en hebben buurtvaders de vaders geïnformeerd, door middel van het afleggen van huisbezoeken. In hotspot Singels leggen de wijkagent, jongerenwerk of opbouwwerk huisbezoeken af bij jongeren die overlast veroorzaken, mogelijk gaan veroorzaken en/of strafbare feiten plegen. Het doel van het huisbezoek is om de ernst van het ontoelaatbare gedrag aan jongeren en ouders duidelijk te maken naast eventuele strafrechtelijke trajecten. Het maakt onderdeel uit van het 'Ouder Weet'-project van de politie. Indien er een huisbezoek plaatsvindt naar aanleiding van overlast tracht men dit bezoek nog dezelfde avond te laten plaatsvinden. Waar mogelijk gaan de partijen ook preventief op huisbezoek om op deze manier mogelijk ongewenst gedrag te voorkomen.

Fysieke ingrepen

Naast individuele of groepsgerichte maatregelen wordt in een deel van de hotspots ook de fysieke omgeving aangepakt. Voorbeelden van projecten die direct met jongeren samenhangen zijn de aanleg van een Cruyff-court in hotspot Teniersplantsoen / Van Dijkstraat / Hobbemastraat, het herstellen van vernielingen aan speeltoestellen in hotspot Vennepark en het regelmatig schoonmaken van de hangplek in hotspot Wenckebachstraat, 't Kikkertje. De aard van de aanpak verschilt niet alleen in doelgroep of focus. Ook het schaalniveau van de maatregel, het verschil tussen preventieve en restrictieve maatregelen is duidelijk. In alle hotspots wordt een mengeling van projecten uitgevoerd.

6.5 Resultaten

Stand van zaken na een periode vol projecten en maatregelen (status eind 2008)

Net als de uit te voeren en uitgevoerde projecten worden de ontwikkelingen in de hotspots nauwlettend in de gaten gehouden en wordt er periodiek over gerapporteerd. Vaste onderdelen wat dit betreft zijn (1) een analyse van politiecijfers (bijvoorbeeld het aantal meldingen van overlast en het aantal aangiften van vernielingen en vandalisme), (2) interviews met bewoners en (3) de indruk van de stadsdelen. Voor bijna alle hotspots geldt dat de intensieve integrale aanpak tot verbetering van de situatie leidt. In navolgende tabel staat de stand van zaken aan het eind van 2008.

Een aantal zaken valt op. In een groot deel van de hotspots is de overlast van jongeren verminderd. Desondanks geldt dat extra inzet noodzakelijk blijft om de situatie beheersbaar te houden. Het dynamisch karakter van jongerenoverlast wordt ook genoemd. In hotspot Wenckebachstraat is een nieuwe jongerengroep ontstaan. Verder is de overlast van jongeren op hotspot Teniersplantsoen verdwenen, maar wel elders in de wijk opgedoken.

²⁸ Doorstromers zijn jongeren van 12 tot 18 jaar die minimaal twee keer een misdrijf of zware overtreding hebben gepleegd. Er is dan een grote kans dat zij zich tot veelpleger ontwikkelen. Maar door hun leeftijd kunnen ze met de juiste hulp vaak weer uit de criminaliteit komen.

²⁹ Street-care: naast jongeren richt street-care zich ook op een bredere doelgroep. Street-care benadert alle groepen die bij een hotspot betrokken zijn en dit zijn niet alleen de jongeren en/of alcohol-drugsgebruikers, prostituees, dak- en thuislozen, illegalen en vervuilers van de openbare orde; ook kinderen en bewoners worden benaderd.

³⁰ Op basis van Beke.

³¹ Bewonersteam dat zich in stadsdeel centrum inzet voor sociale veiligheid.

tabel 6-1 Status per hotspot, zoals omschreven in rapportage hotspot jan-dec 2008

	Naam	Status
Stadsdeel Centrum		
A	Teniersplantsoen / Van Dijkstraat / Hobbemastraat	Door de inzet van alle partners zijn in het afgelopen jaar diverse zaken gerealiseerd. De overlast van jongeren is op deze locatie verdwenen en naar elders in de wijk verplaatst. De gemelde overlast rond dealers en gebruikers is afgenomen. Daarentegen is het aantal vernielingen en vandalisme toegenomen.
B	Van der Vennepark	Het aantal meldingen van baldadigheid en aangiften van vernielingen is licht gedaald. Het aantal meldingen rond overlast van drugsgebruikers en dealers blijft minimaal. De overlast van jeugd blijft een aandachtspunt: zowel winkeliers als bewoners ervaren overlast van de jongeren. Bewoners en professionals vinden de kwaliteit van de openbare ruimte zeer matig.
C	Delftselaan	Jongeren gebruiken de voetbalkooi en de kinderspeelplaats intensief. Het aantal meldingen rond overlast van drugsgebruikers en handel in verdovende middelen is laag. Toch zijn er signalen dat er sprake is van dealen en dat prostituees en verslaafden de laan als doorgangsrouten gebruiken. Ook de baldadigheid is toegenomen. Dit heeft te maken met het intensieve gebruik van de laan door jongeren. Volgens de professionals gedraagt een aantal jongeren zich ronduit hufterig en crimineel en zijn zij een slecht voorbeeld voor de kleinsten.
D	Paul Krugerplein	De overlast van de jongeren is in deze periode afgenomen. Vooral in de maanden november en december heeft de politie extra inzet gepleegd. Er zijn diverse verdachten aangehouden. De aanpak van overlastgevende groepen begint zijn vruchten af te werpen. Dit heeft geleid tot een afname van baldadigheid, vernieling en vandalisme. De extra inzet blijft noodzakelijk om de situatie beheersbaar te houden.
E	Uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt	In de uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt is het in 2008 betrekkelijk rustig geweest. Op de Laan is de rust ook weergekeerd. Echter, dit blijft een kwetsbaar gebied wat fysieke aandacht behoeft. De uitgaansgebieden en de nachthoreca blijven druk bezochte locaties en behoeven voortdurend extra aandacht van alle partners, vooral van de politie en gemeentelijke handhavers.
Stadsdeel Scheveningen		
F	Pluvierhof e.o.	De positieve ontwikkeling op de hotspot in Duindorp heeft zich ook in 2008 voortgezet. Er is op dit moment nog nauwelijks sprake van jongerenoverlast op deze hotspot. De doelstellingen van de hotspotsaanpak in Duindorp worden gehaald. De integrale samenwerking in Duindorp wordt gebundeld in een langetermijnaanpak die verder gaat dan de hotspotsaanpak. Dit betreft met name de inzet van Werken aan de Stad in Duindorp. Daarnaast leveren ook de gemeente, woningcorporatie Vestia Scheveningen, de politie, Stichting Pro Jong en Stichting Welzijn Scheveningen extra inzet. De huidige situatie kan als rustig worden omschreven, met name door het succes van het cameratoezicht en het repressieve optreden van de politie. Voor het langetermijnsucces is het van belang om op dit moment nog geen signaal af te geven dat als afbouw van de repressie geïnterpreteerd kan worden. Als de situatie in Duindorp in de komende zes maanden stabiel blijft en de langetermijnaanpak verder is gevorderd, zou het een logische stap zijn om Duindorp bij de volgende evaluatie wél af te voeren van de lijst. Daarmee kan dan een positief signaal voor deze buurt worden afgegeven dat precies aansluit bij de goede ontwikkeling in het laatste jaar.
Stadsdeel Laak		
G	Wenckebachstraat, 't Kikkertje	In de afgelopen periode was de situatie op de hotspot beheersbaar. Het blijft echter een aandachtsgebied. De rust is relatief en broos. Vanaf 1 april 2008 is Street-care gestart met een nieuw plan van aanpak, toegespitst op de nieuw ontstane groep jongeren die overlast veroorzaken en de overige bewoners intimideren. De leefbaarheidscoördinator Laak Noord coördineert de samenwerking met politie en Stichting MOOI Laak.
Stadsdeel Leidschenveen – Ypenburg		
H	Singels	De situatie in het gebied is in de eerste zes maanden van 2008 verbeterd. In de tweede helft van 2008 heeft deze situatie zich voortgezet. De inzet van preventieve en repressieve maatregelen heeft een positieve bijdrage geleverd. Hoewel de situatie beheersbaar is, dient in de komende periode blijvend specifieke gezamenlijke aandacht aan het gebied te worden besteed.

6.6 Samenvatting

In het kader van de voorliggende studie zijn we in het bijzonder geïnteresseerd in de vraag of er constanten kunnen worden herkend in de aard van de hotspots met jongerenoverlast en of die overeenkomen met de bevindingen die in de voorgaande hoofdstukken zijn gepresenteerd.

De beschrijving van de hotspots in Den Haag geeft aan dat er verschillende typen gebied kunnen worden onderscheiden. De kenmerken daarvan sluiten in hoge mate aan op de condities die in voorgaande hoofdstukken zijn benoemd als samenhangend met jongerenoverlast. De volgende typen gebied komen naar voren:

- gebieden met een sterk gemengd gebruik van de openbare ruimte (functiemenging) en/of veel attractiepunten en een hoge mate van anonimiteit (Paul Krugerplein, Wenckebachstraat, 't Kikkertje);
- uitgaansgebieden: Herenstraat, Plein en Grote Markt;
- gebieden met een sterke instabiliteit van de sociale orde (benoemd als gebrek aan sociale cohesie): Teniersplantsoen / Van Dijkstraat / Hobbemastraat en vermoedelijk geldt dat ook voor Van der Vennepark en Delftselaan;
- gebieden met een op zichzelf redelijke leefbaarheid, maar met een menging van hoge en lage inkomens, eigenaar-bewoners en huurders die tot fricties leidt: Singels en wellicht in enige mate ook in Pluvierhof.

In alle gevallen zijn er duidelijke attractiepunten aan te wijzen waar de overlast zich concentreert. Het aandeel pleinen is opvallend in de besproken hotspots. Verder doen uitgaansgebieden, gebieden met veel winkels, speeltuinen en bedrijven het goed als attractiepunt voor jongerenoverlast. In veel van deze hotspots lijkt er ook sprake van een relatie met de niet-westerse achtergrond van de bewoners en/of de jongeren die overlast geven.

Er lijkt geen sprake van een duidelijke differentiatie in de aanpak van de jongerenoverlast in de verschillende typen gebied.

De aanpak leidt in de meeste gevallen wel tot een verbetering van de situatie ter plekke. Wel zijn er aanwijzingen dat die verbeteringen in de meeste gevallen niet zodanig zijn dat verdere aandacht kan uitblijven.

7

Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek is een vijftal onderzoeksvragen beantwoord door een combinatie van literatuuronderzoek en secundaire analyses op de WoON-module Sociaal-Fysiek:

- 1 Wie zijn de overlastveroorzakers (en wat is hun etnische achtergrond)?
- 2 Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?
- 3 Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?
- 4 In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder en zijn er specifieke factoren aan te wijzen, zowel in de fysieke woonomgeving als in de sociale structuur in de wijk die overlast in de hand werken of juist verminderen?
- 5 Spelen factoren als gewinning en imago een rol?

We bespreken in dit hoofdstuk kort de bevindingen.

7.1 Wie zijn de overlastgevers?

Deze onderzoeksvraag spitst zich in een groot deel van de literatuur toe op de vraag of er bij jongerenoverlast sprake is van een oververtegenwoordiging van jongeren met een niet-Nederlandse herkomst. In de literatuur zijn er twee hoofdstromingen met – wat dit betreft – tegengestelde uitkomsten.

- Aan de ene kant laten criminaliteitscijfers zien dat er een sterke oververtegenwoordiging is van jongeren met een niet-Nederlandse herkomst bij overlastgerelateerde delicten.
- Aan de andere kant geven zelfrapportages van jongeren aan dat de verschillen tussen Nederlandse jongeren en jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond nagenoeg afwezig zijn.

In dit onderzoek is een derde benadering gehanteerd: die van de oordelen van de slachtoffers van jongerenoverlast over de herkomst van die jongeren. Die geven, net als de criminaliteitscijfers aan dat er sprake is van een oververtegenwoordiging van niet-Nederlandse jongeren bij overlastgevend gedrag. Dat is niet alleen zo in de perceptie van bewoners met een Nederlandse herkomst. In de wijken met een mindere leefbaarheid geven zowel autochtone bewoners als bewoners met een niet-Nederlandse herkomst aan dat de overlastgegenden in meerderheid jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond zijn. In de wijken met een op zichzelf goede leefbaarheid geven de bewoners aan dat het vooral ‘gemengde groepen’ betreft. Ook als naar overlastgerelateerde delicten gekeken wordt, wordt een oververtegenwoordiging van jongeren met een

niet-westerse achtergrond gevonden. Ondanks deze oververtegenwoordiging van jongeren met niet-westerse achtergrond is bij de meeste aan overlast gerelateerde delicten een autochtone jongere verdacht (54% tegenover 34% jongeren met een niet-westerse achtergrond).

Verder blijkt ook voor zowel de autochtone Nederlanders als de bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond dat het aandeel bewoners in de buurt met een niet-Nederlandse herkomst de belangrijkste verklarende factor is voor het vóórkomen van situaties van jongerenoverlast. Die uitkomst blijft ook bestaan als wordt gecontroleerd voor ermee samenhangende kenmerken van de wijken zoals de sociaal-economische situatie van de bewoners of het aandeel jongeren in de buurt. Uit de literatuur komt sterk het beeld naar voren dat jongerenoverlast in het bijzonder samenhangt met Marokkaanse jongeren. En ook in de criminaliteitscijfers zijn de Marokkanen (evenals de Antillianen) sterk oververtegenwoordigd. Aan de slachtoffers, die in dit onderzoek zijn onderzocht, is niet gevraagd wat volgens hen de specifieke herkomst is van overlastgevende jongeren. Die vraag is vanzelfsprekend ook lastig te beantwoorden. Bij de vergelijkingen naar de samenstelling van de bevolking in de wijken, komt evenwel niet naar voren dat er meer jongerenoverlast wordt ervaren in wijken waar veel Marokkanen of Antillianen wonen. De meer algemene noemer ‘niet-westerse herkomst’ verklaart meer. Ofwel, in alle wijken waar veel niet-westerse allochtonen wonen, is er meer jongerenoverlast. Dat hangt dan niet meer samen met concentraties van specifieke groepen.

7.2 Wie zijn de mensen die de overlast ervaren?

De mensen die overlast ervaren, zijn allereerst de mensen die in buurten wonen waar zich leefbaarheidsproblemen voordoen. Het vóórkomen van jongerenoverlast is daar vermoedelijk ook een belangrijk deel van die leefbaarheidsproblemen. Aangezien niet-westerse allochtonen vaker in gebieden met leefbaarheidsproblemen wonen, ervaart een groter deel van de niet-westerse allochtonen overlast van jongeren (15%) dan onder autochtonen het geval is (6%).

Door mensen te vergelijken die in min of meer gelijke omstandigheden verkeren, kan inzicht worden verkregen in wie er gevoeliger zijn voor situaties die potentieel overlastgevend zijn. Uit de literatuur komt naar voren dat hierbij in het bijzonder het gevoel

controle te hebben over de situatie een rol speelt. In het voorliggende onderzoek wordt bevestiging gevonden voor de verwachtingen dat in het bijzonder bewoners in de middenleeftijdsgroepen, vrouwen, mensen die al eens slachtoffer zijn geweest van een delict in hun eigen buurt en mensen met een hoger inkomen in buurten met een mindere leefbaarheid gevoeliger zijn voor overlastsituaties. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de nog wel eens in de beeldvorming bestaande gedachte dat vooral ouderen en autochtone bewoners snel jongerenoverlast ervaren. Bij ouderen is het aandeel dat jongerenoverlast rapporteert opvallend laag. Autochtone bewoners en bewoners met een niet-Nederlandse herkomst rapporteren eenzelfde mate van jongerenoverlast (mits wordt gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt).

Er is verder ondersteuning gevonden voor de gedachte dat contacten in de buurt ertoe doen. In het bijzonder voor de autochtone Nederlanders zijn contacten met buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst van belang. Dat wil zeggen, als die er niet zijn, ervaren zij meer overlast. Ook het bestaan van oppervlakkige contacten (groeten en praatjes maken) met Nederlandse buurtbewoners hangt samen met minder ervaren jongerenoverlast.

Vooral in buurten waar de leefbaarheid niet heel erg slecht (of erg positief) is maakt het bestaan van contacten met zowel de autochtone buurtgenoten als met buurtgenoten van niet-Nederlandse herkomst een verschil. Of men contacten heeft met buurtgenoten blijkt verder vooral sterk samen te hangen met ervaren jongerenoverlast voor bewoners in de middenleeftijdsgroep: tussen de 35 en 65 jaar.

7.3 Hoe verhoudt de ervaring zich tot de feitelijke overlast?

Nadere bestudering van de literatuur geeft aan dat het niet goed mogelijk is om feitelijke overlast te onderscheiden van ervaren overlast. Er kan wel een onderscheid worden gemaakt tussen de aanwezigheid van potentieel overlastgevend gedrag enerzijds en ervaren overlast aan de andere kant of tussen objectief meetbare tekenen van overlast (zoals graffiti) en de ervaren overlast. Maar de aanwezigheid van potentieel overlastgevend gedrag is conceptueel iets anders dan 'feitelijke' overlast. De betekenis van het woord 'overlast' veronderstelt dat iemand overlast ervaart. Overlast bestaat niet zonder mensen die overlast ervaren. Daarmee is overlast per definitie een subjectief verschijnsel. Ook meldingen en aangiften van overlastsituaties hebben betrekking op de ervaring van mensen. Immers, voordat iemand een overlastsituatie meldt, zal die persoon eerst overlast hebben ervaren. Meldingen en aangiften zijn daarmee niet meer of minder feitelijk dan een rapportage van overlast.

Dat overlast een subjectief verschijnsel is, betekent natuurlijk niet dat het niet bestaat, onbelangrijk is, of dat er niets aan moet worden gedaan. De perceptie van overlast hangt sterk samen met verminderd woongenot en wordt ook – zo is in dit onderzoek

aangetoond – wel degelijk veroorzaakt door feitelijk overlastgevend gedrag en beïnvloed door objectief meetbare omstandigheden.

7.3.1 Manifestatie van jongerenoverlast

Gedragingen die het meest aanleiding geven tot het benoemen van een situatie als een situatie van jongerenoverlast zijn: het lastigvallen van mensen op straat, het vernielen en beschadigen van auto's en tuinen, drugsoverlast en het voorkomen van bedreigingen en berovingen. Als dit soort gedrag zich voordoet in een buurt, is de kans groot dat mensen jongerenoverlast ervaren. Dat geldt minder voor gedrag dat weliswaar meer voorkomt in buurten met veel jongerenoverlast, maar ook nog behoorlijk veel in buurten waar vrijwel geen sprake is van jongerenoverlast. Het gaat dan om te hard rijden op brommers, te hard rijden van auto's, inbraak, fietsdiefstal en diefstal uit auto's. Blijkbaar moet er dus voor de meeste mensen meer aan de hand zijn dan dergelijk gedrag voordat men van jongerenoverlast spreekt.

7.3.2 Ontwikkeling van jongerenoverlast

Een opmerkelijk resultaat voor wat betreft de verhouding tussen ervaring en 'feitelijke' overlast betreft de ontwikkeling van overlast. Terwijl het algemene beeld bestaat dat er sprake is van een toenemende overlast van jongeren, blijkt dat niet uit de cijfers. Cijfers uit verschillende bronnen geven aan dat het aandeel bewoners dat overlast van jongeren ervaart al jaren nagenoeg gelijk is. Met het Woononderzoek van VROM kunnen we wat dit betreft terugkijken tot 2002. We vinden over die periode een constant percentage bewoners van 7 à 8 dat vaak overlast van jongeren ervaart en een percentage van 22 dat dit soms doet. Andere bronnen zoals de Integrale Veiligheidsmonitor en de Veiligheidsmonitor Rijk komen weliswaar op (iets) andere cijfers uit, maar geen enkele bron laat een structurele toename zien. Ook als gekeken wordt naar allerlei mogelijke uitingen van jongerenoverlast, zoals verloedering en graffiti, is er in de afgelopen drie jaar geen toename waar te nemen. Dit geeft aan dat er een discrepantie bestaat tussen de (som van de) individuele percepties en de collectieve perceptie van jongerenoverlast. Het is aannemelijk dat hierin de berichtgeving over jongerenoverlast een grote rol speelt. Die leidt er immers toe dat er ook bij mensen die zelf geen jongerenoverlast ervaren (individuele perceptie) wel het beeld kan ontstaan dat er bij anderen sprake is van jongerenoverlast (collectieve perceptie).

7.4 In welke situaties komt overlast meer voor en in welke minder?

Uit de literatuur komt een groot aantal omstandigheden naar voren die samenhangen met de prevalentie van jongerenoverlast. Voor de meeste daarvan is in de empirische analyses ook ondersteuning gevonden. We sommen de belangrijkste op.

Sociaal

Op sociaal vlak is er een sterke ondersteuning gevonden voor de hypothese dat de afwezigheid van publieke familiariteit samenhangt met de ervaring van jongerenoverlast. In het bijzonder de situatie van enerzijds een gebrek aan stabiliteit in de sociale orde (als er veel wordt verhuisd, als mensen niet meer goed weten wie er in de buurt wonen en als men vindt dat de buurt te snel verandert) en anderzijds de afwezigheid van (oppervlakkige) contacten met buurtgenoten, hangt voor nagenoeg alle onderscheiden groepen samen met de ervaring van jongerenoverlast. De instabiliteit van de sociale orde hangt bijvoorbeeld ook voor bewoners met een niet-westers allochtone herkomst samen met meer jongerenoverlast.

Los van de samenhang met publieke familiariteit is de aanwezigheid van een groot aandeel bewoners met een niet-Nederlandse herkomst indicatief voor de prevalentie van jongerenoverlast. Daarbij lijken twee drempelwaarden aan de orde: (1) er wordt substantieel meer jongerenoverlast ervaren als het aandeel bewoners van niet-Nederlandse herkomst in een buurt de 5 á 10% overschrijdt en (2) er ontstaat nog weer meer jongerenoverlast als hun aandeel rond de 30% uitkomt. Ook dit geldt zowel voor de oordelen van autochtone bewoners als voor bewoners met een niet-Nederlandse achtergrond.

Minder sterke, maar wel significante verbanden zijn geconstateerd voor het aandeel jongeren in een buurt (onafhankelijk van hun herkomst), het aandeel ouderen in de buurt (minder jongerenoverlast) en de sociaaleconomische positie van de bewoners. Voor wat betreft die sociaaleconomische positie lijkt in het bijzonder de menging van inkomensgroepen en eigendomsverhoudingen op een laag schaalniveau, zoals een blok of straat, voor de hogere inkomens en eigenaar-bewoners nogal eens samen te gaan met meer ervaren jongerenoverlast.

Fysiek

Op fysiek vlak blijken in het bijzonder situaties van leegstand in de directe woonomgeving en de aanwezigheid van veel hoogbouw indicatief voor het voorkomen van jongerenoverlast. Het aandeel hoogbouw hangt samen met meer overlast, ook als wordt gecontroleerd voor de leefbaarheid van de buurt. Voor leegstand is nog gevonden dat die in buurten met een (zeer) negatieve leefbaarheid niet indicatief is voor meer jongerenoverlast. In deze buurten wordt juist meer overlast ervaren als er geen leegstand is. Het is aannemelijk dat dit te maken heeft met enerzijds het flankerend beleid rond herstructurering (versterkt beheer) en anderzijds met de perceptie van bewoners. Leegstand is dan in deze buurten met een negatieve leefbaarheidssituatie meer een indicatie voor het feit dat er wordt ingegrepen in de wijk, wat op zichzelf tot een positief oordeel kan leiden.

Verder blijkt een groot aantal vrij specifieke elementen in de woonomgeving indicatief te zijn voor het voorkomen van jongerenoverlast. Deze elementen benoemen we als de zogenaamde 'attractiepunten': voorzieningen die jongeren aantrekken en waarvan de aanwezigheid dus vaker leidt tot het ontstaan van overlast van jongeren. De belangrijkste attractiepunten zijn:

coffeeshops, 'overige horeca'³², scholen voor speciaal onderwijs en voor VMBO, supermarkten en winkelcentra.

7.5 Spelen factoren als gewenning en imago een rol?

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de gedachte dat jongerenoverlast minder wordt als de situatie langer blijft voortbestaan. Zowel in relatie tot woonduur als in relatie tot de duur van het voorkomen van door jongeren gepleegde delicten in een buurt, is er eerder sprake van een omgekeerd verband. Hoe langer de situatie blijft bestaan en hoe langer men ergens woont, hoe meer overlast wordt ervaren.

Er is een sterke samenhang tussen het imago van een buurt en de mate waarin er jongerenoverlast plaatsvindt. Dat wil echter niet zeggen dat het imago bijdraagt aan de ervaren jongerenoverlast. Het is op zichzelf aannemelijker dat jongerenoverlast in een buurt één van de aspecten is die ervoor zorgt dat een buurt een slecht imago heeft.

7.6 Wat zijn aanknopingspunten voor beleid?

Uit de literatuur komt al een aantal relevante benaderingen naar voren die kunnen bijdragen aan de vermindering van jongerenoverlast. De uitkomsten van dit onderzoek bieden daar op een aantal punten verdere onderbouwing en/of specificering van.

Bronbeleid

De eerste benadering heeft te maken met de bron van de overlast: de jongeren zelf. Vooral in situaties waar er nadrukkelijk veel overlastgevend gedrag is en waar ook veel overlast wordt ervaren door bewoners, is dat de preferente benadering. In het huidige overlastbeleid is dat ook waar de aandacht vooral naar uitgaat. Zo is er veel aandacht voor de identificatie van jeugdgroepen en is een keur aan interventies ontwikkeld die ofwel meer op repressie ofwel meer op preventie zijn gericht. Preventiegerichte maatregelen kunnen ook worden ingezet waar de ervaren overlast nog meevalt maar waar wel risicogroepen in de bevolking aanwezig zijn. In de preventieve sfeer gaat het dan om het vroegtijdig herkennen van psychosociale problemen, het tegengaan van drank- en drugsgebruik, versterken van de supervisie door de ouders, en het bieden van meer structuur in de vrijetijdsbesteding. Ook met het direct benaderen van de jongeren als ze overlast veroorzaken (bijvoorbeeld door straatcoaches) en waar dat aan de orde is ook de ouders aanspreken, zijn goede ervaringen opgedaan.

³² Dit betreft alle horeca, anders dan coffeeshops en kan dus variëren van een grand café tot een snackbar of een restaurant.

Het voorliggende onderzoek is slechts in beperkte mate gericht op de overlastveroorzakende jongeren. De enige constatering wat dit betreft die uit de empirische analyses naar voren komt is dat er onmiskenbaar sprake is van een samenhang met de herkomst van de jongeren.

Potentiële probleemsituaties herkennen en tegengaan

De toegevoegde waarde van het voorliggende onderzoek heeft vooral betrekking op de mogelijkheid om – aan de hand van omgevingscondities – vroegtijdig potentiële probleemsituaties te kunnen herkennen. In deze situaties is de ervaren overlast (nog) gering, maar kunnen er al wel tekenen zijn van verloedering en overlastgevend gedrag. Ook kunnen omgevingscondities aangeven dat er reële risico's zijn voor het ontstaan van jongerenoverlast.

Deze invalshoek biedt handvatten voor gebiedsgericht beleid. Bij de ontwikkeling van nieuwe gebieden kan op die manier worden voorkomen dat onbedoeld situaties worden gecreëerd waarbij het ontstaan van jongerenoverlast haast onontkoombaar is. En in bestaande gebieden kan in preventieve zin de aandacht worden gericht op gebieden waar de kans groot is dat zich situaties van jongerenoverlast gaan voordoen – als die er al niet zijn. En mochten er al wel situaties van jongerenoverlast zijn, dan kan door meer gericht op te treden worden voorkomen dat de situatie uit de hand loopt.

In het bijzonder in wijken waar het niet – op grond van algemene leefbaarheidsindicaties – direct voor de hand ligt dat er problemen zijn of kunnen ontstaan, biedt deze benadering een toegevoegde waarde. Immers, in de gebieden met een mindere leefbaarheid is de kans al groot dat er beleidsmatig aandacht voor is. Jongerenoverlast zal dan vermoedelijk niet worden 'vergeten' omdat het vanuit het perspectief van de bewoners een belangrijk onderwerp is. Het zijn juist de gebieden waar op het eerste gezicht (nog) niet veel aan de hand is, waar winst kan worden behaald. Ook daar ontstaan situaties van jongerenoverlast. Door hier vroegtijdig alert op te zijn, kan veel ellende worden voorkomen. Er kunnen dan bijvoorbeeld in dergelijke potentiële risicogebieden al in een vroeg stadium initiatieven worden gestimuleerd (buurtvaders, versterken onderlinge contacten, bieden van voorzieningen en gestructureerde vrijetijdsbesteding voor de jongeren) die normaal pas aan de orde zijn als er al een probleem is.

Potentiële probleemsituaties doen zich voor bij:

- een sterke concentratie van niet-westers allochtone bewoners;
- veel leegstand en verloedering van de openbare ruimte;
- een hoge mutatiegraad in een buurt;
- de afwezigheid van contacten tussen Nederlandse en niet-Nederlandse buurtgenoten;
- een menging van hoge en lage inkomens koop- en huurwoningen op blok- of straatniveau;
- een groot aandeel hoogbouw in een wijk;
- de aanwezigheid van scholen voor speciaal onderwijs in een buurt;

- de aanwezigheid van scholen voor voortgezet onderwijs in een buurt, in het bijzonder VMBO's en scholen met voortijdig schoolverlaters;
- de aanwezigheid van coffeeshops;
- de aanwezigheid van 'overige horeca';
- de aanwezigheid van een supermarkt in een buurt;
- de aanwezigheid van een winkelcentrum in een buurt.

In situaties waarin meerdere van deze risico-indicatoren aanwezig zijn, neemt de kans op het vóórkomen van jongerenoverlast verder toe. Uit de analyse van de identificatie van hotspots in Den Haag komt het beeld naar voren dat er verschillende 'typen' situatie zijn waarin specifieke combinaties van deze indicatoren overheersen, bijvoorbeeld de volgende:

- Situaties waar een combinatie is van een bevolking met veel niet-westerse allochtonen en veel attractiepunten voor jongeren.
- Situaties waar veel attractiepunten zijn en er een grote mate van anonimiteit bestaat.
- Situaties waar een gebrek aan stabiliteit van de sociale orde in de buurt is.
- Situaties waar een menging van hoge en lage inkomensgroepen en/of huurders/eigenaar-bewoners op een laag schaalniveau heeft plaatsgevonden.

Per potentiële probleemsituatie zijn er andere mogelijkheden om iets te doen. Er zijn vermoedelijk maar weinig probleemsituaties die altijd kunnen worden voorkomen. Wellicht kan dat bij specifieke voorzieningen in buurten – die kunnen bijvoorbeeld altijd buiten de woonbuurten worden geplaatst - of bij het onderhoud van de openbare ruimte (gaat verloedering tegen). Maar in veel gevallen is het voorkómen of tegengaan van deze situaties niet goed mogelijk, onwenselijk of zelfs met elkaar in tegenspraak.

Zo draagt een menging van hoge en lage inkomens en/of van eigendomsverhoudingen in een wijk bijvoorbeeld bij aan de vermindering van de concentratie van minder kansrijke huishoudens. Op zichzelf heeft dat voor de wijk als geheel een positief effect. Voor specifieke bewoners kan dat – als die menging ook op een laag schaalniveau wordt doorgevoerd – echter leiden tot situaties waarin gemakkelijk overlast kan ontstaan. Het is dan van belang om enerzijds de schaal van menging goed te doseren: dus wel op buurtniveau maar niet op blok/gebouwniveau. Anderzijds ligt het in de rede om in dat soort situaties ook te investeren in toezicht en beheer, bijvoorbeeld in de vorm van straatcoaches. Waar probleemsituaties niet kunnen worden voorkomen en/of al bestaan is beheer en toezicht – ook in preventieve zin – wenselijk.

Gebieds- en doelgroepgericht beleid

De derde benadering die van belang is, is meer gericht op de mensen die overlast ervaren. Vooral in gebieden waar het met het feitelijk overlastgevend gedrag wel mee lijkt te vallen, maar waar door bewoners verhoudingsgewijs wel veel overlast wordt ervaren, kan deze benadering zinvol zijn.

In het bijzonder in de gebieden die nog geen scherp profiel hebben qua leefbaarheid (dus in de klassen ‘matig’ en ‘matig positief’), kan het versterken van contacten tussen buurtgenoten bijdragen aan het verminderen van overlastsituaties.

Verder is het opvallend dat er doelgroepspecifiek andere sleutelfactoren lijken te zijn bij de ervaring van overlast. Zo hangt de ervaring van overlast voor vrouwen en mannen met andere aspecten van de woonomgeving samen. Waar de door vrouwen ervaren overlast sterk samenhangt met de aanwezigheid van specifieke voorzieningen in de directe woonomgeving en met het al dan niet onderhouden van oppervlakkig contact met Nederlandse buurtgenoten, hangt het voor mannen sterk samen met de aan/afwezigheid van contacten met niet-Nederlandse buurtgenoten en met de aard van de bebouwing in de buurt. Dat betekent ook dat een eventuele aanpak die mannen of vrouwen tot doel heeft zich zal moeten richten op andere aspecten. Datzelfde geldt voor andere mogelijk te onderscheiden doelgroepen. Zo lijkt de factor ‘contact’ vooral voor autochtone bewoners en dan in het bijzonder voor de middenleeftijdsgroepen (35-65 jarigen) van belang en veel minder voor jongeren, ouderen of bewoners met een niet-Nederlandse herkomst. Door systematisch na te gaan voor welke doelgroep, welke aspecten van de fysieke en sociale structuur in een wijk een rol spelen, kan dan adequater worden gestuurd op vermindering van de ervaring van overlast.

Net als bij ander hinderbeleid – bijvoorbeeld het geluidbeleid – ligt het overigens in de rede om, daar waar sprake is van jongerenoverlast, de prioriteit te leggen bij de bron: degenen die overlast veroorzaken. Vervolgens zou de aandacht uit moeten gaan naar de situaties waarin overlast ontstaat en pas in laatste instantie naar de perceptie van de mensen die overlast ervaren. Waar (nog) geen sprake is van jongerenoverlast, maar waar het op grond van omgevings- en bevolkingskenmerken aannemelijk is dat er zich in de nabije toekomst wel problemen zouden kunnen gaan voordoen, is het raadzaam om de aandacht te richten op de fysieke inrichting van het gebied en de buurtbewoners zelf (stimuleren van contacten/publieke familiariteit).

Bijlagen

Bijlage 1

Geraadpleegde literatuur

- Adriaanse, C. (2006), Publieke familiariteit bindt in Buitenveldert, *City Journal*, Wetenschappelijk tijdschrift voor de steden, nr. 6, pp. 14-19.
- Binnenlands Bestuur (2007), *Lessen uit de Diamantbuurt*. Geraadpleegd op 1-9-2010, <http://www.binnenlandsbestuur.nl/lessen-uit-de-diamantbuurt.99824.lynkx>.
- Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar, Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bolt, G. & M. Torrance (2005), *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht: DGW/ Nethur Partnership.
- Boutelier, H., R. van Wonderen, S. Tan, I. de Groot en S. Nieborg (2007), *Polarisatie en sociaal vertrouwen in Oud-Zuid; literatuurverkenning en ontwikkeling van een meetinstrument*, Verwey-Jonker Instituut (concept).
- Buijs, A. (2009), *Het woonklimaat op IJburg, een evaluatie*, RIGO i.o.v. Stadsdeel Zeeburg.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009), *Integrale veiligheidsmonitor 2008*. Heerlen: CBS statline.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009), *Tabellenboek Integrale veiligheidsmonitor 2008*. Heerlen: CBS statline.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009), *Veiligheidsmonitor Rijk*. Heerlen: CBS statline.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2008), *Integrale Veiligheidsmonitor 2008; landelijke rapportage*. Den Haag: CBS.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie Veiligheid (2008), *Jaarverslag CCV 2008*. Utrecht: CCV.
- Commission of the European Communities (2006), *Technical annex to the joint report on social protection and social inclusion*, Brussels.
- Eysinck Smeets, M e.a. (2010), *Omgaan met de perceptie van overlast en verloedering; een beknopt advies voor de bestuurspraktijk*, IVA i.o.v. Ministerie van BZK: Tilburg.
- Ferwerda, H & A. Kloosterman (2004), *Jeugdgroepen in beeld; stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek*. Reeks: Politiekunde van het Programma Politie en Wetenschap.
- Ferwerda, H. & A. Kloosterman (2008). *Jongerenoverlast in Nederlandse gemeenten. Van vernieling tot vuurwerk*, pp. 40-46. Uitgegeven in de reeks Politiekunde van het Programma Politie en Wetenschap, 2007.
- Ferwerda, H. & T. van Ham (2010). *Problematische Jeugdgroepen in Nederland; Omvang, aard en politieproces beschreven*. Bureau Beke, i.o.v. de Politie (Landelijk Programma Politie Jeugdtaak).
- Gemeente Den Haag (2003), *Plannen van aanpak hotspots; gemeente Den Haag*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2009), *Rapportage hotspots, jan-dec 2008*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Gouda (2009), *brief: aanpak Marokkaans- Nederlandse probleemjongeren: grenzen stellen en perspectief bieden. Aangeboden aan de Tweede Kamercommissie voor WWI. Algemeen overleg d.d. 15 april 2009*.
- Gemeente Leeuwarden (2005), *Actieprogramma Jeugdcriminaliteit, Jeugdveiligheid en Jeugdoverlast 2005 en 2006 - Protocol aanpak jongerenoverlast*. Leeuwarden: gemeente Leeuwarden.
- Gemeente Utrecht (2007), *Wijkactieplan Ondiep*. Utrecht: gemeente Utrecht.
- Gemert, F. van (2004). *Criminaliteit en overlast in etnisch gekleurde stedelijke probleemwijken*. Regioplan Beleidsonderzoek/Vrije Universiteit Amsterdam, afdeling Criminologie.
- Gemert, F. van (2008), *Marginaliseren en radicaliseren van Marokkaanse jongemannen in strainperspectief*. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), *Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit*, pp.337-348. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Groof, S. de, en W. Smits (2008), *Rebel with(out) a cause?; een poging tot duiding van antisociaal gedrag bij jongeren*. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), *Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit*, pp. 51-68. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Hazel, R. van den & I. de Vries, K. Woltering (2009), *Doordacht werken aan lokale veiligheid; quick scan van veiligheidheidsmethoden*. Arnhem: Seinpost Adviesbureau BV. In opdracht van: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Penguin.
- Jenissen, R.P.W. & M. Blom (2007), *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*. Den Haag: WOCD cahier 2007-4.
- Jong, J. D. A. de (2007), *Kapot moeilijk; een etnografisch onderzoek naar opvallen delinquent groepsgegedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- Karsten, L., E. Kuiper & H. Reubsat (2001). *Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Keizer, K., S. Lindenberg & L. Steg (2008), *The spreading of disorder*. In: Science, vol. 322, no. 5908, pp. 1681 – 1685.
- Kelling, G. L. & C.M. Coles (1997), *Fixing broken windows; restoring order and reducing crime in our communities*. New York: Touchstone.

- Laan, A. van der & M. Blom (2006), WODC-Monitor zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit – meting 2005 (Memorandum: 2006 – 4). Den Haag: Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum.
- Laan, A. van der, Blom, M., Tollenaar, N., Kea, R (2010), Trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot en met 24-jarigen in de periode 1996 – 2007. Den Haag: WODC cahier 2010-2.
- Laan, A. van der, M. Blom & S. Bogaerts (2007), Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit: risico's en bescherming, Factsheet 2007-1. Den Haag: WODC.
- Laan, A.M. van der & M. Blom (2006), Jeugddelinquentie: risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005. Den Haag: Boom juridische uitgevers.
- Leidelsemeijer, K., J. van Iersel en I. Giesbers (2009), Kwaliteit van buurt en straat: tussen feit en fictie, RIGO i.o.v. VROM, Den Haag.
- Leidelsemeijer, K., R. Schulenberg en A. Bogaerts (2009), Waterbedeffecten van het wijkenbeleid; nulmeting, RIGO i.o.v. VROM: Den Haag.
- Lieshout, M. van, N. Aarts & C. van Woerkum (2006). De straat is van ons allemaal! Een studie naar conflicten in publieke ruimtes en de rol van de overheid. Wageningen Universiteit en Researchcentrum Communicatiewetenschap.
- Lindenberg, S. & Stapel, D. (2009). Cue-power: Gedragssturing Via de Omgeving. In: W.L. Tiemeijer, C.A. Thomas en H.M. Prast red. (2009), De menselijke besliser: over de psychologie van keuze en gedrag, pp. 163-180. WRR Verkenningen. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- M. Vols & J. Brouwer (2009). De rechter neemt de wijk. Groningen: Faculteit Rechtsgeleerdheid.
- Marlet, G. & C. van Woerkens (2007). Op weg naar early warning. Omvang, oorzaak en ontwikkeling van problemen in de wijk. Utrecht: Stichting Atlas voor gemeenten.
- Marlet, G., M. Bosker & C. van Woerkens (2008). De schaal van de stad. Atlas voor gemeenten, Utrecht.
- Ministerie van Justitie (2008), Actieplan overlast en verloedering; maatregelen ter intensivering van de lokale aanpak. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Ministerie van VROM/WWI (2009), Leefbaarheid door de tijd, RIGO en Atlas voor gemeenten i.o.v. VROM/WWI, Den Haag.
- Musterd, S., W. Ostendorf & R. Deurloo (2004). Stedelijke context en onveiligheid, gelegenheid en criminaliteit. In: B en M 31 (3), pp. 163-172.
- Needham, B., G. de Kam, (2003) Een hele opgave: over sociale cohesie als motief bij stedelijke herstructurering, Nijmegen: DGW/Nethur Partnership, ISBN 90-54-5-061-6, 76 p.
- NICIS (2007), Stadsconferentie Jongerenoverlast, Achtergrondinformatie, juli 2007.
- Noije, L. van & K. Wittebrood (2009). Overlast en verloedering ontleuteld. Veronderstelde en werkelijke effecten van het Actieplan overlast en verloedering. SCP, Den Haag.
- Nuytens, A. & C. Brolet (2008), De sociaaleconomische context van jeugdcriminaliteit. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp.127-142. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Peer, M. & K. Toussaint (2002). Youth in Stadbroek. Maastricht: CESRT, Hogeschool Zuyd.
- Pels, T. (2008), De pedagogische omgeving van nieuwe Nederlanders. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp.315-335. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Pels, T. (2003). Respect van twee kanten: Een studie over last van Marokkaanse jongeren. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Pels, T. (2003). Respect van twee kanten: Een studie over last van Marokkaanse jongeren. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Putnam, R.D. (2000), Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- RMO (2004). Sociale Veiligheid Organiseren. Den Haag: RMO.
- San, I. van. (2008), Een wereld van verschil; over het onderzoek naar criminaliteit en etniciteit in België en Nederland. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp. 283-300. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Schnabel, Paul (2000). Vergroting van maatschappelijke cohesie door versterking van de sociale infrastructuur. Probleemverkenning en aanzet tot beleid. In: R.P. Hortulanus en J.E.M. Machielse (red.), In de marge. Het sociaal debat, deel 1 (p. 21-34). Den Haag: Elsevier.
- Schuyf, J. (2009), Geweld tegen homoseksuelen mannen en lesbische vrouwen: een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding, Movisie. i.o.v. Ministeries van Justitie en OC W Utrecht.
- Stokkum, B. van (2008), Symbolen van orde en wanorde. 'Broken windows policing' en de aanpak van overlast en buurtverval'. In: Politiewetenschap 42. Den Haag: Elsevier overheid/ Apeldoorn Politie en Wetenschap.
- Vettenburg, N. & L. Walgrave (2008), Maatschappelijke kwetsbaarheid, school en verstedelijking. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp.183-205. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Vols, M. & J. Brouwer (2009). De rechter neemt de wijk. Groningen: Faculteit Rechtsgeleerdheid.
- vtPN (werkflyer), De aanpak van balansverstoringen: uitgaansgeweld. Voorziening voor product- en procesontwikkeling (VPP).
- Weerman, F (2008), De rol van school bij jeugdcriminaliteit. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp.163-182. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I., en C. Eliaerts, red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I. en C. Eliaerts (2008), Jeugdcriminaliteit: wetenschappers over een brandend vraagstuk. In: Weijers, I. & C. Eliaerts, Red. (2008), Jeugdcriminologie, achtergronden van jeugdcriminaliteit, pp. 13-22. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2005),
Vertrouwen in de buurt. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor
het Regeringsbeleid.
- Wilson, J.Q. & G.L. Kelling (1982), Broken windows; the police and
neighbourhood safety, in: Atlantic Monthly, maart 1982, pp.1-10.
- WODC/CBS (2005) Verdacht van criminaliteit: allochtonen en
autochtonen nader vergeleken. Den Haag/Voorburg: WODC/CBS.
- Zeelenberg, S. & K. Leidelmeijer (2009), Stedenbouw en duurzaam-
heid; een casusanalyse vanuit het perspectief van energiegedrag.
i.o.v. Planbureau voor de Leefomgeving.

Bijlage 2

Afbakening hotspots Den Haag

Teniersplansen/ van Dijkstraat/ Hobbemastraat

Delftselaan

Van der Vennepark

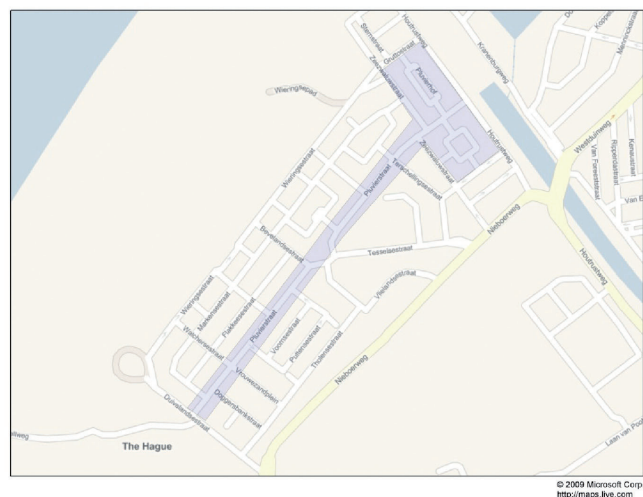
Paul Krugerlaan

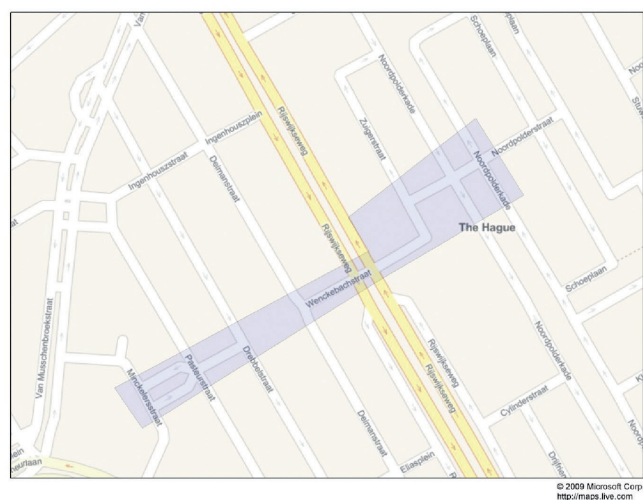
Uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt

Pluviarhof

Wenkebachstraat, 't Kikkertje

Bijlage 3

Aanpak in Haagse hotspots

Aanpak in Haagse hotspots, zoals verwoord in rapportage hotspots
jan-dec 2008

Naam		Aanpak
Stadsdeel Centrum		
A	Teniersplantsoen/ van Dijkstraat/ Hobbemastraat	Jongerenoverlast: Aanspreken door wijkagenten en Street-care.³³ Dagelijks politiesurveillance. Bureau Hoefkade hanteert een specifieke en persoonsgerichte aanpak voor problematische jongeren. De top 10 van de doorstromers³⁴ zijn door de wijkagenten geadopteerd. Andere maatregelen mbt overlast alcoholisten, vervuiling, fysieke ingrepen (waaronder Cruyff-court) en sociale samenhang.
B	Van der Vennepark	Jongerenoverlast: Aanspreken door wijkagent en Street-care. Street-care heeft getracht om het vertrouwen van jongeren te winnen en de jongeren individueel te benaderen. Andere maatregelen tav overlast, vervuiling, fysiek (waaronder het herstel van vernieling aan speeltoestellen) en sociale samenhang.
C	Delftselaan	Jongerenoverlast: Aanspreken door wijkagent, Straat-care en buurtvaders. Street-care heeft met alle betrokken partners een protocol opgesteld ten aanzien van jeugd die zich misdraagt. In opdracht van OCW vindt in 2008 gedurende 40 weken maximaal 8 uur per week georganiseerde buitensport op de Delftselaan plaats. Deze activiteiten trekken veel jongeren aan. Street-care, buurtvaders en Vrouwen Aan Zet hebben acties gevoerd om de moeders van de jeugd te informeren over het gedrag van hun kinderen op straat en de buurtvaders informeren de vaders, door middel van het afleggen van huisbezoeken. Er zijn activiteiten in buurthuis Octopus voor jongeren. Andere maatregelen tav drugsoverlast, vervuiling, fysiek en sociale cohesie (waaronder sportactiviteiten en buurtvaders lopen twee keer per week 's avonds over de Delftselaan.

³³ Street-care: voor outreachend (jongeren)werk op hotspotlocaties wordt gebruikgemaakt van Street-care. Het project Street-care richt zich op een bredere doelgroep dan het reguliere jongerenwerk of de mobiele jongerenteams van de welzijnsinstellingen. Street-care benadert alle groepen die bij een hotspot betrokken zijn en dit zijn niet alleen overlastgevers zoals jongeren, alcohol- en of drugsgebruikers, prostituees, dak- en thuislozen, illegalen en vervuilers van de openbare ruimte maar ook kinderen en bewoners worden benaderd.

³⁴ Doorstromers zijn jongeren van 12 tot 18 jaar die minimaal twee keer een misdrijf of zware overtreding hebben gepleegd. Er is dan een grote kans dat zij zich tot veelpleger ontwikkelen. Maar door hun leeftijd kunnen ze met de juiste hulp vaak weer uit de criminaliteit komen.

	Naam	Aanpak
D	Paul Krugerplein	Jongerenoverlast: De aanpak overlastgevende groepen ³⁵ is gestart. De politie heeft fors ingezet op de aanpak van criminele jongeren. Street-care verwijst de meelopers – vooral tieners – door naar het buurthuis De Loods. Street-care gaat structurele bijeenkomsten opzetten met de tieners om hen te ontwikkelen tot een actieve jongerengroep. Andere maatregelen tav drugsoverlast, vervuiling, sociale cohesie, fysiek.
E	Uitgaansgebieden Herenstraat, Plein en Grote Markt	Jongerenoverlast: Inzet politie bureau Jan Hendrikstraat, buurtvaders, Jongeren Toezichtteam op koopavonden. Andere maatregelen tav uitgaansgerichte criminaliteit.

Stadsdeel Scheveningen

F	Pluvierhof e.o.	Jongerenoverlast: Intensieve politie-inzet door middel van de Duindorpaanpak. Ondersteunings Groep: toezicht op de locaties waar overlast wordt veroorzaakt en actief aanspreken van jongeren op hun gedrag. Daarnaast nog steeds repressief en verbaliserend optreden tegen alle vormen van overlast. Cameratoezicht op het Tesselseplein en de Tesselweide. Buurt Preventie Team. In aanloop naar de jaarwisseling opruimen brandbaar materiaal. Racistische graffiti wordt binnen 24 uur verwijderd. Mogelijke afsluiting portieken op het Tesselseplein onderzocht. Het Interventie Team Duindorp pakt huurders die overlast veroorzaken hard aan. Sinds juni 2008 worden de overlastgevende jongeren in Duindorp besproken in een casuïstiek-overleg. Aan deze overleggen nemen Stichting Pro Jong, de politie, de gemeente, Stichting Welzijn Scheveningen en het Jeugd Interventie Team deel. Door deze samenwerking zijn onder andere negen jongeren uit Duindorp doorverwezen naar gedragsbeïnvloedende trajecten. Het SMJT ³⁶ is ingehuurd en de inzet is stopgezet omdat er niet voldoende in contact gekomen werd met de jongeren. Pro Jong is ingehuurd om het werk van SMJT tijdelijk over te nemen. Het stadsdeel Scheveningen stuurt op de kwaliteit en kwantiteit van het jongerenwerk door SWS. ³⁷ Doelstelling is dat SWS vanaf maart 2009 meer en beter jongerenwerk zal leveren. Andere maatregelen geen andere genoemd.
---	-----------------	--

Stadsdeel Laak

G	Wenckebachstraat, 't Kikkertje	Jongerenoverlast: Extra inzet van wijkagenten op de locatie. Extra surveillance. Activiteiten voor jongeren in o.a. Laakhage, buiten op het Ketelveld en Vliethage uitgevoerd. In de centra kunnen jongeren deelnemen aan diverse activiteiten onder begeleiding van jongerenwerkers. Van deze activiteiten maken de jongeren intensief gebruik. Naast het gerichte aanbod levert de welzijnsorganisatie (stichting 'Mooi Laak') meer 'Outreaching jongerenwerk'. Per 1 april 2008 is Street-care actief op de locatie met een aangepast plan van aanpak. In de afgelopen periode hebben medewerkers van Street-care contacten gelegd met de jongeren op de locatie. In de omgeving van de locatie is een groep Marokkaanse jongeren vanaf 12 tot 18 jaar oud zich gaan manifesteren. Er is sprake van overlast en dit heeft een negatieve invloed op de omgeving. Met partners zijn nu extra afspraken gemaakt, waaronder het aanspreken van de ouders en het plaatsen van de kinderen in begeleidingstrajecten. In het weekend worden activiteiten georganiseerd op de hangplek aan de Noordpolderkade. De hangplek is inmiddels opgeknapt. De jongeren maken regelmatig gebruik van de hangplek en de hulpverleners gebruiken de hangplek als verwijsplek. Andere maatregelen tav vervuiling (waaronder het regelmatig schoonmaken van de hangplek), fysiek en alcoholoverlast.
---	-----------------------------------	--

³⁵ Overlastgevende groepen aanpak: Beke.

³⁶ SMJT: Stedelijk Mobiel Jongeren Team.

³⁷ SWS: Stichting Welzijn Scheveningen.

Naam		Aanpak
Stadsdeel Leidschenveen – Ypenburg		
H	Singels	Jongerenoverlast: Voortzetting van de Singelsaanpak. Pijlers van deze aanpak zijn het gezamenlijk tegengaan van overlast en criminaliteit, alsmede verbetering van de leefbaarheid op de Singels. De organisatiestructuur heeft tot doel een betere sturing/ signalering en afstemming tussen ketenpartners om incidenten/ problemen snel en adequaat op te lossen. Inzet van een regisseur voor de Singelsaanpak. Deze voert de regie op de processen die betrekking hebben op de meervoudige problematiek in de 'singels'. Hiernaast is hij de voorzitter van het gedragsoverleg waar jongerenproblematiek op casusniveau besproken wordt. Per eind december 2007 is er een samenscholingsverbod ingesteld op de hotspot voor een periode van drie maanden. Tijdens de evaluatie eind februari bleek dat de situatie in het gebied verbeterd was maar dat deze nog niet op het streefniveau zat. Hierdoor is besloten de maatregel met drie maanden en vier dagen te verlengen tot 1 juli 2008. De maatregel is beëindigd per 1 juli 2008. De inzet van de politie in het gebied is in adoptievorm. Hiermee wordt bedoeld dat iedere wijkagent een directe partner (collega-agent) heeft voor de zijn/haar toegeschreven wijk/gebied. Deze manier van werken heeft een positieve invloed op de informatie-uitwisseling binnen de politieorganisatie. Het creëren van een betere afstemming tussen politie en jongerenwerk. Afspraken zijn vastgelegd in protocollen. Deze protocollen zijn in werking getreden. Het aanbod van het MFC Piet Vink³⁸ sluit aan op de vraag in de wijk. Het centrum is van 2 tot 12 mei gesloten geweest in verband met een verbouwing. Jongeren zijn betrokken bij deze verbouwing. Bij jongeren die overlast veroorzaken, mogelijk gaan veroorzaken en/of strafbare feiten plegen, leggen wijkagent, jongerenwerk of opbouwwerk huisbezoeken af, met als doel om de ernst van het ontoelaatbare gedrag aan jongeren en ouders duidelijk te maken naast eventuele strafrechtelijke trajecten. Dit maakt onderdeel uit van het 'Ouder Weet'-project van de politie. Indien er een huisbezoek plaatsvindt naar aanleiding van overlast tracht men dit bezoek nog dezelfde avond te laten plaatsvinden. Waar mogelijk gaan de partijen ook preventief op huisbezoek om op deze manier mogelijk ongewenst gedrag te voorkomen. Inzet van buurtopbouwwerker door BOOG³⁹. Deze zet zich in voor de positieve beïnvloeding van de sociale samenhang en samenwerking van bewoners. Een aantal bewoners heeft zich verenigd. Met ondersteuning van de politie en BOOG is zij een 'buurtouder'-project gestart, waarbij de bewoners in de buurt surveilleren en zelf de jongeren aanspreken op hun gedrag. Voornamelijk uit de 'kopers'hoek is de interesse voor dit project groeiende. Vanuit de 'huurders' (waaronder ouders van de overlastgevende jongeren) is de interesse afgenomen. Dit project wordt voortgezet. Er is door politie en stadsdeel sterk ingezet op een beheersbaar verloop van de jaarwisseling. De burgemeester heeft toestemming verleend voor een vroege vuur en het buurt- en jongerenwerk heeft een geïntensiveerd activiteitenprogramma gedraaid. In samenwerking met het buurtopbouwwerk, jongerenwerk, jongeren en buurtbewoners is er een projectgroep 'voetbalkooi' opgericht. In 2008 is de voetbalkooi aan de Blauwe Loper gerealiseerd. Het doel van de voetbalkooi is het creëren van een locatie waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten zonder dat dit overlast met zich meebrengt voor buurtbewoners. In het winkelcentrum zijn maatregelen getroffen die de scooteroverlast moeten terugdringen, o.a. het plaatsen van terrassen en extra controle door de politie. Andere maatregelen tav verloedering

³⁸ MFC Piet Vink: Sporthal.

³⁹ BOOG: is de stedelijke organisatie voor samenlevingsopbouw in Den Haag en omgeving.

Dit is een publicatie van:
**Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

